

אריזת קשורים בחוט

הציבור הספרדי-ישיבתי בארץ ישראל

עבר • הווה • עתיד

- פנימי -

עימוד, עיצוב והפקת דפוס:

טקסט רץ. הוצאה לאור

— 039-111-444 —

להארות, הערות ותמיכה:

613arayot@gmail.com

**ניתן לקבל חבורות להפצה מקומית
בקרב קהילות ספרדים בני תורה**

"הרחמן הוא יטע תורתו ואהבתו בליבנו,
ותהיה יראתו על פנינו לבלתי נחטא.
ויהיו כל מעשינו לשם שמים"

תוכן עניינים

- 1 מבוא** פרולוג // כלפי מה דברים אמורים // רבבות בודדים // עובדה מס' 1 – יש פערים // עובדה מס' 2 – יש אפליה // עובדה מס' 3 – יש קיבעון // היתכן?
- 8 הבהרות נחוצות**

חלק 1 - עבר

- 13 פרק א' | תקופת בראשית...** תנועת ההשכלה // קלקול הנוער הספרדי // הספרדים בארץ // התעצמות הציבור האשכנזי // ועדי הצלה בחו"ל // העדה החרדית הספרדית // גלי העלייה לארץ // היווצרות מבנה המגזר החרדי // ניסיון השתלבות ראשון
- 22 פרק ב' | התקומה והשבר** שלטון אגודת ישראל // הקמת ש"ס // התמסדות המגזר הליטאי // דגל התורה // נאום השפנים והחזירים // ש"ס פורשת לעצמאות מוחלטת // ההתנגדות לש"ס בציבור הספרדי // אמ"ת – ארגון מרביצי תורה ספרדים // חוברת 'בינו שנות דור ודור' // כשוך הסערה... // היווצרות ההיררכיה
- 37 פרק ג' | השנים האחרונות** הציבור הספרדי גדל עד מאוד // לחץ הולך וגובר במוסדות הליטאיים // מפלגת קד // הציבור הספרדי מתפזר // הפילוג בציבור הליטאי // הסתלקותו של הגר"ע יוסף זצוק"ל // ש"ס הופכת תורנית וישיבית יותר // השנים האחרונות...

חלק 2 - הווה

- 51 פרק ד' | דיוקנו של מגזר** הפלג הנעלם // קונפליקט השם והבהרה נחרצת // מבנה הציבור // מכנה משותף // לא פה, לא שם
- 56 פרק ה' | התועלת** פשרה של תופעה אבסורדית // התגוננות מהעולם החילוני // צורת הלימוד // צורת הישיבה // צורת בן תורה // שייכות לבית המדרש // עמקות המחשבה // עשה לך רב // יזמות רוחנית // סיכום
- 67 פרק ו' | המחיר** הפיל השחור שבחדר // הנמכת קומה // אובדן זהות // משבר אמון // האפליה הבוועטת // ברגל שמאל... // ומי ינוע // פליטי המערכת // חוסר ייצוג פוליטי // משרות // איבוד דמויות ההוד //

איבוד אוצרות רוח // ידיעת הלכות ומנהגי אבותינו // אמת. אמת. // פתיחות רגשית // מלחמת המוסדות

פרק ז' | זרח השמש ובא השמש 83

האם ישנה דעיכה? // האם ישנו שינוי? // זה וזה גרם // הצמיחה // כלביא יקום, כארי יתנשא // התורה והתבלין...

פרק ח' | בואו חשבון 91

העולה מדברינו... // מסקנת הדברים בשתי שורות; // ה-שאלה... // התשובה

פרק ט' | בואו נדבר על גזענות... 94

גזענות מהי? // ערכי העולם המערבי בע"מ // עמדת היהדות // הגזענות הליטאית // האם ראויים הספרדים לטעון נגד? // אבל אשמים אנחנו! // פתרון בעיית הגזענות

פרק י' | האתגר 99

אריות קשורים בחוט // האבסורד // הקונפליקט - גלגל חוזר // חסרון שיוכל להימנות // הנהגה // מימון // כלי ביטוי // כוחה של התודעה הציבורית // הגיע הזמן לשינוי!

פרק י"א | מפלגת ש"ס 107

פערי השקפה // פערי מנטליות // פערי תדמית // ש"ס משתנה // ש"ס פונה לאברכים // שאלת ההיתכנות

חלק 3 - עתיד

פרק י"ב | התקוה 117

למה עכשיו? // א. הקסם הליטאי פג // ב. קוטביות הפערים מיטשטשת // ג. הציבור הספרדי מתגבש // ד. המוסדות צרים מלהכיל

פרק י"ג | הפתרון הרעיוני 119

הכרה ומודעות ציבורית // בטחון ונחישות // הקרבה ציבורית // הפתרון האמיתי: מהפכת המוסדות // כיצד נבדלים // בקום ועשה!

פרק י"ד | הפתרון המעשי 127

מהפכה נקנית בחמישה דרכים // קהילות אברכים // תלמודי תורה // בתי ספר לבנות // סמינרים // ישיבות // בקום ועשה!

פרק ט"ו | החזון 134

חדוות היצירה // והיה ראשיתך מצער // פרצופיהן שונים // דעותיהן שונות // ביקורת עצמית וביקורת ציבורית

פרק ט"ז | עניינו הרואות 139

הנחשו – ת"ת זכרון יעקב // איגוד עמלי תורה // מהפכת הת"תים // הצלחה בלתי נתפסת // ומה הלאה? // בתי הספר והסמינרים // ראו זאת כהוכחה // א"כ מה החידוש במאמר זה?

ומחר בבוקר? 147

מבוא

פרולוג

"איתמר, קונם עיני בשינה היום..." ר' משה סוויסה, אברך ותיק מחשובי הכולל המרכזי בשכונה, שקע בלימודו מול הגמרא. יש לו כעת רבע שעה פנויה, ובראש חודש המבחן המסכם של דרשו. הוא יחזור שוב על ההספק... טלפון קורע את האוויר. לרגע שכח שהצלצול שייך אליו, הוא מקפיד לכבות את הפלאפון בבית-מדרש, אלא שהימים הללו הם ימים מיוחדים... יצחק שלו צריך להתקבל לישיבה קטנה...

על הצג אחיו הקטן, חבר של העוזר של הרשם שקשור לישיבה הליטאית, זו שנחשבת יחסית טובה אף שלא מהמצוינות. הוא סוגר את הגמרא ושועט החוצה.

"נו?...?" הוא שואל במתח רב, "תראה..." מגמגם האח, "הם מאוד התרשמו ממנו, כן? הם גם אמרו שהוא היה הרבה יותר טוב מכל אלו שבאו איתו – כולל האשכנזים... אלא שיש להם קצת בעיה השנה... פשוט קצת חסר מקומות ויש לחץ על כמות הספרדים, והם עברו כבר את המכסה השנתית..." לבו החסיר פעימה. זו הישיבה השלישית שמסרבת! הוא חש לחץ בחזה. "האמת..." מוסיף האח המסור "הם שקלו אולי כן לקבל, אבל יש ספרדי אחר, נכד של... והוא לוחץ מאוד... א-קיצער, הם ממש מתלבטים..."

מתלבטים??? ר' משה לא מבזבז זמן.

בימים כתיקונים לא פסיק פומיה מגרסא, אלא שהימים רחוקים מאוד מלהיות כתיקונם... הוא רץ החוצה במהירות, אוסף על הדרך את החליפה והמגבעת, רץ לכביש ועוצר את המונית הראשונה. יש כמה שקלים בארנק. עם התשלום למטפלת הוא כבר יסתדר. עכשיו לא הזמן לחשות. "זה יצא לך יקר" הנהג מתריע. מה הוא

יכול לעשות... ברוחניות הוא מעולם לא חסך! כאב לו על הבחור הספרדי השני. הוא הראשון לוותר לזולתו על כל דבר, אך לא על העתיד הרוחני של בנו בכורו... בדרך הוא ממלמל פרקי תהילים בדמע... המונית עצרה בבית ראש הישיבה. הוא יורד במהירות. "הרושיבע יושב עם מישהו" כך המשב"ק התורן. בסדר. נחכה. הוא מחכה. רבע שעה. חצי שעה. במדרגות חום אימים. הוא משתמש בכובע כמניפה ואצבעותיו רועדות. שעה ורבע. הדלת נפתחת. הוא מלווה את ראש הישיבה בדרכו, מתחנן. ממש מתחנן. מיד לאחר מכן הוא רץ לחדר המשגיח. אחריו לר"מ החשוב שחיבב אותו כל כך. שכולם יתקשרו ויעתירו ויבקשו רחמים. למחרת על הבוקר אוטובוס לעיר השכנה. רב העיר. אח של סבא. הוא מכיר איזה ר"מ בישיבה שם... ב"ה הוא בן למשפחה חשובה ומיוחסת. יש את מי להפעיל. הוא מריץ טלפונים לדוד, לאח, לגיס, לשכן, לגבאי של בית הכנסת, לחבר מהישיבה, לרב השכונה... שבוע שלם... עשרות שעות, מאות טלפונים... מאבק איתנים, ואבק עולה ומיתמר עד לב שמיים...

את המבחן של דרשו הוא כבר הפסיד.

■ ■ ■

כלפי מה דברים אמורים

מי שלא חש רגשות הגואים בו למקרא התיאור המוכר כל כך, מי שלא חש הזדהות, כאב וזעם לנוכח המציאות הזו – לא אליו פונה מאמר זה, וחבל שיכלה את זמנו בקריאה שלא תועיל לו דבר.

אך מי מבני הציבור הספרדי הישיבתי שכן חווה מקרוב או מרחוק את הסיטואציה הזו, מי שכן כואב את המצב המעוות הזה ורוצה שהמציאות תשתנה – הוא הוא מושא מאמר זה, ואליו מיועדים הדברים.

בנושא הכאוב הזה ישנה מציאות מעניינת.

מחד – הנושא כואב לרבים עד מאוד, מתוך חוויה אישית שלהם או של בני משפחתם, והדברים נידונים בהרחבה מרובה באינספור שיחות, פורומים ודיונים. טענות עולות וטענות יורדות, זה אומר בכה וזה אומר בכה.

מאיךך – נראה כי אחרי כל הדברים הנאמרים, שורר עמעום וטשטוש מסוים בנושא. ולמרות כל הטענות והדיונים – כמעט ואין נפק"מ מעשית לדברים, מלבד תקווה כללית לשינוי מתי שהוא, אם בכלל.

ככל הידוע, עד היום טרם נעשה ניסיון לסדר את כלל התובנות, הדעות והמסקנות בנושא זה לכדי גישה סדורה, אחידה ומנומקת.

חברת זו, אפוא, היא ניסיון ראשון לאגד את כלל המחשבות, התובנות, המסרים והרעיונות בנושא כאוב זה לכדי משנה סדורה, המובילה למסקנות מעשיות שהשלכותיהן מקיפות עולם ומלואו, הרבה יותר משניתן לשער. כי האמת – שנושאים אלו הרבה עיקרי תורה תלויים בהם, והשפעתם משליכה באופן מעשי על חיי התורה, הרוחניות ועבודת ה' של רבבות עמלי תורה, וכפי שיבואר.

רבבות בודדים

נושאים כואבים אלו, נידונים מטבע הדברים במסגרות מצומצמות, בשיחות משפחתיות או עם חבר אחד או שניים, ונדיר שהם מועלים בדיונים פומביים. כיון שכן, רבים מאוד מהדנים בנושאים אלו, חשים כי כאבם כמו גם תובנותיהם, הן נחלתם האישית בלבד ואולי עוד יחידים עמם. רבים הם הסבורים לעצמם "אני אמנם חושב ומבין שצריך לעשות כך וכך, אבל מה לעשות שהציבור שלנו עוד לא מבין את זה..."

אמנם המציאות אינה כן כלל וכלל, כי נושאים אלו הם נחלתם של עשרות אלפי אברכים ועמלי תורה ספרדים מבני הישיבות, והחשיבות של הנושא היא עצומה ובלתי נתפסת. אלא שכאמור, כל אחד מעשרות האלפים סבור כי הוא אחד מקבוצת יחידים שאוחזים בגישה מסוימת, ואינו יודע כמה רבבות 'יחידים' כמותו כואבים את אותו הכאב.

יתכן כי התחושה של אברכים רבים שכלל ציבור הספרדים בני הישיבות אינו סבור כמותם לגמרי, נובעת בשל התבטאויות ודעות שכן נאמרות בפומבי, ויוצרות מצג שווא ושגוי.

במאמרים ציבוריים שפורסמו בבמות שונות בשנים האחרונות, הביעו בעלי דעה כאלה ואחרים את דעתם כי הציבור הספרדי (כשהכוונה כמובן בעיקר לציבור

הספרדי כולו בהנהגת מועצת החכמים של מפלגת ש"ס) הגיע כבר לרום פסגתו ודרגתו, ישנם מוסדות חינוך מעולים המשתווים ברמתם למוסדות הציבור הליטאי, ונושא האפליה כמעט ופג לחלוטין (לחפצים להעמיק - קיבוץ בולט של מאמרים ברוח זו פורסם בכתב העת 'צריך עיון' בחודש טבת תשע"ח).

דברים אלו משקפים רוח כללית הרווחת בחלק מסוים בציבור, וניתן לשמוע גישה דומה מגורמים נוספים ולא מעטים, כגון חלק ממנהלי המוסדות הספרדיים הדיום, פוליטיקאים ואנשים פרטיים נוספים באופן כללי.

נשמע מלבב, התגשמות חזון תרומי ונשגב. מי שקורא את הדברים ואינו מתמצא במציאות הנושכת, עשוי לחשוב כי היו-הייתה בעיה בתחום המוסדות והאפליה בכלל, והנה נפתרה היא כליל זה מכבר, וכיום שוב אינה קיימת.

האמנם?

עובדה מס' 1 – יש פערים

נפתח בשאלה קטנה ומטרידה; כמעט בכל מוסד ליטאי כיום, ישנו אחוז מסוים של בני הציבור הספרדי. בין 5% ל-30%, תלוי בנטיית לבה של ההנהלה כידוע ליודעי חן. מדוע אין אחוזים גדולים יותר? האם משום שתמו הספרדים שחפצו להתקבל למוסד זה? או שמא משום שההנהלה הגבילה את הכמות האפשרית ואילולי כך היה המוסד כולו עמוס בבני עדות המזרח? התשובה ברורה.

ולאור תמונת המצב כביכול, המוצגת במאמרים הנ"ל, כמו גם החזון והאידיאל המשתקף מדבריהם של גורמים מסוימים כיום (כגון מנהלי מוסדות מסוימים) - מתעצמת טפי הקושי; מנין הם, כל המוזרים הללו? מדוע נוהרים הם למוסדות האשכנזיים בהמוניהם בעוד המוסדות הספרדיים איכותיים לא פחות ואף יותר? הלא מדובר בעשרות אלפי תלמידים ותלמידות בכל הגילאים, האין הוריהם מבחינים באמת הפשוטה שמצב המוסדות הספרדיים טובים יותר?!

שתי אפשרויות עשויות להסביר זאת; הראשונה - שכל הרבבות הללו טועים באמת הברורה, ולא מזהים את האיכות של מוסדות עדות המזרח. האפשרות השנייה היא, שמא, אולי, יתכן, הם לא לגמרי טועים...

חברים, הבה ונודה על האמת, כי מהתכחשות לה לא תצמח תועלת. המוסדות של המגזר הליטאי בארץ נחשבים כיום לטובים יותר. בעיני הליטאים, ועוד יותר - בעיני הספרדים.

ניסיונות הסרק להכחיש את המציאות הזו, ראויים אולי להערכה ולחמלה, אך המציאות שבה וטופחת בחדות רבה. גם אותם מנהלי מוסדות ספרדיים שיודעים לדרוש כך בנחישות וברטוריקה מרשימה, ברוב המקרים 'נתקעים' ו'נאלצים' לשלוח את ילדיהם או נכדיהם למוסדות ליטאיים.

מדוע הם נחשבים לטובים יותר? נעסוק בהמשך בהרחבה. אך לעת עתה - זו המציאות בה מאמינים כלנו.

עובדה מס' 2 – יש אפליה

עובדת קיומה של תופעת האפליה על רקע עדתי, הינה עובדה כואבת ולא הוגנת. בלי קשר לרוחות השוויון המערביות המנשבות כיום, הרי שכל בר-דעת מבין כי תופעה זו פסולה מיסודה גם מבחינה יהודית, תורנית ומוסרית, ואדם שלוקה בה ונוהג על פיה – רחוק מלהיקרא עובד ה' אמיתי, או להיות ראוי להערצה.

במאמר זה הקדשנו אמנם פרק לעיסוק בתופעת הגזענות, אך הזווית בה הוצגו הדברים אינה הזווית המקובלת, ואנו נתייחס אליה כאל עובדה נוכחת. בהמשך נטען כי דווקא ההכרה בקיומה והיחס הנכון כלפיה עשויים להעלים אותה – אך בל נקדים את המאוחר.

בימים עברו נראה היה כי תחושת קיום הפערים הייתה דו צדדית, ובעוד הציבור הליטאי חש מרומם ומתנשא על פני אחיו הספרדי, הרי שזה האחרון חש מצדו פחיתות ונחיתות ביתר שאת.

בעקבות תהליכים שיפורטו בהמשך בהרחבה - מציאות הזו השתנתה כמעט כליל, וכמעט ואין ספרדים שחשים או סבורים שהם פחותים במשהו מהותי מאחיהם הליטאיים.

אלא ש... הגם שבכל המישורים תחושת הנחיתות של הספרדים כלפי הליטאים כמעט פסה מן העולם, הרי שהיא קיימת בעוז בתחום אחד ואחרון; תחום המוסדות.

ובהיות וחלק גדול מאוד מציבור הספרדים בני התורה מעוניין ללמוד דווקא במוסדות ליטאיים, ומאידך – מנהלי המוסדות לא מעוניינים (או לא יכולים) לקבלם כשוויים בין שוויים, נוצרת מציאות של אפליה.

עובדה מס' 3 – יש קיבעון

מציאות האפליה בקבלה למוסדות, מנציחה למעשה את תחושות הנחיתות והפחיתות באופן מלאכותי.

הגם שרוב ככל הספרדים כיום לא חשים בנחיתות כלשהי, הם אינם מעוניינים להיטמע בציבור הליטאי, הם יעדיפו להתפלל במנייני אברכים ספרדים והצעת שידוך ממשפחה ליטאית תיחשב לדידם כעלבון, למרות זאת – עדיין ישנו תיחזוק מלאכותי לתחושת האפליה והנזקקות, בשל בעיית המוסדות, שנחשבים כאמור לטובים יותר.

מטבע הדברים, כאשר אדם תלוי ברעהו בדבר מה, הוא חש נחות ממנו וחברו חש נשגב ונעלה. כשמדובר בדבר של מה בכך, אין האפקט משפיע על כלל החיים, אך כשמדובר במוסדות חינוך לילדינו, ציפור נפשנו, אין כל ספק שתלות זו מנציחה ומחיייה את הפערים ולא מאפשרת בניין אמיתי.

דעתנו היא, כי פתרון התלות במוסדות יהווה פתח ופתרון אמיתי למצב זה, עד שתיעלם מציאות מופרכת זו כלא הייתה. אלא שהפתרון הפשוט הזה - מתברר כמורכב מאוד.

היתכן?

מן הסתם חלק מן הקוראים בשלב זה מכווצים את גביני עיניהם ומנסים להבין לאן מועדות פני הדברים, מה המטרה בנאמר, מי מנסה להרוויח פה ומה.

כדי להבהיר נכוחה את מטרות המאמר, יש להציף מספר שאלות ישנות, מוכרות וכואבות;

• איך נוצרה המציאות האבסורדית הזו המתוארת לעיל?

• האם הייתה יכולה להיווצר מציאות אחרת?

- מה המציאות הכללית כיום לעומת ימים עברו?
 - האם המצב פתיר? האם ניתן לשנות?
 - מהם האתגרים המעכבים את שינוי המציאות?
 - כיצד כל אחד מאתנו יכול לפעול ולזרז תהליכים שיובילו לפתרון?
- בכל זאת באנו לעסוק, באריכות ובעיון, במאמר הנוכחי.

לא בהינף יד..

חשוב להדגיש מראש כי חוברת זו נכתבה בצורה מפורטת ומקיפה, על בסיס טענות מנומקות וסדורות היטב, המתחברות עם היגיון וחשיבה ישרה ועם הכרה נכוחה של המציאות בעבר ובהווה.

במהלך הדברים, נעשה מאמץ גדול להביא מראש את כל הסיוגים האפשריים ואת טענות הנגד המתעמתות עם הדברים, וכולם קבלו מענה ראוי.

לפיכך, זכות כל אחד לחלוק על החוברת ולא להסכים עם האמור בה, אך אדם רציני ובר-דעת שירצה לעשות כן - לא יוכל לבטל את הדברים בהינף יד, אלא יצטרך להציג טענות היגיוניות וקבילות לוגית, שתסתורנה את הדברים בצורה המתקבלת על הדעת.

מי שיצהיר כי הוא אינו מקבל את הדברים, אך לא יסכים לנמק מדוע - יצטרך הוא לנמק ולהבהיר - ממה הוא מנסה לחמוק...

הבהרות נחוצות

א. מאמר זה נכתב על ידי קבוצת אברכים ספרדים, בוגרי ישיבות ליטאיות מהשורה הראשונה, שהוריהם צאצאים לראשי הפעילים בארגון 'מרבצי תורה' בזמנו, והם (ואף הורי הוריהם) למדו גם הם בישיבות ליטאיות, ספגו את הווייתן, סברו וקבלו מרבתינו גדולי עולם התורה הליטאי ובכלל, אך ערים למציאות הכואבת כיום.

ב. מטרת כתיבת והוצאת מאמר זה בחוברת זו, היא להוביל לביחנת פתרונות אפשריים לבעיית המוסדות בפרט, וממילא בעיית האפליה בכלל וכפי שיבואר בהרחבה בגוף הדברים.

ג. דעתנו היא כי ישנו תהליך שהחל לקרות, וככל שנעורר את המודעות והשיח בנושא – כך יגבר קצב ההליכים והתודעה הציבורית, והתהליך יואץ ביתר שאת, וכפי שיבואר בהרחבה בגוף הדברים.

ד. מטרת חוברת זו אינה מסחרית, והדפסתה ממומנת על ידי אנשים פרטיים שהנושא בוער בהם ורואים הם בכך גופי תורה.

ה. מטרת חוברת זו אינה פוליטית, והוצאתה לאור בוצעה בכוונה תחילה רק לאחר סיום מערכת הבחירות, שלא תיחשד כבעלת מניעים ורווחים פוליטיים.

ו. מטרת חוברת זו אינה שיווקית, ואין מטרתה לקדם מעמדות של גוף / מוסד / אישיות מסוימת, ובמידה ותובאנה דוגמאות הרי שהן לצורך המחשה בלבד.

ז. במהלך הכתיבה ולאחריה, עלו חששות מפני גורמים שעשויים לראות את עצמם נפגעים מן הדברים וחולקים על אמתותם ונכונותם. לפיכך יש להצהיר ברורות; אין המטרה כאן להתווכח, לחלוק, לערער או לקרוא תיגר

על דרך מסוימת, גישה, גוף או אדם כלל וכלל! מטרת הדברים היא לעורר את המחשבה והמודעות בלבד.

ח. מסיבה זו לא הובאו מקורות לטיעונים, אף שלחלקם הגדול ישנם מקורות מוסמכים ומהימנים השמורים במערכת, ביניהם ספרים, מסמכים, עיתונים ומאמרים אותנטיים מהתקופות השונות שנכתבו בשעת מעשה (ולא שוכתבו לאחר שנים מתוך מגמה כלשהי). המקורות הושמטו בכוונה תחילה, בכדי שלא ליצור את הרושם שבאנו 'להוכיח' או 'להתווכח' על פרט כלשהו. מעתה, יכול כל אחד לחלוק על כל נתון המובא במהלך הדברים.

ט. בהיות הנושא מורכב ועדין מאוד, אתגר העלאת הדברים על הכתב היה לא פשוט, ובחלק מן המקומות עלתה תחושת חוסר הצלחה בהבעת כוונת הדברים עד סופה. עם זאת, השתדלנו לדייק במילותינו ובניסוחינו. לפיכך במקומות רבים מאוד נקטנו בלשון די לחכימא, והקורא הנבון יתן דעתו לכך ויתיר לעצמו להוסיף משמעות ונופך לדברים ולקרוא גם את האמור בין השורות.

י. קובץ זה יוצא ללא הסכמות רבנים, וכל הנאמר בו הוא על דעת הכותבים בלבד, על בסיס מחשבות ורעיונות אישיים של הכותבים. מסיבה זו קשה לסמוך על דעתנו שצדקנו בדברינו ושלא נפל בהם פגם או מום, ואה"נ יובהר להדיא כי אין הדברים מוצגים כהלכה למשה מסיני, אלא כהרהורים מחשבות שיש לעיין היטב, לחקור ולבדוק אחר נכונותם. לא ימלט כי טעינו בחלק או בכל דברינו, ורשאי כל אחד לסבור אחרת בכל נקודה שהיא.

יא. רבות נידון בשאלה האם רצוי וראוי 'להניח את הקלפים על השולחן' בצורה כה גלויה, האם אית בהא זילותא במידה ויפורסם מעבר לציבור אנ"ש, האם ישנו חשש לפגיעה בתהליכים המתרחשים באופן טבעי, האם הדבר יעורר התנגדות עזה מצד אלו הסבורים כי הגענו אל המנוחה ואל הנחלה ועוד. אחר מחשבה רבה והתייעצות עם ת"ח ואנשי דעת, הוחלט כי לא העת להחריש, וכי כתיבת ופרסום הדברים שחור על גבי לבן ודאי יגרמו יותר תועלת מלהפך.

יב. ניתן ורצוי לשלוח הארות והערות, לכתובת המייל של המערכת:

613arayot@gmail.com

אנו תפילה כי לא יצא מכשול תחת ידינו, והוצאת מאמר זה לרשו תעורר תועלת גדולה בבחי' אמת מארץ תצמח, ומי יתן וכשיתבגרו ילדינו במסמך זה, יתמהו הכא במאי עסקינן.

תוספת למהדורה שלישית

בחלוף הזמן מאז יצאה חוברת זו לראשונה, התרחשו שינויים משמעותי בציבור עמלי התורה, עד כי חלקים גדולים בחוברת כבר אינם רלוונטיים. הקודמת המייחלת ליום בו יהיה מי שיתמה במאי עסקינן, הולכת, ומתממשת לנגד עינינו, בבחי' היינו כחולמים.

עם זאת, חלקים מהחוברת (עדיין) רלוונטיים גם כיום, ולאור הביקו הוחלט להפיק את החוברת במהדורה שלישית, בתקווה כי תהיה זו | האחרונה, ובתוך שנים ספורות הנושא יהפוך לנחלת ההיסטוריה.

רוב תודות למגיבים הרבים מאוד מאוד אשר שלחו תגובות נלהבות למייל המערכת, וכך גם הארות והערות רבות וחשובות. לצערנו לא | להשיב לכולם באופן פרטני כפי הראוי, כ"א לפי כבודו ומעלתו, אך אדר העלאת הנושא לדיון ולשיח הציבורי - זו הייתה מטרת החוברת מלכתחי

בהזדמנות זו, יישר כוח גדול גם לאברכים רבים מאוד בני הציבור הלי שלחו תגובות חמות ונלהבות על הדברים. אף אנו נענה ונאמר: יישר כוחו היינו ואחים נישאר! אין מגמתנו אלא להיבנות באופן עצמאי ובלתי ת המוסדות והקהילות, כדי לפתור מצוקה עובדתית קיימת.

גם אם הזכרו בחוברת דברי ביקורת מסוימים כנגד הלכי רוח כלשהם אחרים, ודאי ובודאי שאין בכך אמירה הנוגעת לפרט, ופשוט שכל יהודי ויד עלינו ביותר ללא כל קשר לשאלת מוצאו חלילה.

לא להינתק מאחינו בני עמינו חלילה באנו, כי אם להפך! לאפשר ר וקרבה אמיתית בין כולם, ללא שנאה, קנאה ותחרות, ולקרב ביאת גוא"צ

חלק א'

עבר

בחלק זה נעלה ציוני דרך היסטוריים. לא משום שנדדה שנתינו ותרנו אחר ספר הזיכרונות, אלא משום שישנה חשיבות רבה להכרת העבר, לצורך הבנת ההווה ולצורך מחשבה על העתיד.

צעירי הצאן אשר נולדו בדור זה לתוך מציאות קיימת, לא יבינו כיצד התהוותה מציאות זו הנראית להם כמובנת מאליה, לא יכילו את מורכבותה ולא יוכלו להקיש ולהסיק לגביה לולי יכירו לכה"פ את ראשי הפרקים ההיסטוריים.

מובן כי ההיסטוריה הרלוונטית לעניין זה, היא ההיסטוריה של הציבור הספרדי בארץ ישראל מראשיתו, ולא כלל האירועים ההיסטוריים (הגם שלחלקם הייתה השפעה גם על הציבור הספרדי). כיון שכך, נפתח בסיקור היסטורי מהיר על תולדות הציבור הספרדי באה"ק, תוך אזכור חילוקי דעות וחוככים שונים, בציבור הספרדי עצמו בין ש"ס לציבור ה"מרבצי", ובין שני אלו לציבור הליטאי. הציבור החסידי אינו רלוונטי לנידון דגן כמעט במאום, ולא יוזכר במאמר זה.

בחלק זה של המאמר נעשתה השתדלות להתמקד בעיקר בסיקור היסטורי-עובדתי, המסתמך ברובו על מקורות מהימנים (רובם אותנטיים ומאותן תקופות, ולא מקורות מגמתיים בני ימינו). ככל שניתן היה - לא הובעו פרשנויות, וכן הוזכרו סיוגים לפרטים, אירועים ותרשישים שאינם מדויקים ומבוססים דיים.

הדברים נכתבים ברובם כעובדות נתונות נטולות שיפוט וביקורת, בייחוד לאור כך שחלקם נוגעים במחלוקות בין גדולי עולם, שציפורנם עבה ממתני כל הכותבים גם יחד. ואדרבה, אם חלילה נפלה טעות בדברים - נודה למי שיוכל להאיר את עינינו (בצירוף תימוכין ומקורות מהימנים לדבריו).

כמו כן, יובהר כי אין המטרה כאן חלילה וחס להנציח מחלוקות, ולא לצדד בעד גישה מסוימת או אחרת (בייחוד שרובן אינן רלוונטיות כיום) אלא אך ורק להבין את שורש הדעות והרעיונות שמאחורי הדברים.

מי שקצרה רוחו מקריאת סיקורים היסטוריים, יוכל לדלג לחלק ב' - 'ההווה', ובמידת הצורך לחזור לחלק זה ולהשלים ידיעות נחוצות.

פרק א' | תקופת בראשית...

מאז זמן הגמרא ועד לסוף תקופת הראשונים כידוע, מרכזי התורה העיקריים היו בארצות המזרח, ומשם צמחו רוב רבותינו הראשונים, ענקי עולם שהאירוהו מן קצה אל הקצה.

בתקופת האחרונים עברו בהדרגה מרכזי התורה הגדולים לארצות אשכנז. ישנן פרשנויות שונות לכך, והדעה המרכזית בקרב ההיסטוריונים היא שכך אירע משום שעובדתית – מספר היהודים בארצות אירופה התעצם מאוד, והיה רב הרבה יותר מיהודי ארצות ערב.

מקובל לתאר כי הן בארצות אירופה והן בארצות ערב, חיו היהודים חיי דעת ויראה, עבודת ה' בתמימות ובטהרה, ואין חולק כי בכל תקופה בכל אחד מהמקומות (ובכל מקום בו היו יהודים) היו גם גדולי תורה ויראה.

שורה ארוכה וסבוכה של תהליכים היסטוריים, המהפכה הצרפתית, כיבושי נפוליאון, תגליות מדעיות ועוד – הובילו לפרוץ 'עידן הנאורות' ולסיום תקופת 'מי הביניים', ומסתבר כי מהפכה זו – היא סיבת הסיבות (ברמה הטבעית, לא השמיימית) להבדלים בפערי המנטליות בין הארצות השונות, אשר השלכותיהן התגלגלו והלכו עד לנושאי מאמר זה.

תנועת ההשכלה

באותה תקופה פרץ גל מודרניזציה לעולם, אשר מרכזו מטבע הדברים באירופה – בה החל השינוי, ובה הוחל שלטון ה'אמנציפציה' ושוויון הזכויות.

ראשית העידן ה'נאור' – התאפיין בהערצה עיוורת וכמעט ילדותית לכל מה שהדיף ניחוח מדע ופילוסופיה שסימלו את הקידמה והנאורות, מה שגרר גל של חילוניות וקריסה של ערכי הדת, בעיקר במערב אירופה. בתחילה, מעמד הכנסייה

הדת הנוצרית נפגע אנושות, ולאחריו נוצר גם גל גדול של קלקול נוראי ופגיעה קשה ביהדות.

במערב אירופה המצב הידרדר לקטסטרופה של ממש, כשרוב מוחלט של היהודים נטשו את הדת. לא הרבה יודעים, אך חלקם הגדול של בתי הכנסת שנחרבו בגרמניה בליל הבדולח היו רפורמיים, שבהם שולבו בתפילות השבת גם מקהלות נשים ונגינת עוגב. במזרח אירופה המצב היה קצת יותר טוב, בייחוד בכפרים, אך סכנת ההשכלה איימה על כל קהילות היהודים באירופה ומחוצה לה.

על רקע זה הוקם עולם הישיבות בליטא ובאירופה כולה במתכונתו הנוכחית (ישיבות באופן כללי היו גם לפני), ובמקביל פרחת תנועת החסידות.

הישיבות הצילו רבים מעוון, אך חשוב לדעת כי גם בעיירות ובערים בהן שכנו הישיבות, כגון מיר למשל, רוב תושבי העיירה כלל לא למדו בישיבה אלא בגימנסיה, ותלמידי הישיבה התקבצו מערים ועיירות רחוקות. מטבע הדברים, גדולי הדור וראשי הישיבות דאז טכסו עצות, רעיונות, דרכים וכלים להתמודדות עם סכנת ההשכלה, וכך הצליחו להקים מגדלורים רבי עוצמה של תורה ויראה, בתוך שממת הרוח דאז.

מלכתחילה פשתה ההשכלה בעיקר ברחבי אירופה ומעט באמריקה, אך בחלוף השנים החלה לחלחל גם לארצות המזרח ולצפון אפריקה.

קלקול הנוער הספרדי

בשנת תרכ"א הוקם בצרפת הארגון הנוראי "כי"ח – כל ישראל חברים", המכונה בצרפתית "אליאנס", מתוך מגמה כביכול "לקדם חברה שוויונית וערכית". ארגון זה החל נועץ את ציפורניו בריכוזי יהודים רבים, החל מהעיר 'תיטואן' במרוקו, ועובר לאיראן, תוניס, לוב ועד לארץ ישראל.

בתחילת דרכם הציגו את עצמם חברי האליאנס שרצונם הוא לפתוח מוסדות תורה שבהם ילמדו רק שעה אחת של לימודי חול, מה שהיה נשמע הגיוני ומבטיח ופיתה רבים וטובים. רבה של ירושלים הגאון רבי שמואל סלינט זצוק"ל, שלח מכתב אזהרה חריף לכלל יהודי הגולה מפני ארגון זה ומטרותיו המסוכנות. למרבה הצער הציבור בארצות הנכר לא נשמע (או אולי לא שמע) והתוצאות היו הרות אסון.

לרשות הארגון עמדו תקציבי עתק, וסך מוסדותיו ברחבי העולם הגיע עד מהרה לכ-100 מוסדות (!). השפעתו הרעה החלה עד מהרה לצוץ. משעה אחת של לימודי חול הגיע המצב שנלחמו על השעה האחרונה ביום של לימודי קודש, בדיוק כפי שהזהיר הרב סלנט זצוק"ל.

בני נוער רבים בארצות המזרח, בעיקר בערים הגדולות, הושפעו ממנו והחלו עוזבים את הדת למחצה שליש ורביע, ופעילות האליאנס במקביל לפעולות נוספות של גורמים נוספים - גרמו לקלקול נורא. רבני הקהילות באותן ארצות שטרם התנסו עם סכנת ההשכלה והשלכותיה הנוראיות - עמדו בחוסר אונים מוחלט, וראו בעיניהם את בניהם ובנותיהם נתונים לעם אחר ועיניהם רואות וכלות, ואין לאל ידם לעשות מאומה.

עד לשנת תרע"ד שבה נפתחה מלחמת העולם הראשונה, הידרדר המצב עוד ועוד, עד כדי שהפך עולם התורה הספרדי שָׁמֵם, ומלבד בני עלייה מועטים - ריחפה סכנה ממשית של שמד רוחני על רוב הנוער הספרדי, הן אלו שהיו בערי ארצות המזרח וכל שכן אלו שעלו לארץ (בעיקר מבוכארה, תורכיה, איראן, תימן ומעט מעירק וסוריה) בסיוע הסוכנות. לא הייתה זו התרחשות ספונטנית, כי אם מהלך ממוסד ומתוכנן היטב מטעם ראשי הסוכנות דאז (ולימים קברניטי מדינת ישראל), שלא בחלו בשום אמצעי - לרבות אלימות פיזית - לשם השגת מטרתם זו כמפורט באריכות בספרי דברי הימים ההם.

הספרדים בארץ

באותן שנים הציבור האשכנזי בארץ היה מיעוט ביחס לציבור הספרדי הכללי.

בשנת תרפ"ג הסתיים בניינה הראשון של ישיבת פורת יוסף, ברובע היהודי בירושלים. בשנותיה הראשונות הישיבה הייתה מעין אי בודד של תורה ועבודה, שבו שהו כמה וכמה מגדולי עולם התורה באותן שנים. אך לקחו כמה שנים טובות עד שבוגריה קנו שם עולמי והחלו להשפיע אורה ותורה על פני הציבור הספרדי כולו.

הגיע המצב לכדי כך שהיו שנים שבהן אפילו בישיבת פורת יוסף המעטירה - לא הצליחו לנהל רישום של בחורים צעירים מלבד כמה בני עלייה בודדים ממש, ועיקר הלומדים בבית המדרש היו תלמידי חכמים מבוגרים וזקנים.

כך או כך, אין כל ספק שמצבו התורני של הציבור הספרדי דאז הלך והדרדר, וממצב של חיים בתוך עולם של תורה ויראת שמיים טהורה שהיה ברוב ארצות המזרח דור או שניים לפני כן – התהפך הגלגל וקלקול נורא פשה בקרב הנוער, קול התורה כמעט ונדם ומצב שמירת הדת הדרדר לכדי קטסטרופה של ממש.

התעצמות הציבור האשכנזי

החל מסוף המאה השבע-עשרה, הלך וגבר בהדרגה קצב העלייה של יהודי אשכנז לארץ. בתחילה היה הציבור האשכנזי מיעוט שהתקשה להשתלב בכלל הציבור בארץ (למעט תושבי ירושלים שמצבם היה שפיר יחסית), בשל אי ידיעת השפה ואי הכרת מנהגי המסחר והגינונים, והם התפרנסו בעיקר מתרומות שהגיעו מפולין וסביבתה. האשכנזים חיו, אפוא, בחסות הציבור הספרדי שגונן עליהם מפני השלטון העותומאני ומפני הנושים המוסלמים שלהם היו חייבים האשכנזים הון עתק.

עם זאת, על פי עדויות שניתן לקרוא במקומות רבים, ניתן לזהות גם אז גילויי גזענות מהציבור הספרדי כלפי הציבור האשכנזי, והיחס שהעניקו חלק מהספרדים לאשכנזים דאז – לא היה מחמיא לאף אחד מן הצדדים.

למתעניינים בפרטי אותן התקופות בהרחבה ניתן לקרוא בכתביהם של חוקרי התקופה ההיא, מאיר בניהו, פרופ' ירון בן נאה, פרופ' מינה רוזן ועוד.

כחלוף הזמן החלו עוד ועוד יהודים אשכנזים להגיע, חלקם ממניעים קדושים של כמיהה לארץ ישראל, וחלקם ממניעים שבתאיים. ככל שגבר זרם העלייה ממילא הלך והתבסס הציבור האשכנזי, הקים מוסדות ציבוריים משלו ונבדל מהציבור הספרדי.

במאמר המוסגר, יש כאן נקודה מעניינת ורלוונטית קמעא לענייננו. בתחילת דרכו של הציבור האשכנזי הוא כינה את מוסדותיו השונים בתיג "האשכנזים" או "למקהלות האשכנזים" וכדו'. זהו ציון מתבקש כשהמוסד משמש מיעוט בציבור הכללי (ואף הוכר רשמית כאוטונומיה מטעם השלטון המוסלמי). אלא שכשהתבסס הציבור האשכנזי, שוב לא היה צורך להוסיף לכל ביה"כ או מוסד חינוכי את התגי הזו.

גם כיום, כשהציבור הספרדי יפסיק לקרוא לעצמו "ביה"כ הספרדי", "חניכי הישיבות הספרדים" וכדו' – נדע כי הוא גדל והתבסס דיו עד ששוב אין צורך בתגיב בכדי להגדירו. נקודה למחשבה.

כך או כך, הציבור האשכנזי הלך והתעצם, ביסס את אחיזתו בארץ, וגדל באיכות ובכמות במשך תקופה ארוכה. כך בחלוף הזמן קנה לו מקום בעמדות השפעה שונות, הכניס נציגים לכנסת, הקים מוסדות מתקצבים ועוד.

ועדי ההצלה בחו"ל

בשנת תשכ"ד נערכה בבנייני האומה בירושלים הכנסייה הגדולה החמישית של אגודת ישראל, בהשתתפות גדולי הדור ואדמו"רים רבים, והובא אורח מיוחד ממקנס שבמרקו – מרן הגאון הגדול רבי רפאל ברוך טולידנו זצוק"ל.

על רקע מצב עגום זה בו כמות הספרדים בני התורה דאז הייתה נמוכה מאוד ובמיוחד בקרב הנוער – נשא הגר"ב זצוק"ל נאום מיוחד ומהדהד, אל מול קהל האלפים הוא עמד וזעק מנהמת לבו את מילות הפסוק "איך אעלה אל אבי והנער איננו איתי?...!" ובכה והתחנן בפני הנוכחים שיפעלו למען עתיד העולם הספרדי, נכדיהם וניניהם של גדולי עולם וענקי רוח, הנופלים כזבובים בפני רוחות ההשכלה והציונות.

זעקה נוקבת זו זעזעה עד מאוד את הנוכחים באולם ומיד נפוצה הקריאה בקרב כלל ציבור יראי ה' דאז. בעקבותיה נדברו כמה וכמה מהם איש אל רעהו, ופתחו במאמצים למען הצלת הנוער הספרדי מציפורני השמד, תוך שימוש בכלים ותובנות שלמדו בהתמודדות ארוכת השנים עם ההשכלה באירופה.

ייתכן לטוב לנצח נצחים כל אלו שפעלו בעניין ובראשם מרן הרב מפוניבז' זצוק"ל ששלח את תלמידו הגאון הגדול רבי יששכר מאיר זצוק"ל לעיר קזבלנקה שבמרקו, שם הקים ישיבה גדולה וכן סמינר תורני לבנות, ופעילות תורנית ענפה, משם המשיך לטנג'יר ובה פעל גם גדולות ונצורות עד לגירושו על ידי הממשלה כעבור 3 שנים.

[במאמר המוסגר, אמר פעם ר"מ חשוב - צאצא למשפחה ייקית מיוחסת, כי "הציבור הספרדי חייב לציבור הליטאי הכרת הטוב עצומה על כך שבזכותו הוא לא חילוני...". והשיב לו ת"ח אחר בחריפות; "לא ולא, אנו חייבים אולי הכרת הטוב

לסבא שלך, אך מאז פרענו בריבית והצמדה את חובנו (על ידי תרומה עצומה לבניין עולם הישיבות הליטאי, וכפי שיתבאר)... אולם אתה – תנוח דעתך. לך איננו חייבים דבר..."

העדה החרדית הספרדית

ניתן להצביע על פלג קטן וייחודי שהוקם באותם ימים, ובמהלך כל השנים נותר תמיד מבודד ולא השתייך פוליטית לפלגים אחרים בציבור הספרדי, לא להנהגת ש"ס וגם לא לציבור 'מרבצי התורה' כמפורט בהמשך. זהו פלג העדה החרדית הספרדית, בהנהגת הגאון רבי יעקב חוצין זצוק"ל והגאון רבי יעקב מוצפי זצוק"ל. אליהם יש שמייחסים לימים את תמיכתם של הגאונים הגדולים רבי יהודה צדקה זצוק"ל, ורבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל, אף שהעדויות בחלק זה סותרות.

פלג זה, שקיים עד היום (אם כי בכמות מצומצמת מאוד) דוגל כמובן באיסור חמור להשתתף בבחירות הטמאות, אינו נוטל תקציב כלשהו ממדינת הכופרים למוסדותיו, שביניהם נמנים בירושלים 'תלמוד תורה יעב"ץ' ו'תלמוד תורה קריית ספר', וכן בית הספר היסודי לבנות 'בנות יהודית', ובבני ברק "קדושת התורה" ו"עטרת יואל" תחת "מוסדות רבינו יואל", במימונם המלא של חסידי סאטמר.

גלי העלייה לארץ

מסוף מלחמת העולם הראשונה ואילך, החלו גלי עלייה גדולים מכל ארצות הגולה. לימים נחשף הגילוי המזעזע כי בשלב מסוים ניסו ראשי הציונות לעצור את הגלים, והחלו פועלים בכדי לסנן את העולים ולתת זכות קדימה לחילוניים, מחשש שהעולים החרדים יהפכו לרוב ויקימו מדינה חרדית. החסמים שהם שמו מנעו לימים ממילוני יהודים לברוח לארץ ישראל בפרוץ מלחמת העולם השנייה, ובעל כרחם נותרו בשליטת הצורר הנאצי והושמדו, ארץ אל תכסי דמם.

בשנת תש"ח (1948) הוקמה מדינת ישראל שאפשרה גלי עלייה מסיביים יותר. עובדה זו לצד אנטישמיות שהלכה וגברה בארצות המזרח עם הקמת המדינה ו"כיבוש השטח הפלשתיני", עודדו יהודים רבים לעזוב את ארצם ולעלות ארצה, ובאותן שנים הגיע ארצה גל העלייה המרכזי של הציבור הספרדי לארץ.

הציונות החילונית שלרשותה כבר עמדה מדינה ממוסדת ולא סוכנות ארעית - עמדה היכון, ועם הגעת העולים דאגה לכלות בנוער כל סממן דתי, על ידי שליחתם לקיבוצים, גזיזת הפאות, שכנוע בביטול הצורך במצוות וכו', כידוע לכל ולדיראון עולם בל יישכח.

גם באותה תקופה עמדו רבים וטובים מבני הציבור האשכנזי ובעיקר הליטאי, ובשיתוף פעולה עם גדולי הדור הספרדיים - פעלו נמרצות למען הקמת מרכזי תורה, ישיבות ומוסדות לימוד חרדיים, ופועלם הנשגב הוא שהציל את החלקים שהצטרפו לבני הציבור החרדי אז. בין היתר ניתן להכליל ברשימה זו את סמינר "אור החיים" שהוקם על ידי הרב משה פרדו והרב רפאל הלל זצוק"ל ויבדלחט"א הרב אליעזר בן דוד שליט"א, רשת "מעייני החינוך התורני" שהוקמה על ידי מרנן הגרב"צ אבא-שאול, הגר"י צדקה זצוק"ל וכן הגר"ע יוסף זצוק"ל ומוסדות נוספים.

למרבה הצער המאמצים הצליחו רק באופן חלקי, ורוב רובם של העולים בשנים הללו לא הצטרפו לציבור החרדי, ונהיו דתיים ברמה כזו או אחרת, שילדיהם ברובם הפכו למסורתיים עד חילוניים. מיעוטם הצטרפו לשורות הדתי-לאומי.

הנוגע לענייננו, ששוב עמדו כמה בודדים מגדולי ארצות אשכנז, כשהפעם כבר מצטרפים עליהם רבים מרבני הציבור הספרדי, ופעלו במרץ לנסות ולהציל את הנוער מסכנות הציונות, ניסיונות שהצליחו במידה מועטה כדחזינן אן.

בשונה מיושבי אירופה שרובם ככולם היו חילוניים, יוצאי ארצות המזרח היו שומרי מצוות ויראי שמיים באדיקות, ואלמלא האסטרטגיות האכזריות שנקטו קברניטי המדינה דאז, סביר להניח שרוב תושבי הארץ כיום היו שומרי מצוות.

היווצרות מבנה המגזר החרדי

הכינוי 'חרדים' החל כבר באירופה, בה כנו כל שומרי המצוות האדוקים (האורתודוכסים) בשם 'חרדים'. עם קום המדינה - נוצרה הפרדה בין הציבור הדתי-לאומי, לשאר הציבור שהתנגד לציונות, ושהמשיך לשאת בגאון את הכינוי 'חרדים'. ציבור זה מקורו בכמה זרמים שהתגבשו יחדיו;

- הזרם החסידי – שרידי החרב מארצות מזרח אירופה שעלו ארצה והחלו להתבסס בסיוע מספר אדמו"רים שמסרו את נפשם לשם תקומת עולם החסידות מעפר ומאפר.
- הירושלמים – תושבי ירושלים 'המתנגדים', שעלו מאירופה בעליות המוקדמות יותר, ונחשבים עד היום למגזר נפרד במידה מסוימת.
- הזרם הליטאי – "המתנגדים" לחסידות מפליטי השואה ממערב אירופה ומרכזה, הזרם כונה 'ליטאי' על שם ישיבות ליטא. אליהם הצטרפו לימים, ולא כמובן מאליו, גם עולי אמריקה, רוסיה, חלק מעולי צרפת ועוד.
- הזרם הספרדי – גרעין קטן שהלך וגדל, מבוגרי פורת יוסף ותלמידי תלמידיה, ומעטים ממש שלמדו בישיבות הליטאיות דאז.

בתחילה היו פערים משמעותיים מאוד בין הזרמים, בנוגע לסגנון החיים, הדיבור והלבוש. עם הזמן הלכו המרחקים והצטמצמו, ונוצרה יכולת השתלבות מסוימת בין המגזרים.

ניסיון השתלבות ראשון

עולם התורה הספרדי דאז כמעט ולא היה קיים, וצעירים מבניו שחפצו להצטרף לשורות 'חברת הלומדים' ולהימנות על בני שבט לוי, פנו לישיבות ליטאיות וניסו להשתלב בהן (הישיבות החסידיות היו מסוגרות מאוד מעצם טבען, ואחוזי ההשתלבות בהן היו אפסיים).

'מנהלי הרישום' בישיבות הליטאיות התקשו לקבל כמות גדולה של ספרדים לשיבתם. למעשה ולמרבה הצער – הם התקשו כנראה לקבל גם כמות קטנה, אך עדיין היו בודדים שהצליחו להשתלב. בודדים אלו הפכו לימים לראשי ישיבות ומשפיעים גדולים, ועמדו בבסיס הקמת עולם התורה הספרדי, כפי שיתואר בהמשך.

מסופר על אחד מגדולי ת"ח שבדור, שזנח את משפחתו והגיע ארצה כבחור צעיר, רק בכדי להצטרף לישיבה קדושה שבה יוכל ללמוד כאוות נפשו. אלא שאז הוא החל להיזרק מישיבה לישיבה בטענות של "חוסר מקום", עד שלחש אחד על

אוזניו שלא יגלה את מוצאו המזרחי, ויספר שמקורו בגרמניה. למזלו חזותו לא העידה עליו שהוא מארצות המזרח, ועד מהרה הוא התקבל לאחת הישיבות בבני ברק. שם במשך כשבע שנים רצופות שקד על התורה במשך 16 שעות ביממה (!) ולמד את ש"ס בבלי כולו בעיון, מרישא עד גמירא עד לשליטה מלאה בכל סוגיות הש"ס עם כל מפרשיהן...

לב מי לא ירעד לנוכח המחשבה הנוראית, כמה אדירי תורה אבדו לכלל ישראל רק משום שנכשלו בניסיונם להשתלב בעולם הישיבות דאז, וכמה משפחות מפוארות של בני תורה יראי ה' הפכו לדתיות, מסורתיות ומטה מכך ר"ל.

מצמררת עוד יותר המחשבה על 'רמת' השיקולים שבעטיים מנעו מהם להצטרף ליושבים בבית ה' כשאיפת ליבם.

פרק ב' | התקומה והשבר

שלטון אגודת ישראל

בקטעים הבאים יתוארו תהליכים מורכבים וסוערים שניתן למלא בהם בקלות ספרים עבי כרס, אך מטרתנו היא רק לתת רקע נדרש להיבדלותו של הציבור הליטאי וכן לקום 'ארגון מרביצי תורה ספרדים', שהמעמיק בתהליכים אלו יוכל להפיק מהם לקח ותועלת לדורות רבים.

באותם ימים הצטופף הציבור החרדי כולו תחת מטריית אגודת ישראל, ששלטה בעוז במערכות החינוך, בייצוג הפוליטי, בניהול התקציבים ובמשרות השונות. מבלי לשפוט את אי מי, מסתבר כי מטבע הדברים נוח היה לנציגי אגודת ישראל להעדיף את הסיוע לסביבתם המקורבת, לחסידויות שאליהן הם השתייכו ולקהילות שמהן באו. ממילא, הפך בציבור הליטאי, ועוד יותר – הציבור הספרדי, למקופח ומופלה בכל התחומים בהם שלטה 'אגודה'.

האפליה בתקציבי המוסדות, בג'ובים ובמשרות, בקבלת מגרשים ותקציבים וכו' – פחות נגעה לבני הציבור הספרדי דאז, שראה בעצמו מרוחק מהצלחת עד כדי שכלל לא מגיעה לו פרוסה, אך הנקודה שבה התנגשו בני הציבור הספרדי דאז עם הממסד האגודאי הייתה הקבלה למוסדות.

לספרדים באותם ימים היה קשה מאוד להתקבל למוסדות, וגם אלו ששהו בהם, רבים מתוכם חוו אפליה ויחס שלילי. הכאב הזה, היה התרבותי בה הוכשרה הקרקע לפתיחת תנועה שתרים בגאון את קרן הספרדים שהושפלה מאוד באותם ימים.

כבר בשנות החמישים היו מגדולי הציבור הליטאי שהתנגדו לריצה משותפת עם אגודת ישראל, ובמשך השנים התגלעו מחלוקות וויכוחים רבים בין הציבור הליטאי

לציבור החסידי, בטענות לייצוג פוליטי שאינו הוגן ולחלוקת משאבים לא מאוזנת (מוכר?), וויכוחים שהלכו והחריפו עד לסוף שנות השבעים.

בשנת תשמ"ג התכוונו עסקנים ליטאיים ובראשם ר' אברהם רביץ, להקים מפלגה עצמאית בשם תל"י שתרוץ בבחירות לעיריית ירושלים, אך בסופו של דבר בהוראת הגראמ"מ שך היא לא התמודדה, הציבור הליטאי לא הצביע כלל ואגודת ישראל ירדה בשני מנדטים.

הקמת ש"ס

הדעות חלוקות באשר להיסטוריית הקמתה של מפלגת ש"ס, האם הייתה זו יוזמה של מרן הגראמ"מ שך, מרן הגר"ע יוסף, האם ר' נסים זאב הוא זה שהגה את הרעיון, או שמא ר' יעקב כהן (שיח ישראל), ובאמת שאין זה נפק"מ לנידו"ד.

כך או כך, לקראת הבחירות לרשויות המקומיות בראשית שנת תשמ"ד הוחלט להריץ את רשימת ש"ס בעיר ירושלים, ובניגוד לאלו שצפו לה כמה מאות עד כמה אלפי קולות, זכתה המפלגה בתמיכה של 14,000 קולות, שתורגמו לשלושה מנדטים בעירייה. מסתבר שהכאב העדתי פעפע ביותר ספרדים ממה שאי מי שיער.

בעקבות ההצלחה המסחררת הוחלט לרוץ לכנסת כמפלגה נפרדת מאגודת ישראל. בראשות הרשימה הוצב הרב יצחק פרץ שליט"א (בוגר פוניבז' ותלמיד הרב שך, ולימים רבה של רעננה) והמפלגה זכתה לתמיכת מאורי הדור, מרן קדוש ישראל הגרי"י קנייבסקי ומרן ראש הישיבה הגראמ"מ שך זצוק"ל, שהורו גם לכל בני הציבור הליטאי להצביע אף הם למפלגת ש"ס ולא לאגודת ישראל.

ש"ס הפכה להפתעת הבחירות, כשהשיגה ארבעה מנדטים.

התמסדות המגזר הליטאי

לאור ההצלחה בפרישה מאגודת ישראל החל הציבור הליטאי לפעול למען ביסוס ומיסוד עצמאי ובלתי תלוי.

לצורך כך העמיד מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל שלושה גופים מרכזיים;

יתד נאמן

בכ"ג תמוז תשנ"ה יצא לאור הגיליון הראשון של עיתון יתד נאמן ככלי ביטוי חלופי לעיתון המודיע. גדולי הדור סברו אז כי בכדי למסד ציבור, יש לפעול ולהשקיע מאמצים למען יצירת כלי ביטוי שיהווה שופר של ראשי העדה. בדיוק חודש לאחר צאת הגיליון הראשון, בכ"ג אב תשמ"ה, נלב"ע מרן קדוש ישראל הגרי"י קנייבסקי צוק"ל.

מעניינת הסקירה על המסירות העצומה של הציבור הליטאי לכלי זה בזמנו, עד שאברכים רבים שחיו בדוחק רב רכשו מספר מנויים רק כדי לחזק את העיתון, ופעלו כדי להוסיף אליו מנויים ומפרסמים. זאת בלי שום קשר לעובדה שמתוך אברכים אלו, היו רבים שלא קראו את העיתון מהסיבה ש"עיתון זה לבעלי בתים ולא לאברכים".

שארית ישראל

בכ"ו בשבט התשמ"ו נלב"ע הרב יעקב לנדא זצ"ל – רב העיר בני ברק, והורה בצוואתו (ו"א הורה ישירות לראש העירייה דאז) למנות את בנו אחריו לרבנות העיר. בנו, הרב משה יהודה לייב לנדא זצ"ל, נמנה על חסידי חב"ד ומשך התנגד הרב שך בתוקף למינוי, והמליץ למנות את הגר"ש וואזנר צוק"ל לתפקיד. הגר"ש וואזנר ששהה בחו"ל, שב ארצה והכריז כי הוא מקבל על עצמו את מרותו של הרב משה יהודה לייב לנדא כרב העיר בניגוד לדעת הגראמ"מ צוק"ל (בסופו של דבר המינוי לא זכה להכרה מטעם המדינה, ולמשרת רב העיר הרשמי התמנה הגר"ש קורח, רב למקהלות התימנים). בעקבות כך, כאות מחאה - רוב הציבור הליטאי דאז חדל מלהשתמש במוצרים עם חותמת הכשרות של הרב לנדא, וממילא התעורר צורך ביתר שאת להקים גם גוף כשרות עצמאי.

בתחילה הקומה מערכת בשם "קהל עדת ישראל" בראשות הגר"נ קרליץ שליט"א, אך בעקבות ניסיון פשרה ושיתוף פעולה עם הרב לנדא הורה בשנת תשמ"ח הרב שך על הקמת מערכת הכשרות "שארית ישראל" בראשות הרב חיים שאול קרליץ זצ"ל. מאז ואילך, במשך שנים רבות הוטל ווטו על צריכת מוצרי הכשרות של הרב לנדא, ועל אזכור שמו ביתד נאמן וכו'.

דגל התורה

בשנת תשמ"ח החלו ההכנות להקמת מפלגה נפרדת לציבור הליטאי, לקראת הבחירות הממשמששות ובאות. ר' אברהם רביץ ור' משה גפני התמנו לייצג את המפלגה בכנסת, וועדת הבחירות הקצתה למפלגה את האותיות 'עץ'. בהמשך להקמת המפלגה, הוחלט להיפרד גם ממועצת גדולי התורה של אגודת ישראל ולהקים מועצת נפרדת.

כך קמה מועצת גדולי התורה של דגל התורה, שהרכבה הראשון היה מרנן ורבנן הגאונים: הרב אלעזר מנחם מן שך (ששימש כנשיא המועצת), הרב יוסף שלום אלישיב, הרב שמחה זיסל ברוידא (ר"י חברון), הרב אברהם יעקב זלזניק (ר"י עץ חיים), הרב מיכל יהודה ליפקוביץ, הרב מרדכי מן (ר"י בית הלל), הרב צבי מרקוביץ (ר"י קרלין), הרב בנימין ביינוש פינקל (ר"י מיר), הרב אברהם פרבשטיין (ר"י חברון), הרב חיים קניבסקי, הרב נסים קרליץ, הרב זלמן רוטברג (ר"י בית מאיר), הרב יששכר דב רוקח (אדמו"ר מבעלז), הרב אהרן יהודה לייב שטינמן, הרב חיים פנחס שיינברג (ר"י תורה אור) והרב משה שמואל שפירא (ר"י באר יעקב).

בכ"ח בתשרי תשמ"ט נערך כנס היסוד ההיסטורי של מפלגת דגל התורה בבנייני האומה, המעורר ערגה בלב כל ליטאי שנזכר בימי ההוד והתפארת של המגזר. ר' אברהם רביץ נשא דברים ובהם אמר "לא נשמע בקול הגדולים, אנחנו נעשה מה שגדולי התורה אומרים", והוסיף את המשפט האלמותי "אנחנו קיימים יען אנחנו קיימים".

כניסת מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל לוותה בשירת 'ימים על ימי מלך' ספונטאנית שנמשכה כרבע שעה (!), ובנאומו המפורסם שאמר בו בין היתר "הוציאו אותנו מאגודת ישראל, וכי מהי אגודת ישראל? אגודת ישראל היא חיבור של אנשים חרדים, אם כן, אנחנו אגודת ישראל!".

בכ"א בחשוון התשמ"ט נערכו הבחירות לכנסת ה-12, ובהן התמודדה מפלגת דגל התורה שכללה את הציבור הליטאי וגם את חסידות בעלז שהצטרפה אליו. דגל התורה קבלה 34,279 קולות שזיכו אותה בשני מנדטים, שאותם ייצגו ר' אברהם רביץ ור' משה גפני, ולעומתה אגודת ישראל זכתה בייצוג שיא של חמישה מנדטים.

נאום השפנים והחזירים

בי"ח אדר תש"נ נפלה ממשלת הימין של יצחק שמיר בשל הצבעת אי אמון (שאגו"י ודגל תמכו בה, וכן השר הרב יצחק פרץ מש"ס – לעומת שאר הכ"י ש"ס שנעדרו מההצבעה). כעבור חמישה ימים הטיל נשיא המדינה על שמעון פרס להקים ממשלה חלופית, אך הוא התקשה במשא ומתן הקואליציוני. בהסכמת הגר"ע יוסף זצוק"ל, סגרה ש"ס הסכם עם שמעון פרס לפיו ש"ס תצטרף לממשלת השמאל שבראשותו, זאת בניגוד לדעתו של מרן הרב שך שאין להצטרף לממשלת השמאל.

הרב יצחק פרץ, ששימש כיו"ר התנועה – פרש מתפקידו בש"ס, באומרו (את המשפט שנמרח בענק על דפי יתד נאמן) "ש"ס תקעה סכין בלב בוחריה". יש שטענו לימים שפרישתו לא הייתה מהותית, היות ובאותו זמן כבר שלט בעוז בתנועה בחור צעיר ומוכשר בשם אריה דרעי, ששימש כבר כמנכ"ל משרד הפנים, וממילא כוחו של הרב פרץ בתנועה היה מינורי.

לא היה ידוע עד כמה יחליט הרב שך להתערב בענייני ש"ס והנהגתה, אך בא' ניסן תש"נ ארגנה מפלגת דגל כינוס רב משתתפים בהיכל הספורט 'יד אליהו' בתל אביב. עיני התקשורת העולמית הייתה נשואה לנאומו הצפוי של הרב שך, שהיה אמור להכריע את גורלה של מפלגת פרס העתידית. בניגוד לציפיות, לא התייחס הרב שך לנושא זה באופן ישיר, ונשא את "נאום השפנים והחזירים" המפורסם, כשבין היתר פנה לציבור החילוני וזעק בכאב "אתה גם יהודי, אתה נימול, אבל אתה יודע את הקולטורא (תרבות) שלך?? מה הקולטורא שלך? אנגלית?! זה הקולטורא שלך?... אתה פותח את החומש אתה יודע פירוש המילות?!" מכאן המשיך להתקפה על הקיבוצים ועל השמאל וזעק "אם יש קיבוצים שלא יודעים מה זה יום כיפור! לא יודעים מה זה שבת! ולא יודעים מה זה מקווה! מגדלים שפנים וחזירים! יש להם קשר עם האבא שלהם?... מערך?! מערך זה דבר קדוש! הם ניתקו את עצמם מכל העבר שלנו ומבקשים תורה חדשה! אם אין שבת ואין יום כיפור, אז במה הוא יהודי?!".

נאום חריף זה גרם גם להנהגת ש"ס לחזור בה מההסכם עם שמעון פרס ולבטלו. מפלגת אגו"י לעומת זאת כן הצטרפה לפרס, ובסיועה נראה היה כי הצליח להשיג רוב על חודו של קול בודד. למרבה המבוכה והתדהמה, בבוקר היום בו היה אמור

פרס להציג בפני הנשיא את ממשלתו החדשה – נעלמו מהאולם שני ח"כים מאגודה (במהלך מתוכנן מראש), ממילא לא השיג פרס רוב וניסיון הקמת ממשלתו נכשל. ניסיונות חוזרים לא עלו יפה, ובסופו של דבר הוקמה ממשלה ימנית בראשות שמיר והמפלגות החרדיות. פעולה זו נחשבה אז בעיני הציבור הישראלי כטכסיס פוליטי מכוער ולא הגון, וזכתה לכינוי "התרגיל המסריח" שדבק בה עד היום.

ש"ס כורשת לעצמאות מוחלטת

כאמור, מלכתחילה הורה מרן הגראמ"מ שך לפרוש מאגודה ולהצביע ש"ס. הסדר זה התבסס כמובן על ציות מלא של הנהגת ש"ס ובראשה הגר"ע יוסף זצוק"ל, להנהגת הציבור הליטאי. על פניו, יכול היה הסדר זה להימשך עוד שנים רבות, וכך היינו מקבלים מפה פוליטית חרדית ובה שתי מפלגות; אגודת ישראל החסידית, וש"ס הספרדית-ליטאית.

מה אירע, אפוא, שקלקל את השורה והפר את שיתוף הפעולה?

העיתונאי בצלאל קהאן מספר בשם ר' משה גפני, כי בימים שקדמו להקמת דגל שאל גפני את מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל "מדוע צריך רשימה? אפשר להצטרף לתנועת ש"ס שמרן ראש הישיבה הקים". על כך השיב לו הרב שך: "לא שתית קפה הבוקר, לך תשתה קפה". בין אם נתייחס לעדות זו כאמינה ובין אם לאו, אין ספק שמרן הרב שך לא ראה לנכון להמשיך יחד עם ש"ס בקורת גג אחת, ולכך פעל כדי להקים מפלגה נפרדת.

היות ולא הצלחנו לע"ע להשיג נתונים מאומתים ואובייקטיביים בדבר חילוקי הדעות בין מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל ולבין הגר"ע יוסף זצוק"ל (אך ודאי שהיו כאלו) לא נציננס בשלב זה. כך או כך, מדברי אותם ימים ברור כי ש"ס חדלה מציות מוחלט למרן הרב שך, ויצאה לדרך של קבלת החלטות עצמאית, בעיקר ברמה הפוליטית.

בבחירות לכנסת ה-13 שנערכו בשנת תשנ"ב, הוקמה ממשלת שמאל בראשות יצחק רבין, ומפלגת ש"ס הצטרפה לממשלה בניגוד לדעתו המפורשת של הרב שך. המחלוקת בהנהגה שברה שיאים, והציבור כולו חש בזעם הדדי, אשר ניתן אף כיום להבין את עומק עוצמתו, על ידי קריאת ארכיון מאמרי השטנה שהופיעו ביתד

בטוריו של פ. חובב המיתולוגי ובקריקטורות מזעזעות של 'צייר הבית' של דגל, יוני גרשטיין, המתועדות בספרו 'קווים כואבים'. הציבור הליטאי ייחס לש"ס עקירת הדת, מרידה בהנהגת הדור, גזירת כליה לעולם התורה והישיבות ועוד.

בי"ח חשון תשנ"ג נערכו בחירות לרשויות המקומיות, והסכסוך בין ש"ס לג', הגיע לשיאים חדשים. מלחמות הדדיות, בעיקר בירושלים ובבני ברק, השמצות, נאומי רבנים, תלישות מודעות וקריאות גנאי הדדיות היו דבר שבשגרה. ש"ס בניהולו של ר' אריה דרעי ובהנהגתו של הגר"ע יוסף פעלה שלא כפי הוראות מרן הרב שך, והתנהלה באופן עצמאי.

היו רבים שראו בכך מאבק בין הציבור הליטאי לבין הציבור הספרדי כולו, אך עד מהרה התברר כי לא זו התמונה.

ההתנגדות לש"ס בציבור הספרדי

כבר בסוף שנות השמונים, החלו להישמע קולות של התנגדות לדרכה של ש"ס, בתוככי הציבור הספרדי עצמו. קבוצת ראשי ישיבות ותלמידי חכמים גדולים, רובם בוגרי ישיבות ליטאיות שינקו ושאו את המורשת וההשקפה הליטאית, הביעה התנגדות למהלכים שנקטה בהם ש"ס, בייחוד להיפרדות וליציאה מהגמוניית הנהגת דגל התורה ומרן הרב שך.

אין ספק שמרן הרב שך, שלבו היה חם לכל יהודי ודאג לציבור הספרדי ולעתידו, חפץ היה לראות בהצלחתו ובתקומתו באופן עצמאי ומלא ללא כל תלות (ולכך גם תמך בהקמת ש"ס בשעתו). עם זאת, הוא סבר ככה"נ כי הספרדים טרם בשלו להיבנות עצמאית ולכך טען כלפי בני התורה כי מגמה זו מסוכנת ולא רצויה. בשעתו, עם ההתנגדות לדרכה של ש"ס, התפרסם משפט משמו (לא מצאנו מקור מוסמך לכך) שאמר "אם מאה ספרדים בני תורה הבינו אותי, היה כדאי כל העניין".

הנקודות שעליהן ניטשה המערכה אינן נוגעות באופן ישיר למאמר דנן, אך נוגעות להבנת הדברים ורוח ההיסטוריה, ולעצם הדעות וההשקפות שהונחלו בהן שלדעתנו חשובות ודורשות שימור גם כיום. בהמשך המאמר נפרט גם את נקודות הוויכוח שעלו אז.

בראש קבוצה זו עמדו מרנן ורבנן הגאונים הרב ניסים טולידאנו זצוק"ל, הרב גבריאל טולידאנו זצוק"ל (שהתמנה לחבר במועצת חכמי התורה של ש"ס אך פרש ממנה כעבור שלושה חודשים מהקמתה), ויבדלחט"א הרב יהודה עדס שליט"א, הרב יעקב הלל שליט"א, הרב אברהם סלים שליט"א, הרב אליהו רפול שליט"א ועוד ראשי ישיבות ורבנים רבים.

ראשי ישיבות אלו כחלוף זמן מה התגבשו, והחלו דנים ביניהם בצעדים מעשיים שיבחיורו את דרכם גם לרבים מהציבור הספרדי שנשמעו לאורם.

אמ"ת – ארגון מרביצי תורה ספרדים

מטבע הדברים, קומה של מפלגת ש"ס המזרחית איחדה את רוב הציבור הספרדי החרדי, רבים מהציבור הדתי וכמות נכבדה מהציבור המסורתי. נוצרה אפוא הגמוניה, שריכזה את הנהגת הציבור הספרדי וכלפי חוץ ייצגה את כל חלקיו – למרות שחלקים גדולים ממנו לא ראו את עצמם תחת מטרייתיה.

לפיכך, החליטו ראשי הישיבות הנ"ל להקים גוף נפרד ועצמאי, שיבטא במספר מישורים את ההפרדות ההשקפתית והפוליטית מדרכה של ש"ס. גוף זה נקרא 'אמ"ת – ארגון מרביצי תורה ספרדים', מה שמוכר לכלל הציבור לימים בשמו המקוצר "מרביצי".

לפני שנתאר את האג'נדה של אותם ראשי ישיבות, ואת נקודות המחלוקת שלהם עם הנהגת ש"ס, נציין טכנית את פועליו של הארגון.

כנס היסוד של ארגון מרביצי התורה נערך בי"ח כסלו תשנ"ג במלון ריץ בירושלים. הכנס לא נועד לכלל הציבור ונכחו בו למעלה ממאה ראשי ישיבות, רבנים, ר"מים משגיחים. הדוברים בכנס זה (לפי הסדר) היו הרבנים הגאונים: רבי אברהם סאלים שליט"א (אמירת תהילים), רבי סעדיה בן יוסף שליט"א, רבי ניסים טולידנו זצוק"ל, רבי יהודה עדס שליט"א, רבי יעקב הלל שליט"א.

הגאון רבי אליהו רפול שליט"א הקריא את החלטות הכינוס; הארגון ייזום כינוסים מעת לעת, ובהם ידובר בדברי מוסר, יראה והשקפה.

- א. תמונה מועצת ראשי ישיבות לארגון, שהכל יפעל על פי הנהגתה.
- ב. הארגון ייזום הוצאה לאור של קובץ תורני של בני הישיבות הספרדיים כדי לעודד ולדרבן לימוד בעיון והעמקה (ראה להלן).
- ג. תקום קרן מלגות לבני ישיבות המצטיינים בלימוד וביגיעה והעמקה.
- ד. יושם דגש על קשר המשכי עם בוגרי הישיבות, אלו שבכולל ואלו שפנו לעסקי החיים, כדי להדריכם בכל אשר יפנו.
- ה. תוקמנה מסגרות מיוחדות לאברכים הראויים לכך, ללימוד הלכה ולדרכי הוראה מתוך ליבון יסודי ומעמיק בדרך הישיבות – לאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא (בצורה שחינוכנו גדולי העולם מעתיקי השמועה).

הכינוס השני שנערך כעבור כחודש, בכ"ו טבת תשנ"ג באולמי וגשל בבני ברק, כבר פנה לכלל ציבור בני התורה הספרדים ובו נכחו אלפי אברכים ובני תורה, לשם כך נפתח אולם נוסף עם מעגל סגור. לפני התיבה עבר הג"ר יוסף זיאת שליט"א, ואחריו רבי אבנר בנימינוב שליט"א קרא פרקי תהילים. הדוברים לפי הסדר היו הרבנים הגאונים זצוק"ל ויבדלחט"א; רבי אליהו רפול, רבי ניסים טולידאנו, רבי יהודה עדס, רבי גבריאל טולידאנו, רבי שלום שלום (רב לעדת התימנים) ורבי בצלאל פנחסי.

הכינוס השלישי נערך כעבור כשנה, בט"ו בשבט תשנ"ד. באותה תקופה הוויכוח הפנים-ספרדי הלך והחריף, בעקבות הצטרפות ש"ס לממשלה שמאלנית בניגוד לדעת הגראמ"מ שך והגדולים שקדמו לו. מלבד הנ"ל, השתתף בכינוס ואף נאם הגאון הגדול רבי שלמה זעפריני שליט"א.

בכ"ה בתמוז תשנ"ד נערך בבנייני האומה, הכינוס הארצי של ארגון מרביצי תורה ספרדים. באולם ובגלריה נכחו אלפי אברכים ובני תורה ספרדים שראו בעצמם חלק מציבור ה'מרביצי', באולם הסמוך שהיה מלא גם הוא שודר האירוע במעגל סגור ורבים מאוד אף נאלצו להישאר מחוץ לבניין לפי דרישת ההנהלה, מטעמי בטיחות של עומס יתר.

הכנס נפתח על ידי הג"ר אליהו רפול שליט"א, ולאחריו דיבר הגאון רבי יעקב טולידאנו זצוק"ל שהוטס מצרפת באופן מיוחד לכינוס. בדבריו המרגשים זעק "לפני

שלושים שנה בדיוק (אב תשכ"ד) התקיימה באולם זה הכנסייה הגדולה בה השתתפו כל גדולי ישראל. אבי, מורי ורבי זצ"ל עמד על במה זו, ובקול בוכים, בדרשה קורעת הלב זעק: "ואיך אעלה אל אבי והנער איננו איתי". כל הקהל שהיה באולם הזדעזע, כל הציבור התרשם, כי הייתה זו דרשה שיצאה מלב טהור, מנשמה טהורה. הדמעות שהזיל אז הצמיחו ישיבות. היתה אז עזובה גדולה בקרב אחינו עולי ארצות המזרח, והוא עמד ודרש להקים ישיבות, תלמודי תורה ומתיבתות. והנה, הדמעות האלו הצמיחו ישיבות! עברו שלושים שנה, בהן יצאו גדולי ראשי הישיבות ובמסירות נפש הקימו ישיבות לתפארת! ישיבות שמחזירות את העטרה ליושנה...". אחריו נאמו הרבנים הגאונים רבי יהודה עדס, רבי גבריאל טולידאנו ורבי ניסים טולידאנו.

התרגשות אדירה נרשמה כשהוכרז כי מרן הגראמ"מ שך ראה לנכון לטרוח ולהגיע מבני ברק חרף חולשתו וכי הוא בדרכו לאולם. הוא נכנס לאולם לקול שירת 'מים' אדירה, והגיע עד מקומו. כחלוף מספר רגעים קלים המנחה הודיע כי מרן נאלץ לצאת מהאולם עקב חולשתו, והוא יצא מן האולם. השתתפותו הקצרה מאוד יצרה גל השערות וספקולציות, האם תכנן כך מלכתחילה, או שראה או שמע דבר מה שגרם לו לצאת. יש שפרשנו כי הוא רצה לחזק את הארגון, אך גם לא להחליש מדי את ש"ס, ולכך השתתף את מנע את האפשרות שיישא דברים... כך או כך - הסיבה האמיתית תישאר ככל הנראה חסויה עד כי יבוא שילה.

בשנת תשנ"ה נערכה שמחת בית השואבה על ידי ארגון מרביצי, וכן כנס חלוקת מלגות כפי שהוחלט באסיפה הראשונה.

חוברת 'בינו שנות דור ודור'

סקרנו אפוא את פעולות ההתנגדות עצמן, אך מה למעשה היו הנקודות העיקריות שעליהן נסוב הוויכוח?

בחודש ניסן התשנ"ד, יצאה לאור חוברת אנונימית בשם "בינו שנות דור ודור", שמטרתה הייתה להבהיר ולחדד בטוב טעם ודעת את נקודות המחלוקת בין ציבור הספרדים בני הישיבות, לבין הנהגת ש"ס.

חוברת זו שיקפה למעשה בבהירות את דעתם של הספרדים בני הישיבות דאז, ולכן ננסה לתמצת בתכלית את המסרים שהועברו בחוברת נפלאה זו (חלק ממסריה רלוונטיים עד היום, ובחוברת הנוכחית נעזרנו במעט בניסוחי לשון הזהב של הכותב האלמוני דאז).

ראשית הובהרו הבהרות נחוצות, שחלקן נחשבו לחידוש בעיני חלקים מהציבור;

- אנו מעוניינים מאוד לשמר את תרבותנו וייחודיותנו כספרדים, אין מטרטנו ל'התאשכנז' ואין רצוננו להפוך לחלק מהציבור הליטאי (בניגוד להאשמות חוזרות ונשנות באותם ימים, ולמעשה עד היום).

- אנו מכירים בגדלותם הבלתי נתפסת של חכמי וגאונים ארצות המזרח, וחפצים להמשיך את מורשתם ולהחזיר את עטרתם ליושנה באמת.

- לב מי לא יהמה למראה ולזכר כל המעלות העצומות שניחוננו בהם בני הציבור הספרדי, בהנהגות, בהליכות, במוח ובלב. מעלות אלו חובתנו לשמרן ולהחזיק בהן.

- אנו מכירים בגדלותם של הרבנים הספרדים התומכים בעצמאות לציבור הספרדי, מכבדים מאוד את תורתם ומעריצים את גדלותם. הגאון הגדול רבי עובדיה יוסף שליט"א (זצוק"ל), שהוא בוודאי אחד מת"ח גדולים שבדור כולו, ומי שחלילה מזלזל בכבודו בכי הוא זה - הרי הוא שוטה גמור שיש לגעור בו ולהוקיעו!

- לא נדרשת מאיתנו הכרת הטוב (כלפי הציבור הליטאי, על הסיוע בהצלחת הנוער כמתואר לעיל), ולא נאלץ לעולם ועד לתמוך במפלגותיהם ו'להילחץ במסגרותיהם" ללא ייצוג מכובד!

- לא רוצים להיות בדרגה ב' אלא להיפך, להיבנות בעצמנו ובכבוד, תוך עצמאות אמיתית ולא מזויפת!

- אין בכוונתנו לתקוף את העסקנים על ה"קופה של שרצים" וגם איננו מתכוונים לקבוע שהאחרים נקיי כפיים וברי לבב, אין בהם מתום! לא זוהי נקודת המאבק.

• איננו באים לכפות על איש, כי אם להשמיע את זעקתנו וכאבנו העמוק, ולהביע את דעת תורה הצרופה ולשננה השכם והערב, ומי שרוצה לשמוע ישמע. בעצם מבחינה מסוימת, אדרבה! אנחנו קצת בהרגשה שכופים עלינו! כיון שלאחרונה שוררת בחוגים מסוימים קצת אווירה של לחץ חברתי, אשר בה כל מי שמביע דעה אחרת נחשב כ'בוגד בספרדים'... אבל מילא! איננו מתפעלים מזה. ביודענו שאדרבה אנו יוצאים מנקודת מבט של דאגה לעתיד היהדות הספרדית!

• על טענת "במקום גדולים על תעמוד", כבר הבאנו בהקדמה את דברי מרן החזו"א בעניין זה (קו"א מכתב קל"ג), וממילא סרה תלונתם. וגם אין זה פוליטיקה זולה ח"ו לדידנו, אלא קביעת גורלנו ועתידנו שלנו ושל בנינו אחרינו, ובנפשנו הדבר כאמור לעיל.

אחר הבהרות אלו הועלו נקודות הוויכוח;

◦ אנו ציבור הספרדים בני התורה שגדלנו וחונכנו בישיבות וספגנו את אוירתן, סוברים כי נעשית טעות חמורה, בכך שמפנים עורף לציבור הליטאי ולהנהגתו.

◦ הציבור הליטאי פיתח במהלך השנים מאז הקמת עולם הישיבות, כלי התמודדות מיוחדים עם תרבות כפרנית וחילונית (אף שגם הם ספגו מכות כואבות מאוד בחלק זה ולא עשו זאת בקלות), כלים אלו הצילו לנו את הנוער מקלקול מוחלט בשנים עברו, וכלים אלו קיבלנו מהם בישיבותיהם.

◦ הציבור הספרדי עדיין לא מכיל מספיק כלי מלחמה המותאמים לניסיונות הדור, ואינו כשיר דיו להיבנות לבדו ללא תמיכת הציבור הליטאי.

◦ מרן הגראמ"מ שך שליט"א (זצוק"ל) הוא מנהיג הדור וכל הדור כולו צריך להישמע לו, ואין נפק"מ כלל לעניין עדות וחוגים בחובת ציות זו.

טענות אלו הובאו באותה חוברת באריכות ובהרחבה רבה, ונידונו בזו אחר זו בשיקול דעת ובטוב טעם. הרלוונטיות שבהן יובאו וידונו להלן בהמשך מאמר זה.

כשוך הסערה...

חלפו כמה שנים, סערת הוויכוח שככה ונוצרו בציבור הספרדי שני פלגים נפרדים שחיו יחד אך חיץ די ברור חצה ביניהם.

- **ציבור ש"ס** שכלל רמות שונות של דתיות, מתלמידי חכמים שחיו חיי תורה של ממש ועד 'העם שבשדות'. ציבור זה מנה כמה עשרות עד מאות אלפים, והיה החלק הגדול והמשמעותי של הציבור הספרדי. ציבור זה שלח ברובו את בניו להתחנך במוסדות ספרדיים.

- **ציבור 'בני התורה'** שהורכב בעיקר מאברכים ובני תורה ועמם מעט מאוד אנשים עובדים, אך בעלי צביון אברכי מובהק. ציבור זה החל את דרכו כמיעוט של כמה אלפים. את בניהם שלחו בכל מחיר למוסדות חינוך ליטאיים.

באורח פרדוקסאלי – רוב מוחלט של ראשי הישיבות הספרדיים במהלך השנים השתייכו למגזר זה וחנכו את תלמידיהם בצביון ליטאי מובהק, ואף על פי כן – רוב תלמידיהם היו מציבור ש"ס באופן כמעט מוחלט, שההערה למרן הייתה על פי רוב מעל כל ערך אחר שהונחל להם.

הקו שנמתח בין הציבורים הללו, בא לידי ביטוי בכל תחומי החיים. למן שיוך קהילתי, בתי כנסת, קשרי חברות וכמובן – שידוכים. ההפרדה התחזקה עוד יותר לנוכח פסיקות הלכתיות שונות, בעיקר של הגאון הגדול רבי עובדיה יוסף זצוק"ל, כגון בסוגיית 'פאה נכרית' שלמרבה האירוניה הפכה לסימן היכר מובהק להשתייכות המגזרית, כך שבעוד אלו רואים בחבישתה בעיה הלכתית חמורה – אלו רואים בכך עניין השקפתי עקרוני וחשוב (ראוי לציין כי בשנים האחרונות נקודה זו השתנתה מעט והתעמעמה).

בי"א סיון תשנ"ו נערכו הבחירות לכנסת ה-14, נוצרה קואליציה בראשות בנימין נתניהו ובשיתוף המפלגות החרדיות, וש"ס ויהדות התורה החלו לפעול בשיתוף פעולה מלא. הראשונים להפסיד מכך היו כמובן ציבור ה'מרביצי', שיצאו קרחים מכאן ומכאן.

ש"ס לא ראתה לנכון לדאוג להם (ובכנות – בצדק רב...), ויהדות התורה דחקה את הספרדים שהצביעו לה לתחתית סדר העדיפויות. במחשבה שניה – אולי אפילו קצת מתחת לזה.

הינוצרות ההיררכיה

ציבור המרביצי שמחד – הורכב מאברכים עמלי תורה איכותיים מאוד ברובו המוחלט, ומאידך עשה כל שביכולתו להתקבל למוסדות ליטאיים, השריש בסופו של דבר לעומק התודעה של בני הציבור הספרדי, כי המוסדות הליטאיים נחשבים יותר.

ממילא – גם רבים מהציבור הש"סי העדיפו להכניס את בניהם למוסדות הליטאיים. ראשונים לכך היו נבחרת ההנהגה של ש"ס, שרובה ככולה שלחה את בניה בנותיה ובנות חבריה להתחנך במוסדות הליטאיים בלבד.

ציבור בני התורה ניסו להשתלב ככל שיכלו במוסדות הליטאיים, וסגלו השקפות, דעות והנהגות הזהות לציבור הליטאי. היו כאלו שחיו באשליה כי אם יהפכו את עורם יזכו להכרה אמיתית מצד הציבור הליטאי והתברר להם שלא כך הוא, והיו שידעו לאורך כל הדרך כי הליטאים לעולם לא יכירו בהם כשווים.

כך או כך, בעוד ציבור בני התורה חשו נחיתות מול הציבור הליטאי, ולו בשל התלות המוחלטת בקבלה למוסדותיו – הרי שחלק גדול מהם חיו בתחושת עליונות על פני שאר הציבור הספרדי, ובינם לבין עצמם כינום "פרענקים" – כינוי שרבים מציבור הליטאים כיבדו בו את אחיהם הספרדים ללא יוצא מן הכלל.

מציאות זו הוכרה גם על ידי הצד השני, ונוצרה מעין היררכיה מסוימת בה גם ציבור בני התורה של ש"ס חשו נחיתות מסוימת כלפי ציבור בני התורה של 'מרביצי' (או מרביצי לשעבר), אשר הצליחו לייצג את חזון הצביון הליטאי הישיבתי טוב יותר ובצורה נוצצת יותר. איך נאמר? "בתחונות שלהם המזרח היה נוצץ יותר..."

אין הוכחות לטיעונים אלו, וגם לא באנו להתווכח עליהם. מי שחולק על מבנה היררכיוני זה וטוען כי ציבור ש"ס לא חש בשום אופן פחות דרגה ביחס לציבור

המרביצי – זכותו לחשוב כך, ואין לנו דרך להוכיח זאת. אך אנו יוצאים מנקודת הנחה שרוב מגלי העניין במאמר זה - סבורים כן, ומ"מ אין זה עקרוני כ"כ לנידו"ד.

בכל מקרה, החלוקה הברורה בין שני הפלגים, הלכה והטשטשה עם השנים, כפי שמיד יתואר.

פרק ג' | השנים האחרונות

הציבור הספרדי גדל עד מאוד

במקביל לתהליכים הציבוריים והפוליטיים, לאורך כל השנים – פעל הגאון הגדול רבי עובדיה יוסף זצוק"ל גדולות ונצורות עד לאין כל שיעור, באהבה עצומה ובאכפתיות נוראה, בכדי להשיב ולקרב את הציבור הספרדי הכללי אל אבי שבשמיים.

בלשון קדשו ידע כיצד לדבר ולחדור אל ליבות העם ולקרבו בדברי כיבושין, ובמסעות רבים שערך במסירות נפש בכל רחבי הארץ וכן בשיעורו השבועי ששודר בלוויין – שינה את פני הציבור הספרדי, עד שרבים רבים מהעם שבשדות שחשו אהבה וקרבה גדולה למרן – נעתרו לבקשתו ושלחו את בניהם למוסדות תורניים ולישיבות קדושות. בכך שינה את פני הציבור הספרדי הכללי, קרב אותו לאין שיעור ולמעשה הגדיל את כוחו של הציבור הספרדי שומרי התורה עשרת מונים.

פעילותו הענפה לצד פעילות של ארגוני קירוב שונים כמו מוסדות 'אור החיים', 'אל המקורות', 'נעשה ונשמע', 'שופר', 'ערכים' ועוד – תרמו לתיקון חלקי של העוול ההיסטורי הנורא של מדינת ישראל כלפי העולים מארצות המזרח, והחזירו רבים רבים לאביהם שבשמיים.

כתוצאה מכך, גדלה עד מאוד כמות בחורי הישיבות והאברכים שבהנהגת ש"ס, שרבים מתוכם עברו במעין 'שלב שני' והשתייכו לציבור הספרדים בני התורה. מאידך, הגר"ע זצוק"ל לא היסס לחלוק ולהתנגד לפוסקים אשכנזים גם בתחום ההלכה וגם לפוסקים שנחשבו סמכות עליונה ובלתי ניתנת לערעור כלשהו בעיני הציבור הליטאי, מה שגרר התנגדות מצד הציבור הליטאי והשפיע גם על ציבור בני התורה, ואפשר ששימר את החיץ בין תלמידיו לבין מגזר הספרדים בני התורה.

באותן שנים קמו, פרחו ושגשגו עשרות ישיבות ספרדיות באיכות עולה וגוברת משנה לשנה. ישיבות אלו הוקמו ונוהלו על ידי ראשי ישיבות שהשתייכו לפלג ה'מרבצי' ברובם המוחלט והחזיקו בנקודות מחלוקת השקפתיות מסוימות נגד הנהגת ש"ס, אך כאמור לעיל - תלמידיהן של אותן ישיבות היו ברובם דווקא מתלמידי ושוועי לקחו של הגר"ע יוסף זצוק"ל, שגדלו על ברכיו וחיו על מורשתו.

כך או כך, השנים חלפו עברו, והציבור הספרדי הפך ממצב עגום שבו לומדי התורה נער יספרם, לציבור לומדי ועמלי תורה המכיל רבבות אברכים ובני ישיבות מסולאים מפז.

כבר בא' אלול תשס"ט פורסם באופן רשמי כי מניין בחורי הישיבות הספרדיים גדול יותר מהליטאיים. מאז המצב רק הולך ומשתפר משנה לשנה בצעדי ענק.

לחץ הולך וגובר במוסדות הליטאיים

ככל שגדל הציבור הספרדי כולו, כך גדל בהתאמה ציבור הספרדים בני התורה, וגדל הביקוש להכנסת תלמידים ספרדים במוסדות ליטאיים.

בעוד בתחילת דרכו של הציבור הספרדי כל מי שהיה 'בר הכי' הצליח במעט מאמץ להיכנס למוסד ליטאי איכותי, הרי שבחלוף הזמן הלחץ הלך וגבר ומלחמת המוסדות הלכה והחריפה, עד למימדים חסרי כל פרופורציה.

הליטאים מצדם הגבילו את אחוזי קבלת התלמידים הספרדיים, וככל שחלפו השנים יותר ויותר משפחות שנחשבו לטובות, מעולות וישיבתיות - נתקלו בקשיים עזים להכניס את בניהם ובנותיהם למוסדות הליטאיים.

לא מעט מאלו שנכשלו בקבלת בניהם, נלחמו בכל מחיר עד כלות כל הכוחות, שלא לשלוח את ילדיהם למוסד לימודים ספרדי, ויש מתוכם שהשאירו את בניהם - ובעיקר את בנותיהם - חודשים ארוכים בבית, ובלבד שבסופו של דבר יתקבלו למוסד ליטאי. ברם, רבים נכנעו למאבק העיקש ושלחו את בניהם למוסדות ספרדיים, הגם שבניהם נמנו על טובי התלמידים.

ההשלכה החיובית של מציאות זו הייתה כי ככל שחלפו השנים, המוסדות הספרדיים קבלו תלמידים טובים יותר ויותר, ורמתם עלתה בתוך עשור עד לאין

שיעור. אך עדיין, בעיני כלל הציבור - רוב רובם של המוסדות הספרדיים לא נחשבים לטובים יותר מהמוסדות הליטאיים.

מצב אקוטי זה, דחף ביתר שאת להקמת מוסדות ספרדיים איכותיים, ואכן קמו אברכים מציבור הספרדים בני הישיבות שניסו לפתוח ולהקים מוסדות ספרדיים כדי לסייע לאחיהם ובשרם (אך רובם שלחו את בניהם שלהם עצמם למוסד ליטאי, מה שנותן כמובן טעם לפגם באמינות ההערכה והאמון שרוכש בעל המוסד למוסד אותו הוא מנהל...), אלא שהם נתקלו בהיעדר ייצוג פוליטי, הקריטי להצלחת ניהול מוסד.

ניסיונותיהם לקבל עזרה מהנציגים של מפלגת דגל שאליה הצביעו שנים באדיקות רבה – התבררו כנאיביים ברוב המקרים. כמובן שהיו חריגים, ויזכרו לטוב אנשים מיוחדים כמו אורי מקלב למשל, שדאג במשך שנים רבות לסייע בעירייה לכל פונה ללא כל העדפה, ככל שהיה תלוי בו הדבר, אך ברוב המקרים נציגי דגל לא ממש עמלו למען הספרדים שנתנו להם את קולם.

בעקבות כך נוצר צורך הולך וגובר, לייצוג פוליטי אמיתי שידאג לציבור האברכים הספרדים ויציב את צרכיהם בראש סדר העדיפויות.

מפלגת קד

לקראת הבחירות למועצות המקומיות שנערכו בי"ח חשוון תשס"ד החליטו מספר ראשי ישיבות ספרדיים, על הקמת מפלגה מונציפלית שסימנה יהיה 'קד'.

במוצש"ק פ' בראשית, כ"ד תשרי ה'תשס"ד נערך כנס גדול באולמי וגשל בבני ברק, ובו נכחו לכחות אלפיים איש (יש שדיברו על חמשת אלפים, אך נראה שזו הגזמה). בכנס נאמו הרבנים הגאונים; רבי יהודה עדס, רבי אשר בן נאים, הרה"ג רבי יצחק רצאבי – רב ק"ק תימן, ורבי יהושע ברכץ שליט"א – זקן רבני צרפת וראש כוללי עץ חיים.

את האירוע חתם הגאון הגדול רבי בצלאל פנחסי שליט"א, שלנוכח אי שביעות הרצון הבולטת מאוד שהביעו נציגים ממפלגת ש"ס, ועוד יותר ממפלגת ג' (שהייתה המפסידה העיקרית ממהלך זה), עמד והבהיר את כוונת הקמת הרשימה. מפאת חשיבות הדברים לסיקור ההיסטורי והבנת הלך הרוח, נצטט קטע ממתיקות לשונו:

"עלינו לדעת כי אנחנו נמצאים בכינוס של בני תורה, ברשימה של בני תורה. צריכים לדעת את החילוק וההבדל הגדול בין בני תורה ומה שמקובל בעולם. לא קמה כאן מפלגה, מפלגה זה פוליטיקה ולא קשור לבני תורה. לא קמה כאן אפילו תנועה, אלא רשימה מקומית לבני תורה בהוראת שעה. נכון שהמפלגות הגדולות שהן ארציות רצות גם לעירייה, אבל זה לא אומר שאנחנו כשרצים לעירייה ח"ו כוונתנו לפוליטיקה. זה לא המבט.

בן תורה לא בא לקבל שלטון או מעמד. בחירות לעירייה זה כמו ועד הבית, ומי שגר בבית ואכפת לו מהבית, צריך להיות שותף בועד הבית. גם אם לבן תורה לא אכפת מכבישים או מגינות, אבל צריכים שירותי דת וחינוך לבני ביתם וזה נתון בידי העירייה.

אולי היינו משאירים את זה בידי אחרים, אדרבה, שמלאכתנו תעשה בידי אחרים, אבל בענייני חינוך בן תורה רוצה את הרמה שלו, כמו שהוא מגשים את שאיפותיו לגדול בתורה, ואם הוא יושב בבית בזמן שמחלקים את מקורות החינוך אז הוא בטלן. ב"ה אין לנו תלונות, אבל מציאות שצריך להכיר את הצרכים, כל אחד ואחד לפי מה שהוא... על כולם חובה לעשות ולפעול, כי אז ידעו שאנו קיימים בזכות ולא בחסד. הקטן יאמר גדול אני, והציבור יחזק ויתחזק למען הכלל".

לקראת הבחירות יצאו לאור והופצו שני גיליונות עיתון תחת השם "הזכות לייצוג", ובהם סוקרו האירועים והמסרים והונצחו עד היום. בעיתון השני הובאו בהבלטה דבריו של מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל שנכתבו בעת התפלגות דגל התורה מאגודת ישראל, ובאורח אירוני הפכו לאקטואליים שוב – הפעם נגד מפלגת דגל; "ואין לאף אחד שום זכות להטיל באיזה צורה שהיא את מי לבחור ומה לבחור, ומי שמטיל את מרותו שאין לקיבוץ אנשים להתארגן, יש לו דין גזלן שגוזל את זכותו של הזולת לעשות רצונו".

ברחבי העיר פורסם מכתב תמיכה ברשימה וקריאה לכל הספרדים בני התורה להצביע לרשימת 'קד', עליו חתמו מרנן ורבנן הגאונים הגדולים רבי עמנואל טולידאנו, רבי בצלאל פנחסי, רבי יהושע ברכץ, רבי יצחק רצאבי, רבי אליהו רפול, רבי עמרם רוח, רבי אליהו טהרני, רבי יעקב אקוקה ורבי אפרים צוברי שליט"א.

נציגי הרשימה היו ר' יוסף מחבוב, ר' אשר אלמליח, ר' משה טרבלסי, ר' מיכאל קקון ור' גואל תורג'מן. הרשימה השיגה בבחירות מספר מצביעים מפתיע מאוד, זכתה בשני מושבים בעירייה.

החל מהבחירות שלאחר מכן ואילך, הפנימו בדגל כי עליהם לתת לפחות כיסא אחד לנציג מרביצי, ונציגים נכנסו בכמה וכמה ערים, מהן בני ברק (ר' מיכאל קקון, ר' יאיר שוקרון), ירושלים (ר' שמעון חדד), אלעד (ר' משה כהן, ר' משה ברדוגו), ביתר (ר' יוסף שטרית) קרית ספר (ר' אליהו אחיון) ועוד. הקמת רשימה זו הייתה קרן אור משמעותית, ובמהלך השנים נציגים אלו פעלו גדולות ונצורות למען ציבור שולחיהם בצורה מופתית ויוצאת דופן, בעיקר במישור הפרטי בסיוע למקרים ספציפיים אך גם במישור הציבורי בהשגת הקצאות ומבנים.

ברם, קשה לומר שהיא שינתה באופן מהותי את מצבו של הציבור הספרדי לאורך השנים. במהלך השנים יחסי קד-דגל ידעו ימים טובים יותר וכחות. בעיקר פחות. כנתון קונקרטי ניתן להצביע על מקרה שאירע בשנת תשס"ח לקראת הבחירות למועצות, ובו הודיע נציג 'קד' בירושלים ר' שמעון חדד כי יפרוש מדגל התורה. בראיון שנערך אז עם ר' מיכאל קקון ב'קול החרדי' הוא טען בלהט במילים הבאות; "אנחנו מאוכזבים עד מאד מדגל התורה! לא קיבלנו מהם כלום!! כל ההבטחות שהבטיחו לנו שבו ריקם! לכן אנו הולכים לפיצול".

מסתבר, אפוא, שלולי רשימת קד מצב ציבור הספרדים בני התורה היה גרוע עוד יותר, אך עדיין לא היה ברשימה זו משום הגעה למצב אידיאלי, ורוחק מאוד מכך.

הציבור הספרדי מתכזר

ההיררכיה שתוארה לעיל, שנוצרה באופן טבעי בין שני הפלגים בציבור הספרדי, לא האריכה ימים.

ההיררכיה זו יצרה השפעה מקיפה על הציבור הש"סי, שראה במרן הגר"ע את מורו ורבו אך עדיין אימץ צביון ישיבתי לאין שיעור מהצביון שאפיין את אבותיו בארצות הניכר.

כמו כן, רבים מבני הציבור הש"סי שהתחנכו בישיבות ספרדיות או ליטאיות, הפכו לישיבתיים יותר ויותר. יש כאלו שאף 'עברו צד' והפכו בעצמם ל'מרביצי' במידה כזו או אחרת.

כתוצאה מכך, ההפרדה בין ציבור ש"ס לציבור מרביצי, שמלכתחילה הייתה ברורה ומוחלטת בציבור הספרדי - היטשטשה בחלוף השנים והפכה לספקטרום רחב ומגוון בעל דרגות רבות של "ישיבתיות", המוכר היטב לכל ספרדי בן תורה שחי בדורנו.

מנהלי הרישום למוסדות הליטאיים, כמתברר, לא העסיקו את עצמם בשאלת ההבדלים בין אלו לאלו, וטיגנו את כולם על אותה מחבת. למוסדות הליטאיים התקבל אחוז מוגבל של ספרדים, בלי קשר ישיר, ולפעמים בלי קשר בכלל, לרמת הישיבתיות של התלמיד ומשפחתו. כך נוצרה לה למעשה תמונת מצב בה ציבור דגל וציבור ש"ס מתנהלים זה לצד זה, מנהלים מוסדות חינוך, עיתון עצמאי, ייצוג פוליטי ועוד. היכן שהוא בתווך התפזר לו ציבור המרביצי שחרף גודלו - לא בלט כציבור נפרד, ולמעשה במידה רבה - נראה היה שנעלם.

■ ■ ■

קשה לשער תוך כמה שנים היה קורס מבנה זה, אם בכלל, אילולי מחלוקת קרעה את הציבור הליטאי לשניים, ויצרה השלכות על כל סביבותיה.

הפילוג בציבור הליטאי

גיליונות רבים נכתבו בשעתו על נושא כאוב זה, ויובהר ברורות כי איננו הולכים לעסוק בו בכי הוא זה, וכמובן שלא לצדד או לתמוך בצד מסוים (וגם לא לתמוך בניטרליות... זה פשוט לא הנושא!). נושא זה אינו קשור למצבו הנוכחי ולעתידו של הציבור הספרדי הישיבתי, ודאי לא באופן ישיר.

הנוגע לענייננו כי מחלוקת זו 'קלקלה את השורה' בלשון עדינה ונקיה, ועוררה מחשבות ותהיות בעיני רבים מציבור אנ"ש ביחס לציבור הליטאי בכלל, ולערכיו בפרט.

הציבור הליטאי שעד לא מכבר היה בשיא גודלו ותפארתו, באחדות שורות ובתמימות דעים לעבודת ה' – הגיע למצב עגום בו קרנו ירדה פלאים בעיני מגזרים מקבילים ובכללם ציבור ה'מרביצי' לשעבר.

במעוזים ליטאיים בהם מוקמו הספרדים בתחתית סולם המעמדות – הפך פתאום חלק מהציבור הליטאי להרבה יותר גרוע, וכשיש אויב קשה כמו אחיך הליטאי ה'פשוט'/'עצניק' – את מי מעניין בכלל הגיס הספרדי...

גדולי הדור הספרדים שבמשך עשורים לא היו קיימים כלל על המפה – הפכו לפתע למושאי חיזור על ידי הליטאים, שחיפשו בכל דרך להוכיח כי הם כמותם. מי שתמך בדעת הצד הנכון – זכה לגדולה, ולא משנה מה מוצאו. מי שהתנגד – הפך לראוי להוקעה מכל הסיבות שבעולם, לרבות מוצאו כמובן.

לא משנה עד כמה נכונות וצודקות הסיבות למערכות הנוקבות שהתנהלו, אך דבר אחד בטוח; במלחמת אחים – כולם מפסידים.

על רקע הקיטוב ובהיעדר דעה אחידה ומגובשת, החלו לצוץ במגזר הליטאי זרמים נוספים שהיו חבויים עד כה ולא ההינו לחשוף את עצמם.

החרדים המודרניים הרימו את ראשם (תהליך שהחל מעט לפני אך צבר תאוצה בשלב זה) כקבוצה נפרדת בעלת דרישות משלה, עד כדי ריצה נפרדת בבחירות. פלג החרדים האקדמיים התגלה גם הוא פתאום, וממנו החלו להישמע דעות חדות, בהירות ומנומקות מאוד, על שלל סוגיות יסוד הנוגעות לציבור החרדי – מלבד על כפיפות לגדולי הדור ודעתם כבימי קדם.

מספר מערכות בחירות מדממות, השמצות וחיפיות הדדיות לצד אירועים והתרחשויות שונים גרמו לכך שרבים מבני הציבור הספרדי החלו לבוז בשיחות סגורות לכל הנעשה, ולחוש תחושת רוממות ועליונות על פני אחיהם המתבוססים בבזי המחלוקת. גם כיום כשנרגעו הרוחות ביחס לעבר, הרושם נותר.

מסתבר כי הסתירה בין תחושה זו מחד, לצד תחושת האפליה במסודות מאידך – החלה לעורר תחושות התקוממות ביתר שאת, אך עדיין היא נותרה סמויה, ולא הובילה לשינויים הניכרים על פני השטח.

הסתלקותו של מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל

בג' חשון תשע"ד נצחו אראלים את המצוקים, ונסתלק לבית עולמו מרן הגאון הגדול רבי עובדיה יוסף זצוק"ל.

מסע ההלוויה שלו היה אירוע חסר כל תקדים בקנה מידה היסטורי בתולדות עמנו, ובו נאספו כמיליון איש ברחבי ירושלים כולה, בכדי ללוות אחר מיטתו. בהלוויה נכחו כל גדולי הדור מכל רחבי הארץ כמעט ללא יוצא מן הכלל, הספרדים, הליטאים והחסידיים.

באותה נכחו כמובן גם רוב רובו המוחלט של ציבור הספרדים בני התורה, ואלו שהתפלאו על כך הוכיחו על עצמם כי לא הבינו את ההערכה הגדולה שחשו כלפי מרן הגר"ע זצוק"ל מאז ומתמיד כלפי גדלותו התורנית שאין לה כל שיעור, וכלפי פעילותו הכבירה שהוזכרה לעיל, ואת ההפרדה המוחלטת בין הערכה אמיתית וכנה זו, לבין נקודות מחלוקת השקפתיות ספציפיות שהיו במהלך השנים.

מעדויות שאספנו, כמה וכמה ראשי הישיבות שעמדו בראש 'מרבצי' התורה' דאז בכו בכי של ממש, ואף עמדו על מיטתו ובקשו את מחילתו השלמה. לא בהכרח שבכיים נבע משום שחזרו בהם ובטלו דעתם, אלא משום הכבוד העצום שחשו לאחד מגדולי דרא שלא נראתה כגדולתו בדורות האחרונים. אך יתכן והיה שם גם כאב על ההיסחפות הטבעית אחר שטיפת המוח שאפפה את ההתקפות נגד הנהגת ש"ס במהלך השנים.

ש"ס הופכת תורנית וישיבתית יותר

עם הסתלקותו, איבדה ש"ס קולות רבים של מסורתיים ודתיים מערי השדה שהצביעו אך בשל אהבתם העצומה למרן.

הנהגת ש"ס ניתנה בידי ראש הישיבה הגאון הגדול חכם שלום כהן שליט"א, שגם הוא נתפס בעיני העם כ"ישיבתי" יותר, ובאופן טבעי ש"ס הפכה ממפלגה שפנתה לכלל העם למפלגה שפונה בעיקר אל ציבור שומרי התורה הספרדים, ובראשם בני הישיבות תלמידי החכמים והאברכים.

רצף התרחשויות זה, לצד הפריחה העצומה בגודל ובאיכות של ציבור תלמידי החכמים של ש"ס, הפך והופך את תנועת ש"ס לתורנית ולישיבתית יותר ויותר. מגמה זו התחזקה לנוכח התבונה כי 'מסעודה משדרות' תצביע ש"ס בכל מקרה, ונכדה - לא יצביע בכל מקרה. משכך - גם ההנהגה הפוליטית של ש"ס הבינה כי יש להטות את ההגה לכיוון בית המדרש, ולפנות לציבור האברכים הספרדים ובני התורה.

בכ"ו אדר ב' תשע"ט נערך בבנייני האומה בירושלים כנס יסוד של איגוד רבני הקהילות שעל ידי מועצת חכמי התורה של ש"ס, אליו הובאו אלפי מוסרי השיעורים ומנהיגי הקהילות. למותר לציין כי חלק גדול מהנוכחים משתייך יותר לציבור הספרדים בני התורה מאשר לציבור ש"ס, אך ככלות הכל הכנס נערך תחת הנהגת ש"ס ומועצת חכמיה וצביונו היה תורני וישיבתי באופן מובהק וכמעט חסר תקדים.

עם זאת, מן הראוי לציין כי במהלך השנים, עלו מפעם לפעם טענות שונות נגד הנהגת ש"ס הנוכחית, בעיקר זו הפוליטית, כגון ההתנגדות להקמת "איחוד הרבנים הספרדים העולמי" בטענה כי לא ראוי לתת כוח עולמי בידי עסקנים, התערבות בקבלת ההחלטות במועצת חכמי התורה והתנגדות נמרצת למהלך הפרדת הכשרות מרבני הערים כידוע למתמצאים בעומק הסוגיא.

השנים האחרונות

האמת, שבמהלך כתיבת השורות מלכתחילה - הובאו עובדות והתרחשויות מהשנים האחרונות, אך אחר מחשבה הוחלט למחקן במאמר זה, משום שבהכרח הן יתנו לו טון פוליטי שיפנה את הזרקורים מהנקודות החשובות באמת לזיוכוחים חוזרים ונשנים בנושאים שאינם מענייננו במאמר זה.

הנוגע לענייננו כי בשנים האחרונות נוצר מצב מעורפל מעט בציבור הספרדי ביחס לנידו"ד, וציבור הספרדים בני התורה התפזר על פני כמה וכמה תפיסות;

- ישנו ציבור גדול שעודנו משתייך לציבור הליטאי הבני ברקי בעוז כבימי קדם, בהנהגת ראשי הישיבות הגר"ג אדלשטיין והגרמ"ה הירש שליט"א (כשעליהם מתנשא לרום שמיים מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א

- שריד לדור דעה), חי במוסדותיו וממשיך את המצב הנ"ל ללא כל שינוי, וללא הרגשה שמהו משתנה.

- ישנם כאלו שהצטרפו למחנות הפלג הירושלמי, מתוכם כאלו ששלחו את ילדיהם ללמוד במוסדות הפלג ואף הפכו להיות מהלוחמים הבולטים שבפלג זה.

- ישנם כאלו שלא חשים חלק מהפלג כלל, ואף מתנגדים או בזים להם ולדרכם, אך כן חוששים וטוענים לסכנת גיוס לציבור הספרדי, כשבידיהם הוכחות שונות לנכונות הדברים.

- ישנם כאלו שחשים ניטריים בכל הנוגע למחלוקת זו, ולא רואים את עצמם צד בה. לגבי סכנת הגיוס הם אינם חוששים משום שאין סכנה כזו, או שלא אכפת להם ממנה במידה ויש.

- ישנם שלא חשים צורך בהגדרה או שייכות פוליטית, בקלפי הם שמים ג' כמסורת אבותיהם ורבותיהם בישיבות הליטאיות, אך מעבר לכך הם לא שייכים לא לכאן ולא לכאן.

- ישנם כאלו שהשתייכו במקור לתנועת ש"ס, אך במהלך הזמן סגלו את השפה וההשקפה הישיבתית עד כדי שהפכו לספרדים בני תורה של ממש למרות שמקורם הוא מש"ס ולא ממרביצי. בלבם הם שייכים עדיין למרן הגר"ע זצוק"ל ולמורשתו.

- ישנם גם כאלו שבאפקט הפוך – דווקא התקרבו לש"ס לאחרונה, אחר שהציבור הליטאי הכזיב ומעד.

ממצב של חיץ ברור והשקפות ברורות – השתנה המצב, והפך לקשת רחבה של דעות השקפות ורעיונות בנושאים שונים.

ואז באה הקורונה...

נגיף הקורונה, או נגיף COVID-19 יצר עם הגיעו תחושה של סוף העולם, ותחילתה של תקופה בה כל נושאי החוברת הנוכחית לא רלוונטיים כמעט או בכלל.

לזמן מה – חזר האדם לגודלו הטבעי, והכיר באפסות יכולותיו.

לזמן מה – עצר העולם מלכת, ונתן שהות כדי לחשב מחדש מה חשוב לנו ומה פחות.

ברם, חלפה תקופה והאנושות כמו לדברים רבים אחרים, החלה להסתגל גם לזה, והנושאים צפו מחדש. צפו מחדש אמרנו, אך לא התרוממו עד לרוב גובהם מלפני כן, אלא נותרו בגובה פני המים הממוצע, תוך לקיחתם בפרופורציות נכונות יותר. אלו דברים חשובים, אך הוברר לכל כי ישנו סל גדול של דברים בעלי קדימות גבוהה יותר...

פרשנות נרחבת יותר על השלכות עידן הקורונה על נידו"ד תובא להלן בהמשך הדברים. אך אין ספק שהתפרצות הנגיף עוררה רבים לחשיבה מחודשת בתחומים רבים, ובכללם גם בתחום זה.

בשלב זה של סיום סיקור ההיסטוריה ניתן לסכם כי בעוד שבציבור הליטאי ששהה כשני עשורים בפסגתו, ישנה תחושה מסוימת של מיצוי, בייחוד לאור הפילוגים הרבים - הרי שבציבור הספרדי בשנים האחרונות ישנה תנועה הפוכה של היבנות עצמאית, פריחה וצמיחה.

זה נשמע מבטיח, אופטימי, רצוי ומבורך מאוד – אך מתברר כי אתגר גדול עד מאוד עומד לפנינו, ובנקודה זו אנו מסיימים את חלק א' של מאמר זה העוסק בהיסטוריה, ועוברים לחלק ב' – ההווה.

חלק ב'

הוזה

חלק זה נועד להכרת המציאות השוררת כיום.

ראשית כל להכיר לעומק את הציבור שעליו מדובר במאמר זה, ואליו פונים הדברים. מי מרכיב את הציבור הזה, מה המכנים המשותפים ומה הייחודיות שלו.

לאחר מכן תיערך סקירה על רשימת התועלות שמפיק ציבור זה מהחיבור עם ציבורים אחרים, ובכך יבואר מדוע זו המציאות השוררת ומדוע בכלל נקשרו חוטים אי פעם.

במקביל, תיערך רשימה ארוכה וחסרת תקדים של מחירים יקרים מפז ששילם ומשלם הציבור הספרדי על החיבור שבחר לבצע.

בהמשך לאלו תבוצע סקירה של המציאות הרווחת כיום בשני המגזרים שתסייע במענה לשאלה האם המחיר עודנו מוצדק.

לסיום, תצופ השאלה המתבקשת לאור הדברים, ייערך דיון קצר על עצם נושא ה'גזענות', ויבואר האתגר הגדול העומד כיום לנוכח הציבור הספרדי במציאותו הנוכחית. כחלק מכך יאר גם מצבה של מפלגת ש"ס כיום.

פרק ד' | דיוקנו של מגזר

הפלג הנעלם

ככלות כל הנ"ל, ראוי לשוב ולחדד את דיוקנו של ציבור אנ"ש על גודלו והרכבו, בכדי שהינדונים בהמשך המאמר יהיו ברורים במגמתם.

מתוך הנחה כי ישנם שלא יאזרו סבלנות לקרוא על ההיסטוריה הארוכה שסקרנו, נשוב ונזכיר חלק מן הדברים שכבר נאמרו.

למתבונן מן הצד, נראה כי החלוקה הפנים-חרדית ברורה וחדה עד מאוד; המגזר החסידי, המגזר הספרדי, המגזר הליטאי. בתוך כל אחד מהם יש פלגים שונים, מודרניים יותר, אדוקים יותר ועוד. אך ככלל - נראה כי חלוקה זו מקיפה את המגזר כולו.

ברם, ישנו מגזר גדול מאוד, איכותי מאוד, המונה כעשרות אלפי בתי אב, שנעלם היכן שהוא בתווך שבין המגזר הליטאי לספרדי.

קונפליקט השם והבהרה נחרצת

אחד הקשיים באפיון המגזר הנעלם הזה, הוא ה'שיום' שלו. מתן שם הולם ונפרד למגזר, שיבדיל אותו כיחידה נפרדת בפני עצמה.

בעבר נוח היה להשתמש בכינוי על שם הרשימה שהוקמה והוזכרה בחלק א' – "מרבצי התורה", או בקיצור "מרבצי" (במלעיל, כמובן), אך ארגון מרביצי התורה הלא אבד עליו הכלח זה עידן ועידנים, עד שצעירי הצאן בקושי מבינים את פירוש ומשמעות הביטוי. היו, ועדיין ישנם, כאלו המנסים להשתמש בשם הארגון לצורך

מינוף מטרות שונות (על פי רוב ללא קשר למטרות מרביצי תורה בשעתו) אך ברי וברור לכל שהגוף שהיה קיים אז אינו קיים עוד.

קולות מסוימים מתוככי המגזר הספרדי, כינום 'משתכנזים' או 'משוכנזים' (אך לא כהגדרה מגזרית כמובן, אלא כמעין כינוי גנאי רדוד). אלא שכינוי זה מקורו בהבנה שגויה של המהלך מלכתחילה, וכפי שהתבאר.

יש שעשו שימוש בשמות ראשי ישיבות מוכרים, כגון "תלמידי הרב פלוני" וכיו"ב, אך גם זה לא מדויק משום שחלק גדול אם לא רוב המגזר המדובר אינו רואה עצמו כפוף להנהגת ראש ישיבה או מנהיג מסוים, בעיקר משום שכיום אין אחד כזה שמקובל על כולם כמורה דרך ומנהיג ציבורי.

במקומות מסוימים, בעיקר בעיר אלעד ומעט בבני ברק, נפוץ הכינוי 'הסב"ת' או 'הסב"תניקים' (ר"ת ספרדים בני תורה), המגדיר דווקא את המגזר המדובר. ברם, במקומות אחרים הביטוי אינו מוכר, ויש רבים שמתקשים להתחבר להגייה הזו.

עם זאת, השימוש הרווח בביטוי "הספרדים בני התורה" הוא לא הוגן כלפי רבבות-רבבות עמלי תורה ובני תורה עובדי ה' באמת ובתמים, אברכים ושקדנים וצורבי מרבנן מתוככי הציבור הספרדי המשתייכים מאז ומתמיד לתנועת ש"ס, או לציבורים אחרים יקרים ונפלאים דוגמת "כסא רחמים", קהילות "אור החיים", חסידי ברסלב וכדו', כל אלו ברובם אינם ממושאי מאמר זה אך הם בהחלט נחשבים לבני תורה השייכים באמת לעולמה של תורה בלבם ונפשם, לא פחות מכל אחד אחר. השימוש במונח "בני התורה", אפוא, עשוי להפקיע אותם ממעמד זה כביכול, ושלא בצדק.

בנוסף השימוש בתואר 'בני תורה' הוא כוללני מדי, מה גם שהוא מוכר מדי בקונטציה של מפלגת בני תורה – עץ, שהוקמה בנשיאות ראש הישיבה הגר"ש אויערבאך זצוק"ל.

לפיכך, בהיעדר אלטרנטיבה, נשתמש אנו לע"ע בביטוי 'הספרדים בני הישיבות' לשם הנוחות, אך נדגיש חזר והדגש כי אין בכך כוונה כלשהי להפקיע ממעמדם של רבבות בני ובוגרי ישיבות רבים שלא עליהם מדובר כאן. נתנחם בעובדה כי הציבור שאליו מיועד מאמר זה, לא מסתפק ביחס לשאלה מיהם 'בני הישיבות', והדברים פשוטים.

מבנה הציבור

הגרעין המרכזי של מגזר זה מבוסס על אברכים בוגרי ישיבות ליטאיות, אשר ספגו את ההוויה והניחוח של בית המדרש הליטאי ומחזיקים בסך עקרונות מסוים שיפורט בהמשך.

אך כשמדברים על ציבור המונה רבבות, מטבע הדברים אין קונצנזוס ותמימות דעים בין כולם, וישנן דעות שונות, רמות ורבדים שונים זה מזה בפרטים השונים.

- ישנם שבכל הנוגע להלכה ומנהג הולכים לפי פסיקות (חלק מ...). חכמי הספרדים וכן יבואו בקשרי שידוכין עם משפחות ספרדיות כמעט ללא יוצא מן הכלל. אך מעבר לכך הם חשים חלק אינטגרלי מהציבור הליטאי לכל דבר ועניין. הם רואים בו את מקומם הטבעי ללימוד, לתפילה בשבת ובחול, לחינוך הבנים והבנות ועוד. מאמינים בערכיו, בחזונו, בהנהגתו ונשמעים על פיו בכל פרט.

- יש שרואים בעצמם מאוזנים יותר, שייכים באופן כללי לציבור הליטאי ולעולם ערכיו וחיים על פי הצורה בה חינוכם ראשי הישיבות הליטאיים. עם זאת הם יעדיפו להתפלל בביה"כ ספרדי (בייחוד אם ישנו מניין אברכים בסביבה) ומחזיקים בביקורת ובסיוג מסוים מתפיסת העולם הליטאית וההולכים לאורה.

- יש שאינם רואים בעצמם חלק מהציבור הליטאי כלל, אלא שיש ערכים מסוימים שמקורם בעולם הישיבות הליטאי, ערכים שהם מאמינים בהם וחיים על פיהם. אך כל אחד מאלו נברר ונלקט בקפידה, ומלבד אלו הם אינם חשים שייכות או קשר לציבור הליטאי.

בקצוות קשת הדעות הזו, יש לציין את הצדדים ה'סוגרים' אותה, שמהם ואילך מדובר על דעה ואופן חשיבה אחר, ולמעשה – תת מגזר אחר.

- מצד אחד ניתן למצוא את אלו שהחליטו לנסות ול'שנות את מוצאם', והפכו כביכול ליוצאי ליטא בכל אורחות חייהם לרבות הלכה, מנהג וקשרי שידוכין ופעמים שאף שם משפחה. עליהם לא מדובר במאמר הנוכחי, וכדאמרי

אינשי - 'שיהיה להם בהצלחה עם זה'. מובן כי הם מיעוט שאינו מצוי, לא בעבר וכ"ש שלא כיום.

◦ מצד שני ישנם רבבות שמשתייכים מכל בחינה רעיונית ומעשית למפלגת ש"ס והנהגתה הרבנית והפוליטית, אך עדיין יילחמו בכל מחיר כדי לשלוח את ילדיהם למוסדות ליטאיים דייקא. גם עליהם לא מדובר במאמר הנוכחי כפי שנכתב וייכתב (מלבד המחשת המצב האבסורדי של מלחמה על מוסדות של מגזר אחר, שהם לכאורה בזים לו ולא רוצים בו חלק...).

כמובן שבין לבין קשת הדעות רחבה הרבה יותר משלוש רמות, וכמניין פרצופיהם דעותיהם. דעות אלו אינן רעיונות בעלמא, אלא בעלות השלכה מעשית על אינספור תחומים. רעיוניים, ערכיים, חינוכיים ומעשיים.

חלוקות אלו הן מלבד החלוקות שנוצרו בתוך הציבור הליטאי, ביחס להשתייכות לדגל/עץ וכו', כפי שהוזכר לעיל.

מכנה משותף

בשלב זה מתבקשת השאלה, אם ישנה פריסה כה רחבה של דעות וזוויות ראייה, מה בעצם מאחד בין כל הרבדים הללו?

מה הופך אותם למגזר נפרד, עם בעיות נפרדות, כזה המצדיק את המאמר הנוכחי?

ובכן, מבלי להיכנס להגדרות ודקויות - ניתן בקלות להצביע על מספר מאפיינים בולטים, המשותפים לכל אלו, והופכים אותם לגוש נפרד ונבדל בפני עצמו.

• **תפיסת עולם ליטאית** – ציבור זה מחזיק בתפיסת העולם שהנחילו גדולי הדור וראשי הישיבות מנהיגי הציבור הליטאי בדורות הקודמים, שכוללת בין היתר את מסלול הלימודים של הילדים (חיידר-ישיבה-כולל), הצבת לימוד התורה כערך עליון והקדשת החיים אליו גם במחיר וויתור אישי, היבדלות מוחלטת מהחילונית ועוד (אמנם סעיף זה נכון כיום [ברוך השם!] גם כלפי רוב ציבור ש"ס).

- **ישיבתיות** – כל המגזר המדובר מורכב באופן כמעט מוחלט מבוגרי ישיבות ליטאיות או בעלות רוח ליטאית, מה שבא לידי ביטוי בעולם המונחים, בחשיבה ואפילו בשפה ובהגיה.
- **מוסדות** – את ילדיהם הם יתאמצו מאוד-מאוד לשלוח למוסדות ליטאיים בדווקא ולא למוסדות ספרדיים.
- **הנהגה** – רובם המוחלט מוקירים, מעריכים ומעריצים מאוד את הגאון רבי עובדיה יוסף זצוק"ל, אך חלק גדול מהם לא ראו בו (לפחות בחייו) מנהיג רוחני והשקפתי שלהם, ובדרך כלל לא נהגו כרוב פסיקותיו ההלכתיות, בייחוד כשהן חלוקות על דעות פוסקים אחרים. (נסייג שוב ונאמר כי ישנם רבבות בני תורה שבהחלט ראוהו כמנהיגם אך לא עליהם מדובר כאן והדברים הובהרו וברורים).

לא פה, לא שם

מאפיין נוסף ומרכזי של הספרדים בני הישיבות הוא כמובן – היותם מגזר נפרד מהליטאי והספרדי גם יחד. הם נמצאים בין לבין, גם פה וגם פה. וליתר דיוק – לא פה, ולא פה.

מחד – הם אינם מוצאים את עצמם באופן טבעי תחת מטרייתה הגדולה של מפלגת ש"ס והנהגתה כמשנ"ת. כלל לא מוכרח שהם מתנגדים לדרכה של ש"ס או בזים לה, אך בפועל הם עצמם אינם חשים חלק מהתנועה הגדולה, ואינם משתייכים לה פוליטית, ערכית והנהגתית.

מאידך – הם אמנם חיים בקרב הציבור הליטאי ופועלים מתוכו ובתוכו, מאמינים בערכיו ומצייתים להנהגתו, אך רוב רובם חשים, או לפחות מבינים, שהם אינם חלק אינטגרלי וטבעי ממנו.

מובן כי שני הסעיפים הנ"ל באים לידי ביטוי מעשי בכל תחומי החיים, וכפי שיבואר.

פרק ה' | התועלת

כשרה של תופעה אבסורדית

בחלק א' תוארו עובדות היסטוריות שלאדם זר שבא מבחוץ - עשויות להיראות קשות להבנה, ולהעלות שאלות נוקבות;

- מדוע הציבור הספרדי כה חפץ במוסדות הציבור הליטאי, אף שזה האחרון אינו מעוניין לקבל אותו?
- מדוע הציבור הספרדי לא הקים די מוסדות לעצמו לפני שנים רבות ונבדל מהציבור הליטאי שלא חפץ בו כשווה בין שווים?
- מדוע קמו קבוצת ראשי ישיבות מגדולי הדור הספרדי, בתמיכה גלויה וברורה של רוב ככל גדולי הדור הליטאי, ונפרדו מדרכה של ש"ס לטובת חיבור עם הציבור הליטאי, אף שללא ספק היה כרוך בכך הפסד של אינטרסים אישיים, כגון תמיכת הנהגתה הפוליטית של ש"ס שכבר אז הייתה בעלת כוח רב בממשל, ויכלה לסייע להם רבות באינספור תחומים?

מובן כי מי שעל השאלות הללו עונה תשובות שמכילות את המילה "משוכנזים", חוטא מעט בשטחיות ולא שת לבו למשמעות המעמיקה שטמונה כאן. והלא דבר הוא!

שאלות אלו נשאלו שוב ושוב במהלך השנים על ידי ליטאים, חסידים, בעלי תשובה, חוצניקים ולמעשה – כל אדם שמתבונן על התופעה המוזרה מבחוץ!

מובן וברור כי תופעות אלו דורשות הסברים, ואכן יש להן הסבר; לציבור הספרדי צמחו תועלות גדולות מהציבור הליטאי, תועלות שכנראה היו שוות בעיניו את המחיר היקר שהוא שילם על החיבור הזה.

בפרק זה נרצה לעבור על רשימת התועלות הללו, שבאורח פלא – על חלק מהציבור הספרדי הן מוסכמות מאוד עד שכמעט אין צורך להזכירן, וחלקו סבור כי אלו טענות שגויות וחסרות פשר...

לפיכך נבהיר שוב, אין מטרתנו בחוברת זו להתווכח ולשכנע אי מי, כי אם לעורר מודעות ולהציב תמונת מצב בפני הציבור הספרדי הישיבתי עצמו.

התגוננות מהעולם החילוני

אין כל ספק שההתמודדות הקשה של גדולי עולם התורה הליטאי באירופה (ראה ריש חלק א') פקחה את עיניהם לחשוש ולצפות למרחקים, ופיתחה בידיהם כלי מלחמה נחושים. כלים אלו באו לידי ביטוי במערכות עקובות שהתנהלו נגד תנועות ההשכלה והרפורמה, ובהמשך נגד תנועת הציונות והנהגת מדינת ישראל בראשית דרכה. בזכות מערכות אלו נוצרה התשתית עליה התבסס הציבור החרדי לאורך השנים.

ניתן להזכיר מספר דוגמאות פשוטות לכך;

- **המערכה על החינוך העצמאי** – בעוד דעת הציבור והעסקנים (גם מהמגזר הליטאי) הייתה שכדאי להתפשר מול המדינה על הסכמי ביניים ופשוטות למינן, מרן החזו"א וגדולי הדור דעימיה נלחמו בכל תוקף להשגת עצמאות בחינוך ואי תלות בתכתיבי המדינה, מה שהציל רבבות ילדים משמד רוחני (ולימים גם רבים מבני הציבור הספרדי).
- **המאבק על 'מוסדות הפטור'** – השגת פטור מחוק חינוך חובה, ועצמאות מוחלטת (עוד יותר מ'החינוך העצמאי') ל'חדרים' על טהרת הקודש, ללא כל התערבות בתכנים הנלמדים, והסרה מוחלטת של תכנים ציוניים מספרי הלימוד.
- **גיוס בני הישיבות** – מה שמקובל היום כדבר טריוויאלי ומובן מאליו שבן ישיבה אינו מתגייס לצה"ל ככל אזרח אחר בן גילו, כלל וכלל לא היה מובן לראשי המדינה, שלחמו בעוז בראשית הדרך עד למפגש המפורסם בין מרנא החזו"א זצוק"ל עם ראה"מ הראשון.

- גיוס בנות – שעל כך קמו מערכות גדולות, מחאות והפגנות של ממש, בחוסר וויתור והסכמה לפשרה כלשהי.
- גזירת שירות לאומי – שעליה התקשו עוד יותר ראשי המדינה לוותר, וגם על כך התנהלו מערכות פוליטיות וציבוריות רבות עד לביטולה.
- הנהגת הישיבות והכוללים – המצב בו כל ילד שיוצא מתלמוד התורה, הולך באופן טבעי לישיבה קטנה, ישיבה גדולה וכולל – הוא לא מצב טבעי, לא כך חי עם ישראל במשך השנים ולא היה קל ליצור אותו. גדולי הדור ראו לנכון להנהיג כך במציאות ימינו, ולשם כך הקיזו מדמם כדי לבסס את מעמד המוסדות ואת היתכנות המצב הזה.

אנו נולדנו למציאות בה היסודות הללו קיימים ועומדים כמעט כמובנים מאליהם, אך בקום המדינה דבר מכל אלו לא היה מובן מאליו! גדולי הדור עיני העדה, ובראשם מרנן ורבנן החזו"א, הרב מבריסק, הסטייפלר והגראמ"מ שך צוק"ל - ראו בעיני קדשם את הסכנות הגדולות באופק, וידעו על מה להילחם, עד כמה וכיצד.

כאן ראוי לציין כי גם גדולי הדור הספרדים צפו את פני הסכנה ונלחמו בהשכלה ובציונות, וביניהם; מרנן ורבנן הגאונים הגדולים רבי יעקב חי זריהן, רבי שלמה אליעזר אלפנדר, רבי יעקב מוצפי, רבי יהודה צדקה, רבי רפאל ברוך טולידנו, רבי צדקה חוצין, רבי בן ציון אבא שאול זכותם תגן עלינו, ועוד גדולים ורבים. אלא שלא היו בידיהם את כלי המלחמה, הידע והתחכום שצברו (תוך ניסיון מר ואבדות כואבות לבלי מספר) גדולי הציבור הליטאי.

לפיכך מהחיבור לציבור הליטאי צמחה גם תועלת עצומה, בעצם הציות להנהגתם של גדולי הדור הליטאים, שידעו להישמר ולהיזהר מסכנות כגון אלו ולפעול כנגדן, עוד הרבה לפני שהציבור זיהה אותן.

תועלת זו באה לידי ביטוי גם בשנים האחרונות, עם התקבצותן של סכנות פגעי הטכנולוגיה, הטלוויזיה בראשיתה שאותה הצליחו גדולי הדור למגר לחלוטין, ולאחריה האינטרנט הפרוץ והטלפונים הפרוצים, שנגדם נלחמו גדולי הדור בשצף, גדרו גדר והשיבו חימה. במלחמות אלו נכחו מאוד הרבנים הספרדים, עודדו, כתבו וחתמו, אך היוזמה על פי רוב הייתה מבית מדרשם של גדולי הדור הליטאיים.

צורת הלימוד

סגנון הלימוד הישיבתי הליטאי המקובל כיום, המבוסס על תורות ה'לומדות' שקיבלנו מרבתינו האחרונים וראשי הישיבות שהיו רובם (אך בהחלט שלא כולם!) יוצאי ארצות אירופה, וניתן בהחלט למנותו כנכס יקר מפז שזכינו לרכוש מרבתינו ראשי הישיבות הקדושות.

לסגנון הלימוד הישיבתי ישנן כמה וכמה מעלות טובות.

- ראשית כל, הוא המפתח להבנה אמיתית ומעמיקה של סוגית הגמרא, הראשונים והאחרונים. מי שטעם את טעמה של הבנת יסודי הסוגיא בעומק הלומדות, לא יוכל להתנתק ממנו ויתקשה ללמוד בצורה אחרת, כי יחוש בחוסר הבנה נכונה, וכדברי הגר"י סלנטר "כי צבא של ראיות מזיז את הפשטות ממקומה".

- מעבר לעצם הבנת הסוגיא והמפרשים, הלימוד העיוני בונה את האישיות ואת החשיבה, והופך את האדם ללמדן במהותו עד שכל דבר הוא בוחן במבט מעמיק, יסודי ונכון יותר.

- הלימוד הישיבתי הכרחי כשלב ראשון של כניסה לעולמה של תורה, כשאדם רוכש את היכולות ללמוד באופן מעמיק, נפתחת בפניו הדרך ללמוד בעומק ובעיון את כל חלקי התורה, לרבות הלכה, מוסר ואף קבלה. כל מה שילמד בעתיד יהיה מתוך מבט עיוני שאינו מתפשר על הפשט, וישנה את גישתו לכל חלקי התורה.

- הלימוד הישיבתי נושא עמו אופי ייחודי של בעירה, של 'ברען', של אכפתיות אמיתית מכל סברא, מכל קושיא ומכל פירכא. אופי לימוד זה מושך ביתר שאת את לבות בני הישיבות הצעירים לחיות בכל נפשם ומאודם את הלימוד.

ברם, כאן המקום לציין כי ישנן טענות מסוימות גם נגד שיטת הלימוד הזו, הנשמעות מפי תלמידי חכמים ספרדים וגם ליטאיים.

- מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל, כבר התבטא רבות נגד חוסר ההספק שנוצר כשולומדים משקיעים רק ב'רייד' של הסוגיא, אך לא רוכשים היקף ובמשך

זמן שלם מספיקים כמה דפים בודדים. (אמנם יש לבאר שוודאי אין כוונתו ללימוד שטחי ומהיר, אלא להשקעה בלימוד גם מבחינת השעות, וכפי שהיטיב להסביר זאת תלמידו ר"י מאור התלמוד הגרא"י קוק שליט"א, שהרב שך למד 16 שעות ביממה ביגיעה עצומה, לעומת בחור שלומד כיום בעיון 3.5 שעות במקרה הטוב כשחלק גדול מהן זה בנחת רוח ובהשקט, וממילא לא ייפלא כי ישנה בעיה בהספקים, אך ודאי שאין ללמוד בשל כך בצורה שטחית, אלא להוסיף שעות ויגיעה). אף על פי כן, מסתבר כי החשש להיסחפות יתר על המידה אחר הלומדות קיים במידת מה.

יש שטוענים כי העיון והיגיעה בסוגיות שאינן מעשיות, ובצורת לימוד שאינה מובילה לידיעה הלכתית מעשית, מובילה אצל חלק מהלומדים לתחושת חוסר סיפוק, במיוחד אלו שמטבעם אוהבים לעסוק בחיי המעשה. מובן כי טענה זו לא באה לבטל את השיטה, אלא לאפשר ללומדים מסוימים לעסוק גם בלימוד הלכתי.

יש טענות דומות לכך, שצורת הלימוד הזו מרחיקה את הלומדים מחיי המעשה, היות והם מתרגלים לעסוק ברעיונות תיאורטיים שאינם קשורים למציאות. מאידך, יש שטוענים כי זה נכון רק לגבי הלימוד בישיבות, ובכוללים בד"כ הלימוד אכן מעשי יותר, וזה נובע מכך שבגיל ההתבגרות נטול העול, ישנה משיכה לעיסוק ברעיונות נעדרים בסיס מציאותי, ולא משום שעצם הלימוד מנתק.

יש הטוענים כי מסגרת הלימוד בישיבה והעיסוק בלימוד הגמרא ובמסכתות ספציפיות, מובילה לחוסר ידע בסיסי בחלקי היהדות הנוספים, עד למצב (שהרוב יסכימו שהוא לא אידיאלי) בו בני תורה ואף תלמידי חכמים רבים אינם יודעים ידיעות בסיסיות ביותר בדת היהדות, כגון עשרת הדברות, י"ג עיקרי האמונה, ו' מצוות תמידיות, פרשיות התורה ומאן דכר שמיה נ"ך, מדרשים, מחשבה והגות. מאידך, גם אם יוכרע שיש מקום ללימוד ידיעות אלו, ודאי שעיקר המחשבה והזמן צריכים להיות מוקדשים ללימוד הסוגיות בעיון.

יש הטוענים כי סגנון הלימוד הספרדי האמיתי הוא לימוד מעמיק בעיון וביגיעה רבה (ולא לימוד שטחי של צבירת ידע) אלא שהוא נוגע גם

במסקנה הלכתית של הדברים, ובהבנה של דברי מפרשי הסוגיא לצד הפוסקים וכו'. ממילא הלימוד הישיבתי הליטאי מוביל לעיסוק בהבנת הסוגיא מבלי לאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא. ויש הטוענים שלא כן, משום שגם בציבור הספרדי היו גדולים שעסקו בעיון ולא קרבו להלכה, או להפך – לא עסקו בפלפול בצורה זו.

ישנן עוד טענות בעד ונגד, ובכל אחת מהן ניתן להרחיב ולהתפלמס באריכות רבה. מובן כי בסופו של דבר הדברים מסורים לרבותינו מורי דרכינו, שהם הבוחנים את משקל הדברים ומורים את הדרך הראויה.

טענות אלו אפשר שיש להן מקום, ולכל הפחות ראויות הן לדין מעמיק ומתורבת כיאה לכבודה של תורה (ולא לדחייה בסיסמאות שטחיות ודלילות כגון "פלפול בלבול" וכדו').

כך או כך, ודאי שעצם ההיכרות עם הלימוד הליטאי הישיבתי, כפי שחינכנו רבותינו ראשי הישיבות בדורות האחרונים – זוהי תועלת עצומה ומשמעותית עד מאוד, שרכשנו מהחיבור עם הציבור הליטאי.

צורת הישיבה

גם בארצות המזרח וארצות המערב שכנו ישיבות במתכונות שונות, אך אין לדמותן ולהשוות אותן כלל לצורת הישיבות שהתבססו על התבנית שקבע מרנא הגר"ח מוולאז'ין זצוק"ל והמשיכו ופיתחו ראשי הישיבות זצוק"ל.

ההווי הישיבתי, סדר היום, חלוקת השיעורים, המציאות בישיבה, מבנה הצוות ותפקידיו, זאת לצד המושגים הבסיסיים שכל בן ישיבה חי אותם, ה'ברען' בלימוד, ה'שטייגען', הבדלי המעמדות הבונים, ה'חשיבות' המחייבת השמורה למבוגרים יותר, ה'רוממות' המיוחדת, כל אלו יוצרים חממה סגורה, תיבת נח מפני הסכנות האורבות בחוץ. חממה זו הוכיחה מעל לכל ספק כי היא המבנה האפקטיבי ביותר מול סכנות ההשכלה דאז, וסכנות הרחוב החילוני כיום.

לגבי נקודה זו נראה כי אין מי שחולק, וכל מגזר שהקים ישיבות לצעירים (כולל הספרדים והחסידיים) ניסה לחקות את המבנה הישיבתי הליטאי שהוכיח את עצמו כטוב ביותר בדורנו.

צורת בן תורה

חלק מההווי הישיבתי נוגע גם לצורתו של בן הישיבה עצמו, שאינה מורכבת רק מסדר יום ועיסוק בלימוד הגמרא, אלא מאוסף עשיר של מונחים ומושגים המרכיבים את עולמו ואישיותו.

הן כה רבות עסקו רבותינו המשגיחים בישיבות בהעמדת הצביון הישיבתי לתלמידים, שלא יהיו רק לומדי תורה צדיקים ויראי שמיים, אלא 'בני תורה', השייכים במהותם לתורה וכל אישיותם מעודנת ומרוממת לפי רוח התורה.

הם למדונו שבן תורה מדבר במכובדות בכל עת ולכל אדם, לא צועק ברחובה של עיר או בכל מקום אחר, לא מסתובב עם גרעיני אבטיח בכיסיו, לא פותח עמדת 'מנגל' בכניסה לבניין ולא מאמץ הליכות, סלנגים ותנועות רחוביות.

הם חנכונו שהופעה חיצונית אינה דבר של מה בכך אלא אבן יסוד בבניין האישיות, וממילא בן תורה לא מתלבש באורח רחובי ואף לא בלבוש עם ניחוח או גוון רחובי, ומקפיד על ה'מדים' היוקרתיים שמאפיינים ומבדילים אותו מהסביבה.

הם השרישו בנו כי בן תורה הוא בן מלך מרומם ונעלה, ואין ראוי לו מעצם אישיותו להסתובב במקומות זולים ופרוצים, בתי תענוגות שונים ועוד, בלי קשר לשאלות ההלכתיות הנוגעות למקומות כאלו.

כמה שיחות ספגנו בעצמותינו על 'השולחן ערוך החמישי', על דברים שמובנים מבלי שנכתבו, על המושג האידישאי הנפלא "סיז פאסט נישט" שכל כך הרבה חכמה תמונה בו. הרי גם עשרות שנים אחרי שבן הישיבה עוזב אותה – המסרים הללו מפעמים בקרבו ומתווים את דרך חייו! וככל שהמושגים הללו מצטרפים יחד ליצירת תדמית נשגבת של בן תורה, 'בן-תיירה', הרי שזוהי תועלת עצומה שרכשנו מהם, ואין להתכחש לה!

שייכות לבית המדרש

למדונו רבותינו את העובדה כי בית הכנסת ובית המדרש אינו רק מקום של תפילה, שאליו מגיעים להתפלל, אולי לשמוע גם שיעור וללכת.

בית המדרש הוא הבית.

בית המדרש הוא מקום בו נמצא ראשנו ולבנו, והזמן בו אנו שוהים מחוצה לו – הוא הארעי והזמני, כי הכל שייך לשם והכל שם.

מובן שלא כל תלמיד בכל ישיבה מאמץ בפועל את תפיסת העולם הזו, אך הוא מפנים כי כך היא ההסתכלות הנכונה, ואם הוא אינו חי כך – הרי שהבעיה היא בהתנהגותו האישית.

ממילא – מהיכי תיתי לנעול את בית הכנסת?! הרי הוא מרכז החיים, הוא מקור הכל! אם יבוא מישהו ללמוד בכל שעה ביממה – הייתכן לסגור בפניו?! (כמובן שבמקרי חשש לוונדליזם כן נעלו, אך תמיד מצאו דרך לאפשר לכל מאן דבעי להיכנס וללמוד, כגון על ידי קוד שמפורסם לציבור או כתוב ברמז וכדו').

הלא כל מי שהושרשה בו תפיסה זו, חש בתמיהה וכמעט בתסכול לנוכח בתי כנסת ספרדיים מרווחים ומפוארים, הננעלים להם על מנעול ובריח בשעות הערב המוקדמות עד למחרת, ולפעמים גם בשעות היום בין תפילה לתפילה, ובמקום שידאגו הגבאים לתחזוקת וניקיון המקום – דואגים הם לעבור ממנעול למנעול ולסגור אותו היטב, שמא חס וחלילה... (שמא מה?!... מה כבר יכול לקרות בבית כנסת ספרדי שלא קורה בבית כנסת ליטאי?? ייכנסו חתולים? יגנבו סידורים?... והלא יש מצלמות היום בכל בית כנסת, ויש כספת לספרי התורה ומה כבר יכול לקרות).

אדרבה, מבדיקה שערכנו, רוב המקומות שבהם ל"ע אירעו מקרי ונדליזם והרס על ידי פורעים בשנים האחרונות – היו דווקא נעולים היטב, ואלו שידעו לזרות הרס וחורבן בבית ה' ידעו גם לנפץ שמשות ולשבור מנעולים כדי לחדר לבית ה', כך שגם זה אינו צידוק לנעול את המקום וכמשנ"ת.

סיכומי של דבר, ברור שיש קיבעונות מחשבתיים גם בציבור הליטאי, וברור שהציבור הליטאי כיום איבד חלק משמעותי ממעלה זו, אך עצם התובנה והחיבור לבית המדרש כמרכז החיים היא תועלת גדולה.

עמקות המחשבה

אחת מנקודות המחלוקת העיקריות ששררו בזמנו, בין ההנהגה הספרדית ומפלגת ש"ס לבין ראשי הישיבות הספרדים שהחליטו לפרוש, הייתה נקודת עמקות המחשבה וההשקפה הכללית.

עמקות זו היא דקה ומורכבת, וקשה עד בלתי אפשרי להגדירה במילים כתובות, אך השלכותיה משמעותיות מאוד, גם ברמה המעשית. היא באה לידי ביטוי באינספור מישורים המקיפים את כל חיי האדם, בלימוד, בהלכה, בהשקפה ובהנהגה, בהבנת מושגים, בזיהוי מצבים, בחינוך, בתרבות, בהגדרת סדרי עדיפויות ועוד ועוד.

למרבה המזל – ברוב המקרים ולרוב האנשים אין צורך להגדירה במילים, וכמו שבבילה נוצר הביטוי "מי שאפשר להסביר לו – אין צורך להסביר לו, כי הוא מבין זאת לבד..."

נסתפק בציון העובדה כי באזורים בציבורנו בהם היא חסרה, הרי שניתן לראות זאת לצערנו בצורה ברורה ובולטת עד מאוד, ומפני הכבוד נחסוך בתיאורים ציוריים.

אין כל ספק שחלקים גדולים בציבור בני הישיבות רכשו את המעלה הזו ביתר שאת, לא פעם ברמה גבוהה, חדה ודקה הרבה יותר מאחיהם הליטאים. ב"ה בדרך כלל אותם אלו הם מובילי דעת הקהל בציבור אנ"ש ושאר חבריהם נמשכים אחרי דעתם, ובזכות מעלה זו התקדם הציבור הספרדי הישיבתי לאין כל שיעור.

עשה לך רב

על יתרונו של רב בקהילה, בבית כנסת ובכל קבוצה, ניתן להרחיב רבות. הן בהיבט התורני והרוחני, והן בהיבט החברתי. רבנים היו ברוב ככל קהילות ישראל די בכל אתר ואתר, אך בציבור הליטאי ניתן לראות חשיבות יתר הניתנת לנקודה זו. כמעט בכל בית כנסת חדש שקם ובכל קהילה, חלק בלתי נפרד יהיה מינוי רב למקום תוך כפיפות מוחלטת ל'מרא דאתרא'.

למרבה הפלא, בציבור הספרדי נקודה זו חזקה פחות, אף שלכאורה ההערכה לרבנים גדולה יותר. ניתן למצוא קהילות רבות של ספרדים, כולל ספרדים בני תורה, שאין רב מוצהר ובעל כוח שנחשב לסמכות העליונה בקהילה.

נקודה נוספת שקרובה לנקודה זו אך מבטאת בעיה אחרת, היא כפיפות קומה וצייות מוחלטת לרבנים. באורח פלא, הגם שבציבור הספרדי ההערכה לרבנים, כאמור,

הייתה מאז ומתמיד גבוהה יותר, הרי שככל שזה נוגע לציות להוראות שונות שמורה הרב – לא דווקא רואים את ההערכה הזו.

אין טעם להרחיב, אך מי שמתמצא בעניין ומקורב מעט לרבנים מודע לנקודה זו. אותם אלו שהשיגו את נקודת העמקות הנ"ל, בדרך כלל תופסים אחרת את התמונה גם בסוגיא זו, וזוהי מעלה נוספת שקבלנו מהם.

יזמות רוחנית

מסתבר כי ההיסטוריה רוויית הדם שחלפה על יהודי אירופה, הטביעה בדמם ובאופיים יכולות מסוימות בתחום היזמות והפריצה, דבר שבא לידי ביטוי גם במיזמים רוחניים ותורניים.

לא חסרים יזמים בציבור הספרדי, אך נראה כי בציבור הליטאי מצליחים להגיע להישגים משמעותיים יותר. במיוחד בתחומי הקמת מוסדות, השגת תקציבים, מבנים, הקצאות וכו', גם כשהנפשות הפועלות הם אברכים שלא התנסו בפעילות כזו.

בעלי מוסדות רבים ספרו לנו את מה שראינו גם בעצמנו, שכשהם פרסמו על אפשרות לקבלת איש צוות חדש למשל, רוב מוחלט של הפניות היו מהציבור הליטאי, וכמעט שלא מהציבור הספרדי. דבר זה נכון גם בקבלה למשרות אחרות, כולל עבודות חולין שונות, ואף לנשים.

"אין שהאשכנזים יודעים לדחוף את עצמם..." אומרים רבים, אך במקום לאמץ את הגישה הם נותרים בפניה שלהם ומסתפקים באמירה...

מסתבר שזקוקים לתהליך עמוק ומשמעותי שיימשך על פי זמן רב יותר, עד שרוב ככל ציבור אנ"ש יאמץ את ההרגלים הללו.

ברם, אין ספק שהתעוזה הזו לקום, ליזום, לבנות לצד הרצינות והנכונות ליטול חלק – היא נכס כביר שלמדונו אחינו הליטאים, ורבים רבים מציבור אנ"ש אמצו עד תום וחיים כך כיום. והתועלת שצמחה ועוד תצמח מכך בלתי נתפסת.

סיכום

אנו רואים אפוא רשימת תועלות משמעותיות עד מאוד שצמחו לציבור בני הישיבות הספרדי מכוח החיבור העיקש שלו עם הציבור הליטאי במהלך כמה עשורים.

כעת כשרואים את הרשימה הזו, ניתן להבין ביתר שאת את המניעים של מרנן ראשי הישיבות הספרדים שלא הסכימו לקבל את הפניית העורף להנהגת הציבור הליטאי שהפגינה ש"ס בשעתו. הם ראו את התועלות הללו, הבינו כי הן קריטיות לעתידו של הציבור הספרדי, ולעתידו של כל בן תורה עתידי במדינת ישראל החילונית, וכי אין ברירה אלא ליצור פילוג ולדבוק בציבור הליטאי ובמוסדותיו, לפחות עד שיווצר ציבור ספרדי איכותי וגדול דיו, אשר יכיל ויאמץ את התועלות הללו.

אלא ש...

פרק ו' | המחיר

...אלא שלצד התועלת העצומה, ישנו כאמור גם מחיר יקר, או מחירים יקרים, שאותם שילם ציבור הספרדים בני הישיבות במהלך השנים.

והאמת שעודנו משלם, עד היום.

לפני תחילת עריכת החשבון, יובהר כי ישנן דקויות שעצם העיסוק בהן מקטין את האדם ועדיף שלא לדוש בהן יתר על המידה. אף על פי כן, מפאת חשיבות הדברים, אי אפשר לשחק במליצות ובגינונים ולכן יכתבו הדברים כפי המתאפשר (וכאמור במבוא, יש בהחלט מקום לקריאה גם בין השורות).

הפיל השחור שבחדר

ברי וברור למתמצאים כי בחור ישיבה ספרדי הלומד בישיבה אשכנזית ומעט שכל יש לו בקודקודו, יודע שבסופו של יום מעמדו אינו שווה ערך לחבריו. לא משנה עד כמה הוא יימנע מלעסוק בכך, לא משנה אם ועד כמה הוא ייתקל בכך ויתכן שזה גם לא יפריע לו. אך בסופו של דבר אין ספק שמעמדו שונה.

ברוב המקרים מדובר בדקויות, שלא תמיד נראות לעין ביום יום. יתכן שהוא ירכוש חברים אמיתיים, יתכן והוא ירכוש את הערכת הרבנים ואף יהיה מושא להערצה. אך עדיין, תמיד-תמיד, מתחבא לו בשקט הפיל הלבן (השחור) הגדול בחדר, עם שלט ביד "ספרדי".

כל בטלן זוטר מבני הישיבה שחפץ להתנשא עליו, גם אם פחות הוא ממנו בכמה וכמה דרגות – יוכל תמיד להיתלות בקלישאה הנדושה הזו, שכמעט תמיד תקפה. נכון שאתה לומד ביום את מה שאני לומד בחודש, ולא הבנתי מילה מהחבורה המרשימה שלך אמש, אבל למעיישה אתה פרענק אפעס. לא?...?

קל מאוד לזהות בישיבות ומחוצה להן, כאלו שלא מצאו בקעה להתגדר בה ומקור לגאווה בהיותם כלים ריקים, ובצר להם פנו למישור העדתי והחלו שואבים כוח מהדיעה כי הם משתייכים לגזע הנכון. זו אולי מציאות מעוררת רחמים, כשבן אנוש לא מוצא במה להתגאות על רעהו מלבד מוצאו, אך עובדתית – זו מציאות קיימת!

ולמציאות זו יש כמה וכמה השלכות קשות.

גם במקומות בהם הגזענות כמעט פשתה מן העולם, וגם אם צוות הישיבה נפלא ומרומם בדרגתו הרוחנית עד שאינו רואה זאת, יודו כולם כי גם אם הוא יהיה העילוי הגדול ביותר בישיבה – חתן של ראש הישיבה הוא לעולם לא יהיה.

הוא ספרדי.

הנמכת קומה

לפיכך, בראש ובראשונה, הבה נשאל את השאלה הפשוטה.

הכירו את שמעון. ילד מבריק מאין כמותו, חרוץ, נעים הליכות ויפה תואר, ואם תרצו – אפילו בהיר שיער ותכול עיניים. אלא ששביו נולד במרוקו, ואביו – כמו כלולנו – נלחם דרך כל העולם למען יזכה להכניסו בבריתו של, סליחה, בחיידר ליטאי.

שמעון נכנס לחיידר שבו הוא לא ישמש בעתיד כמלמד גם אם הוא יתאים לכך מאוד, ודאי לא מנהל חינוכי. מקסימום מאבטח... הוא עולה לישיבה קטנה בה הוא לעולם לא יהיה ר"מ או משגיח גם אם יהיה גדול הדור, משם לישיבה גדולה שגם בה הוא לעולם לא יהיה ר"מ, משגיח וכנראה שגם לא 'משיב' זאת למרות שהוא גדול הלמדנים והמתמידים.

חרף היותו השפיץ של הישיבה והנערץ על כולם – אף אחד מאנשי הצוות לא יעלה על סף דעתו לקחתו כחתן, גם לא לבתו הבינונית (לא שבהכרח הבחור היה מעוניין בכך, אך מ"מ מצד הצוות הדבר לא יעלה על הדעת, גם לא כמשל...). משם הוא מתחתן ומשתייך לקהילה שלא תמנה אותו לרב גם אם יהיה גדול הדור, ואף אם יהיה בקיא בש"ס ופוסקים כשבילי דנהרדעא – חבריו מבני הקהילה יעדיפו

להדר ולשאול את הרב מהשכונה הסמוכה. אולי אולי, אם הוא יהיה ממש ילד טוב, יחייך לכולם כשצריך, הוא יזכה להיות גבאי (האחראי על ענייני הקוגל והתברואה, פחות על העליות וניהול הקופה...).

בניגוד לאחרים - איננו רודפי ותאבי משרות, אך האם למציאות זו, שנראית לנו למרבה הצער כמעט נורמטיבית, אין השלכות על נפש התלמיד? האם יתכן כי אדם שגדל במציאות שכזו לא ייפגע בתעוזה שלו, בביטחון שלו, במעוף וביכולת שלו? וכל זאת - כשמדובר בבחיר הישיבה!!

יש שמבכים את העובדה כי לציבור הספרדי האברכי אין די בטחון ומעוף לנקוט בצעדים רבים שננקטו על ידי אחרים במצב דומה. "מפחדים מהצל של עצמם" הם אומרים, על עצמם. וממשיכים לפחד.

האם המציאות הזו לא יצרה זאת? או לפחות עודדה משמעותית??..

לכל השפלה שאדם חווה יש מחיר נפשי, גם אם היא עדינה ושקטה מאוד. יש כאלו שכשלעגו להם "אתה פרענק" זה באמת לא הפריע להם ואולי אפילו חישל אותם. אך בתוכנו יש גם אנשים עדינים ורכים יותר (ובשיעור גבוה יותר מהציבור הליטאי, סביר להניח), שהעלבון פגע כחץ מורעל בליבם והשלכותיו ניבטו למשך שנים, הוציא מהם את הרוח, את העוז, את האומץ לעשות.

האין זה מחיר יקר מנשוא?

אובדן זהות

אם נמשיך לנתח את השלכות המציאות הזו, קל לראות כי היא מובילה למשבר חינוכי מסוים, לאיבוד זהות, לאי תחושת שלמות ושיוכות למקום בו האדם נמצא.

ברור שהאינסטינקט האנושי הוא להגיב "למי אכפת" או "אני יותר טוב מהם", אך הבה ונהיה כנים, לבחור בעל מעמד נשגב בישיבה, שעמל ורכש את מעמדו ביושר וראוי הוא לכתרה של תורה - באמת לא אכפת? באמת-באמת? בואו, כולנו בני אנוש.

כעת, יתכן שהתלמיד יהיה בעל נפש חסונה, וגם אם המציאות הזו לא תהיה לרוחו - הוא יוכל להדחיק אותה ולהתעלם ממנה. בייחוד אם שפר מזלו ללמוד

בישיבה שצוותה נמנה על בעלי המידות הטובות ולא ההפך. אך עדיין יתכן ויהיה לכך מחיר גם עליו, מחיר שאחרים לא ידעו לזהות מבחוץ ואולי גם הוא עצמו לא.

אך מה בדבר רבים-רבים מבנינו ומבנותינו, בעלי נפש רגישה, בעלי אינטליגנציה חברתית מפותחת, בעלי חושים מחודדים, שגם בלי לדבר מילה – מבינים היטב את ההיררכיה? האם הם יפנימו את הפגיעה או יכילו את השקר ויאמינו כי ככל הנראה הם באמת פחותים?

זהו מחיר יקר, שאינו ניכר על פני השטח אך כל מי שאליו מיועדת החוברת – מבין היטב על מה מדובר.

ומי ינוע...

ישנה מציאות עמוקה וכאובה, אליה נחשפים כאלו המנסים לפעול בקרב ציבור אנ"ש בפעילויות שונות. אם זה בהקמת מניין חדש לתפילה, מוסד חינוכי, ישיבה, ארגון קהילתי ועוד.

על פניו, בציבור הליטאי ישנה נכונות רבה יותר להצטרפות לפרויקטים. נוגע הדבר לכל המישורים אך ניתן ליטול כדוגמה הקמת מניין לתפילה. כשקם מניין אברכים, ישנה מחויבות מצד כלל הציבור להגיע למקום, להשתתף בתפילות בימות החול והשבת, ואף לשאת מיזמתם הוראת קבע מכובדת למען החזקת המקום. במקרים מקבילים בציבור אנ"ש – נראה לפעמים שכלום לא מובן מאליו. פחות ממוסדות, פחות השתתפות, פחות אחריות ופחות נשיאת עול. לא שאין בכלל חלילה, אך נראה שישנו פער מסוים כידוע ליודעי חן.

למתבונן, מעניין לבחון כמה אברכים ליטאים ישנם, שאין להם מקום קבוע משלהם לתפילה. רוב ככל האברכים מקובעים על מנין מסוים, שאליו הם "שייכים", כמובן בהינתן העובדה שיש מנין מתאים באזור מגוריהם. בציבור אנ"ש לעומת זאת, ניתן למצוא אברכים רבים מאוד שאין להם מנין קבוע משלהם, ולא דווקא משום שאין מנין כזה באזור! נוחה להם יותר המציאות בה הם נעים ונדים בין כמה בתי כנסת, פעם פה ופעם שם, ללא מחויבות וללא קביעות. הם לא חשים מחויבות עצמית לשאת הו"ק, ולו בסיסית, למניין האברכים שאליו הם אמורים באופן טבעי לרצות ולהשתייך.

מה פשרה של תופעה מוזרה זו?

יתכן מאוד, ושוב – זוהי פרשנות ספקולטיבית שאינה מוכחת, שהסיבה לכך נובעת מהרגלם שלא להתחבר לחלוטין למקום בו הם נמצאים. הרגל שהושרש בהם הן מצד מקום התפילה של אביהם בילדותם, וכמובן במהלך השנים בישיבה. הם היו, הם התחברו, הם נחשבו לחלק, אך בעומק לבם הם אף פעם לא באמת היו חלק, ולכן גם כיום נוח להם יותר שלא להתחבר ולהתחייב.

ההשערה מתחזקת לנוכח העובדה כי תופעה זו נפוצה הרבה פחות בקרב בוגרי ישיבות ספרדיות. ואם אכן כך הם הדברים, הרי לנו מחיר נוסף, המהווה נדבך, או רכיב ממחיר הנמכת הקומה ואובדן הזהות.

משבר אמון

ואילו האפליה הייתה משודרת באופן שקט מהחברה ובהסכמה שקטה של הצוות, דיינו. אך מה קורה במקרים בהם התלמיד התם פוגש בגזענות מאחורי הפרגוד, בחדר הקדוש של ראש הישיבה? של המשגיח?...

אתם אנשים שהוא מעריץ, מתייעץ עמם, שואף להידמות להם ולהיות חלק מהם... לפתע הוא מגלה שיש להם סדרי עדיפויות שונים ממה ששיער, ושלא תמיד המתמיד או הלמדן הכי גדול, הוא זה שיקבל את התמורה ההוגנת...

תלמיד טהור לב ותמים שנתקל במציאות זו שכה רבים מאיתנו נתקלו בה, יוכל להמשיך להעריך את רבותיו באותה מידה מבלי להשתכנע שיש צדק בדבריהם? ממה נפשך, אם דבריהם דבר ה' הרי שהצדק עמם והוא נחות ו'פגום' בהיותו ספרדי, ואם לא – הוא טעה והעריך דמות רוחנית שנוהגת בנמיכות רוח ומשיקולים רדודים עד מאוד, מה שמוביל למשבר אמון לא פחות!

(ובמאמר המוסגר, משבר זה נוצר גם אצל לא מעט תלמידים ליטאיים טהורי לב שנתקלים בגזענות של דמויות שהם אמורים להעריך כנגד תלמידים ספרדיים ללא כל הצדקה, מציאות שבטוהר ליבם הם אינם יכולים להכיל אותה. הכיצד זה אדם ששיקוליו אמורים להיות נקיים וזכים, נוהג באפליה כה בלתי מוסרית?)

מחיר. מחיר יקר.

האפליה הבועטת

ואילו היינו מדברים רק על בחיר בנינו, הטוב שבטובים, שעולה במידותיו ומעלותיו על כל חבריו מכל התפוצות, דיינו.

אך מה בדבר הילד/בחור הבינוני? השובב? זה שמתקשה להיצמד לתלם בכל עת?

מוכרת ומפורסמת השאלה האירונית הבאה; ארבעה בחורים אשכנזים ושני ספרדים נתפסו בקיוסק צופים במשחק כדורגל. חלק קבלו נזיפה וחלק עפו מהשיבה. כמה-כמה?

זו כמובן מליצה, ויש להיזהר מלקטרג ולהשמיץ בצורה מכלילה, משום שאין ספק שישנם בעולם הישיבות מקבלי החלטות רבים ששיקוליהם נעלים יותר. אך לכל מליצה יש סיבה לכך שהיא מצחיקה משהו. וכשמדובר בבנינו שלנו – היא קצת פחות מצחיקה.

ועוד, שכשהדברים גלויים ובוררים קל יותר לשפוט באובייקטיביות, אך כשהמקרה מעומעם יותר ודורש חקירה ובדיקה, מי שבקיא ברזי קבלת ההחלטות ברוב המוסדות החינוכיים יודע עד כמה קל להצמיד, במודע או שלא במודע, מקרה שלילי לאופי, לסמל, למוצא...

כך שגם אם כשזרחת השמש כולם מחייכים, אך ביום קודר בו נתפס תלמיד על מעשה שלילי, אם הוא מהמוצא הלא נכון גדלים סטטיסטית סיכוייו להיענש בחומרה רבה יותר. כמובן שלא ניתן לציין מקרים או שמות כהוכחה, אבל – את מי בדיוק באנו לשכנע במה שלעינינו כל כך פשוט? האין אתה הקורא מכיר בכך?

כמה מבנינו סולקו ממוסדות לצמיתות על מקרים בהם אחרים זכו לסליחה וכפרה מהירה? משהו עשה את החישוב עד כמה הם יתקשו במציאת מוסד לימודים אחר, דווקא מפאת היותם ספרדים? כמה מהם נפגעו בליבם ובנפשם לנצח? כמה מהם נפלו ברוחם ובדתם? כמה הידרדרו בעקבות סיפורים כאלו לשאול תחתית רק בשל מעשים שבמקרים אחרים זכו לסליחה בנקל? כמה משפחות כאבו? כמה הורים בכזו?...

ברי כי מי שקיבל החלטות נמהרות, בפזיזות ובחוסר אכפתיות, בדיני נפשות אלו – יתן את הדין על כך. אך אנו – לא לבכות על העבר באנו, כי אם להאיר את ההווה!

על המציאות המקוממת הזו, כתוב בתג אדום, גדול, בולט: מחיר.

ברגל שמאל...

ואילו היה מדובר בתלמידים שכבר שוכנים במוסד לימודים הרצוי אחר שהתחילו ברגל ימין כשאיפת ליבם, דיינו.

אך מה לגבי מאות ואלפי תלמידים שהוריהם נאלצו להילחם בציפורניהם על מקום הלימודים שלהם? מה בדבר המשפטים הקשים שנשמעו מהרב שמחר אמורים הם להעריץ אותו ולקבל ממנו?

כמה מבינינו שכן מצליחים להיכנס מדי שנה למוסד הלימודים הנכסף, נכנסים אליו בטעם רע של בדיעבד? של "עשו לי טובה שאני כאן"?

לא מדובר על תחושה של בודדים, אלא של אלפים מבינינו ומבנותינו מדי שנה, שנכנסים למוסד הלימודים בידיעה הברורה שבעיקרון – צוות הישיבה פסל אותם ולא רצה אותם פה וזאת רק בשל מוצאם, אלא שהם הצליחו להידחק על אף היותם לא רצויים בעליל.

האם ניתן לשער מה הנזק הסמוי והגלוי, בחיבור של התלמיד/ה למוסד הלימודים, כאשר התחושה הראשונית היא:

"אני-פה-כי-דוד-חיים-הפעיל-את-הרושיבע-שלו-שהכריח-לקבל-אותי"???

ומי ינוע

ואילו כל אלו היו מתקבלים בסופו של דבר למוסדות הקרובים לביתם דיינו.

אך מה לגבי אלפי תלמידים ואלפי משפחות המתקבלים רק למוסד הרחוק מביתם? לא מדובר כמובן על ישיבה גדולה, שאליה מקובל לנסוע רחוק והנסיעה היא רק פעם בחודש. אך מה עם תלמידי הישיבות הקטנות שבמקום להתקבל לישיבה בעירם ובמרחק הליכה/נסיעה סביר נאלצים לנסוע למרחקים? מה לגבי

בנות סמינרים לאלפים שנאלצות לנדוד מחוץ לעיר מדי בוקר ולחזור? מה עם ילדים וילדות רכים שנאלצים לנסוע לבית ספר או לחיידר מרוחק מדי בוקר וצהריים, רק בשל העובדה כי המוסד השכונתי לא קיבל אותם?

הן לא מדובר כאן רק על מחיר הנסיעות, אלא על הזמן שלהם, על הזמן של הוריהם, על הטרדה הכרוכה בכך מדי יום, ועל איבוד שלווה הנפש שלה זוכים חבריהם, שבקלות רבה מתקבלים למוסד הסמוך לביתם.

מחיר זה אולי לא מהיקרים ברשימה, אך בהחלט שראוי להיכלל בחשבון!

פליטי המערכת

ואילו המצב היה שכל בנינו ובנותינו ללא יוצא מן הכלל נכנסים בסופו של דבר למוסדות הלימודים הנכספים אך משלמים את המחירים הנ"ל, דיינו.

אך החשבון עוד לא נגמר...

אלו שהתקבלו ניחא, ומה לגבי אלו שלא? האם יש לנו את האומץ לבחון כמה מבנינו הלכו למוסדות שלא התאימו להם כלל וכלל, רק בשל אילוצי מכסות משפילים?

האם ספרנו כמה מטובי בנינו הידרדרו עקב כך? כמה 'נתקעו' ונאלצו ללכת למוסדות בהם הצלחתם הייתה כמעט חסרת סיכוי?

הבה ונשאל בקול, כמה בני עלייה איבדנו? כמה למדנים מופלגים איבדנו לטובת הבינוניות? כמה מתמידים ויגיעים איבדנו לטובת רדידות וחיי הנהנתנות?

הבה נאזור אומץ, ונשאל בשקט ובדמעה: כמה שומרי שבת איבדנו?...

הטרם הגיע הזמן לדון ברצינות במחיר הבלתי נתפס?..

חוסר ייצוג פוליטי

ואילו מדובר היה על מחירים יקרים מאוד מאוד ברמה האישית והפרטית, דיינו.

אלא שמדובר כאן גם על מחירים ברמה הציבורית... רבותינו שליט"א שהכריעו בזמנו על התפלגות ממפלגת ש"ס, עשו זאת מנימוקים הרי משקל שחלקם הזכרו, וחלקם יתכן ואינם בתפיסתנו הדלה.

אך עובדתית, הפרישה הזו הותירה אותנו במשך שנים רבות ללא ייצוג פוליטי הולם. נציגי ש"ס מטבע הדברים (וכאמור – בצדק) לא ראו לנכון להתאמץ עבור פלג המרביצי שפרש מהם, יצא נגדם חוצץ ולא הצביע עבורם, ואילו נציגי דגל שאליהם הצבענו באדיקות – ובכן, הם.. הם הרי... זאת אומרת, כלומר...

הגיע הזמן לשים את הקלפים על השולחן.

מפלגת דגל התורה שבמשך שנים רבות נהנתה עד מאוד מתמיכתנו הרחבה והנוחה בכל מערכת בחירות, תמיכה שמונה ללא כל ספק עשרות אלפי קולות - רחוקה מאוד-מאוד מלהשיב אפס קצהו על תמיכה זו.

במשך השנים הסיוע הפרטי לציבור שלנו היה קיים עוד, אכישוה, בתחתית סדרי העדיפויות (ובמקומות רבים הסיוע הפרטי מצד ש"ס לאברכים מפלג המרביצי, היה משמעותי הרבה יותר). אך הסיוע הציבורי? לא מיניה ולא מקצתיה. מניינים של אברכים ספרדים בני תורה ברוב מוחלט של המקרים נאלצו להילחם על שטח לתפילה, מחסן, מקלט, קרוון וגם זה בקושי. למעשה בחלק מהמקרים נוספו גם הם וגו'.

במשך כל השנים הללו, היו אברכים ועסקנים מהציבור שלנו שהיה בידם את הכוח, את היכולת והתעוזה לקום ולפעול בשלל תחומים למען ציבור האברכים, אך לא זכו לתמיכה מהדרג הממשלתי, ברשויות המקומיות ובכנסת. כפי שסופר בחלק א', נעשו ניסיונות שונים במהלך השנים לייצר ייצוג עצמאי (ניתן שהסיבה שהוא כשל נובעת הרבה מפאת השלכות המחירים שהוזכרו לעיל), והסיבה לכך הייתה הזנחה כמעט מוחלטת של ציבור אנ"ש, בזלזול ובכפיות טובה להצבעתנו האדוקה למפלגתם.

איך שלא נהפוך את זה, זהו מחיר. מחיר שלא ניתן להתעלם ממנו.

משרות

ואילו מדובר היה רק על סיוע ציבורי בדמות ייצוג פוליטי דיינו.

אלא שיש מחיר ציבורי מחיר נוסף, הבא לידי ביטוי בדמות מקומות עבודה רבים מאוד, שהדין נותן שיהיו שייכים לאלו שספקו אותם.

אם יש כמה עשרות אלפי בתי אב המשתייכים לציבור הספרדים בני הישיבות, הרי שיש לאמוד בכמה תלמידים וחניכים במערכת החינוך מדובר.

תלמידים אלו מספקים מקומות עבודה רבים מאוד, במוסדות המוכש"ר, בחינוך העצמאי, בבית יעקב, בישיבות הקטנות והגדולות ובסמינרים. אך מי שמאייש בפועל את רוב ככול המשרות הללו, הם בני הציבור הליטאי שאליהם בחרנו להשתייך.

בהקשר זה ניתן לומר כי שילמנו מחיר כלכלי, פיננסי, בכסף רב, על שכר לימוד שפרנס ברווח את הציבור הליטאי במשך שנים רבות, כשנשים ואנשים מתוכנו שהיו זקוקים נואשות לפרנסה זו (שהרי הם, לשם שינוי, משלמים משכנתא גבוהה על הדירה של עצמם..) – לא קבלוה בלא שום צדק.

כמובן, אי אפשר לבוא בטענות על השיקולים וההחלטות של המעסיק, ואם בעל המוסד הוא ליטאי הרי שהדין נותן שהוא יכול להעסיק את מי שליבו חפץ.

אך בפועל, מחיר הציבור עמם הוא יקר מאוד, גם בקנה מידה כלכלי.

איבוד דמויות ההוד

ואילו מדובר היה על מחירים חינוכיים וציבוריים דיינו.

אלא שיש להעפיל ולבחון למחירים בתחומים מרוממים עוד יותר, ברמה הערכית, ברמת המורשת והמסורת שעליה מסרו אבותינו את נפשם כפשוטו. מחירים שגם אותם אנו משלמים במלואם.

בשנותינו במוסדות החינוך הליטאיים, שמענו וגדלנו מטבע הדברים, לאורם של ענקי הרוח גדולי העולם מארצות אירופה, ומסרים רבים הושרשו בליבנו דרך סיפורים ומעשיות על אותם גדולים שאת דרכם אנו שואפים להמשיך.

זאת בעוד גדולי עולם אחרים, אבותינו ואבות אבותינו ענקי ההוראה והיראה גדולי ארצות המזרח וצפון אפריקה, כמעט ונשכחו בשמם ובספריהם ברבות השנים, וזכרם כמעט שסר מלב נכדיהם שלהם!

ואין זה משום שחסרים סיפורי מופת מעוררי הוד, אלא משום שרבותינו כמעט ולא הכירו ברום דרגתם. בידינו עדות מהימנה על ר"מ ליטאי 'חשוב' שהתבטא בפני תלמידיו בצורה המזעזעת הבאה: "אצלנו (הליטאים) היו מופתים אחרים! אצלנו לא היו מפנים עננים עם היד, ומקימים נכים מכיסאות גלגלים... אצלנו היה עמל! הייתה יגיעס התיירה..." אמירה זו מקורה בבורות נוראה, אך גם בכך שאנו הספרדים בני התורה זנחנו את מורשתם של אבותינו ענקי התורה, ואת הסיפורים הנוראיים על שקידתם העצומה, על עמל התורה המבהיל, על היגיעה להעמיק לאמיתתה של תורה וההקפדה על קוצו של יו"ד בהלכה. את כל אותם סיפורים הותרנו בידי עמך בית ישראל אשר מטבעם נתפסו יותר על סיפורי מופת מסוימים, וכחות על הסיפורים ששקפו את גדלותם לפי הערכים שדוגלים בהם בני התורה והישיבות (ואה"נ, ניתן לראות בכך מעלה מסוימת שנרכשה מעצם החיבור איתם).

כולנו שמענו על סיפורי המופת והישועות המפורסמים של הקדוש רבינו ישראל אבוחצירא – 'בבא סאלי' זיע"א, אך כמה מאיתנו שמעו על התמדתו ויגיעתו המבהילה? כמה מתוכנו ידעו שבמשך שנים רבות הוא לא עלה על מיטתו אלא פעמים בודדות, משום שהיה יושב ועוסק בתורה בעמל ובשקידה נוראה לאורך כל היממה, במשך עשרים שעות ברציפות ויותר כאורח קבע?!

היאך לא גדלנו על הידיעה שהקדוש רבי מאיר אבוחצירא זצוק"ל נבחן אצל אביו בבוקר יום הבר-מצווה שלו על כל ספר שב-שמעתתא (!) במשך שלוש שעות, והעיד עליו אביו הגדול ששלט בכל פרטי הפרטים של הלומדות בו?!

הלא נוכל למלא גיליונות על גבי גיליונות של סיפורי התמדה, יגיעה ועמל, על עומק העיון והלמדנות, על רום המוסר ויראה, על ה'כרומקייט' של גדולי אבותינו, סבותינו ולמעלה בקודש!

במקום זאת, נוצר מצב בו ילדינו גדלים על סיפורים על גדולי אירופה וסביבתה, ולא מודעים לגדולתם העצומה של הסבא-רבא שלהם עצמם! במקרים קיצוניים נוצר מצב הזוי עוד יותר, בו יש כאלו שחשים חוסר חיבור וחוסר רצון להשתייך לאותם ענקי רוח, משום שהשתייכות אליהם כביכול אינה מכבדת מספיק!

כמובן שאין מדובר כאן על כולם, וודאי שיש רבים שכן יודעים ומכירים ומציינים ומספרים, אך יוסכם כי חלקים גדולים מתוכנו איבדו את הרגש לאותם קדושי עליון

גדולי העולם מארצות המזרח, ואינם מזכירים את שמם באותו ברק שמוזכרים שמם של גדולי התורה מארצות אירופה.

האם בשל תשלום מחיר שכזה שווה לשנות סדרי עולם – איננו יודעים. אך הוא ודאי קיים במכלול המחירים המפורטים.

איבוד אוצרות רוח

לגדלותם ודרכם של אבותינו וסבותינו גדולי העולם, מתווסף נספח של אוצרות רוח ויראה, שהיו קיימים בעיירות הקדומות בארצות מוצאנו, שאותם איבדנו כמעט כליל במהלך השנים.

כמה תיאורים קראנו ושמענו על 'וילנא של מעלה', על פוזנא וקרקוב, לבוב וגליציה וכל עיירות ה'שטעטל', עיירות עם הוד קדומים וניחוחות של תורה ויראת שמיים טהורה. כמה כוח שאבו דור בוני עולם התורה פה בארץ הקודש, מהשתייכותם למקורות כה נשגבים.

כולנו ישבנו והקשבנו, התרשמנו והתפעלנו מהודם ותפארתם, וכלל לא ידענו כי מקורותינו שלנו – נשגבים לא פחות! מי שיתור אחר עדותם של אבותינו, וכך גם החוקרים המתמצאים בקורות אותם ימים, מי שיחקור בדברי ימי אותם דורות ושנים - יוכל על נקלה לזהות בדיוק את אותו הוד קדומים, אותה תפארת וקדושה גם בעיירות מרוקו, אלג'יר, תוניס, עירק, חאלב ותימן.

אותם סיפורי מופת, אותה אווירה קדושה, אותה פלצות שאחזה לשמע קול קורא קדוש אלול, אותם אוצרות רוח של תורה ויראה היו בעיירות שמהן באנו – לא פחות ואך יותר מכל עיירה אחרת באירופה!

לעומת זאת, מימדים מסוימים של פרימיטיביות ונבערות שהיו חלק טבעי מהעולם הישן שקדם להתפתחות הטכנולוגית (ואכמ"ל), קיימים היו בכל אותם מקומות ללא יוצא מן הכלל, בכל היבשות ובכל המקומות, והיו למעשה מנת חלקה של האנושות כולה. מי שמתמצא מעט יודע כי הכפריים בעיירות פולין היו נבערים מדעת והשכלה באופן מעורר השתאות, ונחשבו בספרות לגדולי המצטיינים בכך בציוויליזציה כולה...

ובכל זאת, התמונה מצטיירת באופן שונה לעתים, וזאת משום שטבע האדם להאדיר את עברו וליטול ממנו את הזיכרונות הטובים יותר, ובהיותנו תחת חסותם של יוצאי ארצות אירופה – אך טבעי שהתמונה שתתקבל לעינינו תהיה כזו. הרי לנו מחיר נוסף, שולי ומשמעותי פחות, אך קיים.

ידיעת הלכות ומנהגי אבותינו

ואילו רק אוצרות רוח, דרכי חינוך ויראה, וזיכרונות נוסטלגיים של הוד הקדומים ששרו על אבותינו איבדנו, דיינו.

אך לצד אלו יש מחיר דומה, אך משמעותי עוד יותר, והוא איבוד חלקים גדולים בידיעת ההלכות והמנהגים של אבותינו, לטובת פרטי פרטים של מנהגי אבותיהם של מחנכינו ורבתינו הליטאיים, המובאים בספרי ההלכה שנכתבו על ידי פוסקי ההלכה שלהם.

בחור שגדל בישיבה בה השיח והמנהג הוא כפוסקי אשכנז, טבעי שהיקף ידיעותיו בפוסקי ההלכה הספרדים יהיה פחות. גם אם למעשה ינהג כשיטת השו"ע ולא הרמ"א, הרי שידיעת ההלכה לפרטיה ודקדוקיה, והכרת השיטות ומנהגי הספרדים אצלו – ייפגעו ללא כל ספק.

הגיעו הדברים לידי כך שעיסוק בפרטי מנהגים של ארצות המזרח נדמה לאנשים מסוימים (אמנם מעטים) כמשהו שישייך אותם עם חלקי ציבור שאינם חפצים להשתייך אליהם, אך התמצאות בנבכי פרטי הפרטים של פוסקי אשכנז (והמהדרין – גם בקורות ימיהם ושושלות משפחותיהם) – עתירת בזהק והודו...

היש מחיר לאיבוד המסורת של אבותינו שמסרו עליה את נפשם? לשכחת מנהגים שמקורם בהררי קודש? לאיבוד ההלכה שעליה נלחמו בדם ליבם?

אמת. אמת.

ישנם דברים שראוי לכתוב, ישנם דברים שראוי שלא לכתוב, אך ישנם דברים שאי אפשר לכתוב. היות ומאמר זה לא נועד להתווכח, אלא לעורר נקודות שנראה כי

ציבור אנ"ש מבין היטב – הרי שבשורות הבאות נזכיר ברמיזה נקודה מסוימת, ודי לחכימא.

מורשת אבותינו הטביעה בנו חוש ישר ואמת ברמה ובאיכות מיוחדת, כזו שאינה מהווה חלק טבעי מסולם ערכיהם של ציבורים אחרים. קשה למדוד אחוזי צביעות, אך ניתן למשל ללמוד דבר ושניים מהנתון הבא;

בשנים האחרונות החל מסע החתמה של ציבורים שלמים שחותרים כי אינם משתמשים בבתיים במחשב עם אינטרנט. על החתמה זו שבוצעה בעיקר ביציאה מכינוסים נגד סכנות הטכנולוגיה, ניתן לראות אחוזים משמעותיים הרבה יותר של חותרים בעלי שם משפחה אירופאי מובהק מאשר שמות מזרחיים (יתכן שזה התחלק כך גם בכמות הנוכחים באירוע), מה שעשוי להצביע על כך שהציבור הליטאי הוא הטוב ביותר בהימנעות משימוש באינטרנט, וזהו דבר נפלא ומבורך.

והנה זה פלא, אספנו נתונים מהגורמים הבאים; איגוד האינטרנט הישראלי, חברת 'גוגל' העולמית (ששניהם אינם חשודים בחוסר אובייקטיביות בנושא זה), מכון חרדי בשם 'סקר כהלכה' וכן מכון הסקרים 'איסקרא'. נכון לשנת 2019 51% עד 56% (משתנה לפי הסקרים) מהציבור החרדי נחשף לאינטרנט בקביעות, ומפילוח הנתונים של חלקי המגזר עצמו עולה, ונצטט: "הליטאיים נחשפים באופן מובהק יותר מהחסידיים, והספרדיים באופן מובהק פחות מהחסידיים". וראה זה פלא! אנו חשבנו לתומנו כי דווקא הציבור הליטאי רובו מורכב מאברכים עמלי תורה, לעומת החסידיים שרובם עוסקים במלאכה וזקוקים יותר לאינטרנט לצרכי פרנסה. מרפסן איגרי! צריך עיון גדול! וזה עוד לפני הקורונה...

פתרון חידה זו, כמו הרבה מאוד חידות אחרות, נעוץ לדעתנו בשורשים חיוביים שהושרשו בבני הציבור הספרדי על ידי מורשת אבותיהם משנות דור ודור, של כנות, אמת ויושר שאין כדוגמתם.

מסתבר, אפוא, שככל שנוגעים הדברים לתמימות, לטוהר לב, ליושר ולאמת – ישנן לציבור אנ"ש מעלות שלא ניתן להתכחש אליהן, שקיטובן – נמצא במגזר שאליו בחרנו לחבור. ברם, יתרונות אלו עומדים בסכנת הכחדה, כשאדם חי ומושפע מסביבה שמתנהלת כולה בצורה אחרת, ואבדן המעלות הללו, עשוי להיות מחיר כמעט מתבקש, לצד רכישת מעלות אחרות.

פתיחות רגשית

נקודה נוספת היא החמימות והפתיחות הרגשית הטבעית, המאפיינת את יהודי ארצות המזרח, יתכן ואלו הבדלים בין חלקים שונים בבני ישראל. יתכן וזו השפעה של המנטליות בארצות הללו, יתכן וההפך – החמימות הספרדית מקורה ברגשות יהודיים טבעיים שליוו את כלל ישראל מאז ומתמיד בבחי' "סימני ישראל", ואילו דווקא במקומות אחרים הייתה השפעה שלילית מהסביבה הקרה והמנוכרת. כך או כך – מוסכם על הכול כי בציבור הספרדי ישנה חמימות לב ופתיחות רגשית רבה יותר.

הפתיחות הרגשית, בצדה הקיצוני עשויה להוביל גם לרדידות ולעיוורון מול המציאות וצריך לתת על לב גם את זה, אך כשהיא במינון נכון ומבוקר – הרי שהיא תכונה נפלאה המקדמת ערכי בין אדם לחברו בצורה שאין כמותה, ויוצרת עין טובה, אהבת הזולת, סיוע ונשיאה בעול וחיזוק של סימני ישראל – ביישנות, רחמנות וגמילות חסד. לא שחלילה במקומות אחרים אין תכונות טובות מעין אלו, אך ודאי שרגשות חמים מחזקים את התחושות עוד יותר.

גם בבין אדם למקום יש לפתיחות רגשית חשיבות גדולה מאוד. אדם בעל רגש חם יכול להתחבר לבוראו בקלות רבה יותר, לעבוד אותו באמת ובתמים באופן טבעי ולפנות אליו בקלות בלבב שלם, מה שלרעהו קר המזג יהיה קשה הרבה יותר, ויהיה עליו להתנדנד במרץ ולכווץ את תווי פניו הדק היטב בכדי לעורר את תחושותיו מקפאונן...

חיבור לציבור אחר, בעל מנטליות אחרת, מוביל בהכרח לאיבוד הולך וגובר של המנטליות האותנטית, על חסרונותיה אך גם על מעלותיה העצומות.

מלחמת המוסדות

אחר כל הדברים האלה, הגענו למחיר האחרון, היקר והמורגש עד מאוד, הלא הוא – מחיר הרישום והקבלה למוסדותיהם.

הסיטואציה שהוזכרה בפתיחתו של מאמר זה, מוכרת לכל אחד ואחד מבני הציבור הספרדי, שחפץ להכניס את ילדיו למוסדות החינוך של הציבור הליטאי. אין צורך להכביר בתיאורים המוכרים לכל אחד ואחד מאתנו.

בהמשך המאמר נדון באריכות בנושא זה, משום שהוא אחת ממטרותיו העיקריות, אך בשלב זה נציין רק את המחיר הגבוה שכל אחד מאיתנו משלם בכדי לעבור את מערכת הסינונים המלבבת, באופן בו מנהל מוסד ליטאי יקבל בקלות גם ציבור בצביון פחות אברכי (ואף הרבה פחות אברכי), אך כשזה נוגע לספרדי – הרי שהוא יקפיד לפשפש היטב בציציותיו ולוודא למעלה מכל ספק שהסבא-רבא שלו בסדר ג' אכן היה לומד נשים-נזיקין עם כל הישיבישער-רייד, ולא סתם כך מסכת מגילה או משהו...

רוב אלו שמתקבלים בסופו של דבר משלמים במחיר כבד של לחצים נפשיים, פרוטקציות, מלחמות ומאבקים, שלא לדבר על תהליכי קידום מכירות ונשיאת חן וקשרים וכו' במשך שנים. מחיר כבד עוד יותר משלמים אלו שבסופו של דבר גם לא צולח ניסיונם להכניס את ילדיהם, והם נאלצים לנדוד הרחק, או ללמוד במוסד חינוכי שאינם חפצים בו ואינם שייכים אליו כלל.

מובן שלכל זה קודם לחץ גדול, שחש כל הורה ספרדי בלבו חודשים לפי הרישום, ולפעמים גם שנים...

הלוא אין בית ואין משפחה מציבורנו שלא חוו ולא נכחו ברותחין! אין אחד שלא מכיר מקרוב מקרה אחד, או שניים, או שלושים, שבהם שולם מחיר יקר ומפולפל! את המחיר הזה משלמים אנחנו, נשותינו, והכי גרוע – ילדינו, בחורינו, בנותינו, מדי שנה בשנה.

וככל שחולפות השנים – הציבור שלנו מתרחב ב"ה, אך העומס על המוסדות גדל והולך, הלחץ גובר, והמחיר...

המחיר הולך ומתייקר.

פרק ז' | זרח השמש ובא השמש

אחר שנספרו התועלות הגדולות ומחירהן היקרים, אין ספק שהמבט על ההיסטוריה משתנה.

במבט לאחור ניתן להבין לכאורה את שני הצדדים במחלוקת שנערכה, ולהבין כיצד אלו ואלו דברי אלוקים חיים, וכי ההכרעה בין הצדדים לא פשוטה הייתה כלל ועיקר. גם מי שאז, או היום, מבין וסבור כאחד מן הצדדים, ודאי יכול להבין כיום טוב מאי פעם את הצד השני.

כעת, אחר סיקור ההיסטוריה והבנתה - הגיעה השעה להסיט את הזרקור אל ההווה, ולבחון את פני הדברים במציאות השוררת כיום.

באבחנה פשוטה, ניתן לזהות כי כיום ישנן שתי תנודות ניגודיות ניכרות לעין; בציבור הליטאי יש הטוענים לדעיכה מסוימת, ומאידך - הציבור הספרדי פורח וגדל באיכות ובכמות בצעדי ענק.

האם ישנה דעיכה?

יש שחולקים על כך, אך ככל שזה נראה - רוב הציבור משוכנע כי בציבור הליטאי ישנו תהליך מסוים של דעיכה, או מיצוי, או ירידה, או מודרניזציה, או היפתחות או כל שם אחר, אסתטי יותר או פחות.

מסתבר כי דעיכה זו, אם קיימת, הרי שהיא מתרחשת גם בציבור החסידי שאינו מענייננו במאמר זה, ולא מן הנמנע כי היא מתרחשת גם בקרב חלקים בציבור הספרדי-ישיבתי, ככורח הנובע מעצם החיבור עם הציבור הליטאי. אך ודאי שהמגמה בולטת בציבור הליטאי על פני אחיו.

אין מן העניין לעסוק בחסרונות הזולת, ואנו בני האנוש הדלים ממעש ודאי לא ראוים לשפוט את זולתנו, אך הכרת המציאות כאן חשובה עד מאוד! שהרי אבות

הציבור הספרדי-ישיבתי בחרו לדבוק בציבור הליטאי דווקא בשל מעלותיו הייחודיות, ולפיכך חשוב לדעת האם הן עודן בתוקף...

לפיכך נציג מספר שאלות פתוחות, והקורא הנבון ישפוט בעצמו, יסיק ויבין לקח.

- בימי העוז של הציבור הליטאי, הייתה הערכה אמיתית לכל 'אברך' העוסק בתורה, הערכה עמוקה שגברה על כל נושא משרה אחרת. גם גבירים, אישי ציבור, פוליטיקאים וכו' זכו ליחס פחות מעריך ומוקיר מאברך מן השורה. הייתה זו הערכה אמיתית שהקיפה את כלל הציבור, ולא רק סיסמה הצהרתית. גם באירועים ציבוריים ובמפגשים שונים, היחס לאוחזים בחיי שעה היה פחות באופן מובהק (כן, גם אם הם היו עשירים או מקושרים). אף אחד מעמלי התורה לא חשב להחניף להם, לכבדם ולהדק את קשריו עמם. האם זהו המצב גם כיום?

- בימי העוז של הציבור הליטאי, "פרומקייט" היה מקור לגאווה ולהצהרת הקפדה על קלה כבחמורה ללא פשרות. משפחה 'חניוקית' הייתה רצויה ביותר בשידוכים, התואר 'צול' – הגם שיתכן ולא תמיד היה תואר של כבוד, ודאי שלא היה גובל בכינוי גנאי. גם בישיבות ובקהילות שנחשבו פתוחות יותר, הקיצוניות המוחלטת בשמירת ההלכה וכל גדריה הייתה ברורה וחד משמעית. האם זהו המצב גם כיום?

- בימי העוז של הציבור הליטאי, היו סטנדרטים ונורמות ציבוריות בקרב הנשים ובקרב האנשים. כך גם ההקפדה על צניעות הלבוש, הדיבור, והמעשה הייתה בריאה ומוקפדת מאוד, (ולא רק קודם החתונה...). חבישת פאה לדוגמה, הייתה מקובלת (וברוב הציבור הספרדי-ישיבתי והפכה לכמעט ערך מקודש מטעמים של 'לאפוקי' וגו') אך הכל היה אך ורק בהתאם לגדרי ההלכה. האם זהו המצב גם כיום?

- בימי העוז של הציבור הליטאי, הציבור ברובו המוחלט חי חיי תורה מתוך הדחק, בשידוכים חיפש את נושאות המקצועות המכובדים אשר נושאים עמם פן ערכי, ולא דווקא המכניסים שיאפשרו רמת חיים גבוהה יותר. רמת ההנאות והבילויים הייתה בסיסית מאוד, ככל שזה נגע למקומות בילוי, מסעדות, בתי מלון וכיוצא בזה, ומאן דכר שמיה חופשות בחו"ל... האם זהו המצב גם כיום?

• בימי העוז של הציבור הליטאי - כל צורב ידע להסביר בטוב טעם ודעת את ההשקפה הצרופה אשר הנחילו לנו רבותינו זצוק"ל ויבדלחט"א. בחלקי הציבור שלטה הבנה וידיעה בתחומי חילוקי הדעות עם זרמים אחרים ביהדות, ביחס הנכון למדינת ישראל ולצינות, בנימוקים לחיי תורה מתוך הדחק והימנעות ממותרות, באי התגייסות לצבא ובכלל בחלקי ה"שולחן ערוך החמישי" על בוריו. נושאים השקפתיים אלו היו נושא מרכזי לשיחה, ובשפה ישיבתית – הציבור "שלט ברייד" של הסוגיות הללו. הליטאי הלמדן, המפולפל והידען היה לאייקון רשמי, גם בעיניים חיצוניות. האם זהו המצב כיום?

כאמור, אין טעם להציג את התשובות לשאלות אלו, הן מפני שלבקר את הזולת זו 'חכמה' קטנה מאוד, והן מפני שקשה מאוד להוכיח אמפירית דברים שכאלו.

אך עבור הציבור הספרדי-ישיבתי שבחר לדבוק בציבור הליטאי ולהיתלות בו בשל מעלותיו, בהחלט יש חשיבות עצומה לעיסוק בשאלות כגון אלו, שעשויות להשליך באופן ישיר על מידת התועלת שהוא ימצא מכך!

יודגש כי השאלות הללו נשאלות כשאלות פתוחות לדיון, ולא כשאלות רטריות. בטוח שישנם הסבורים כי התשובה על השאלות הללו היא שאין כל שינוי, או כמעט שינוי. אך במידה והתשובה לחלק/כל השאלות הנ"ל היא לא, הרי שחלק גדול מאוד מרשימת התועלות שנספרו לעיל – קרס והתפוגג.

יתכן אמנם שהציבור הספרדי גם לא רכש את המעלות הללו במלואן, ויתכן שהמציאות השתנתה לבלי שוב ולא ניתן יהיה לשחזר ציבוריות כזו, אך אם מעלות אלו אינן קיימות שוב, הרי שחלק גדול מהטעם להידבקות בציבור שאמור להכיל אותן – אבד ונעלם.

האם ישנו שינוי?

ואמנם, הסעיף הקודם עסק בירידה ובדעיכה וכו', שעל כך ניתן אולי לדון ולצודד. אך כאשר דנים בעצם אופי הציבור – אין כל ספק שהציבור הליטאי עבר תהליך משמעותי מאוד של שינוי באופיו (פחות מקובל, אבל יותר מדויק לומר: אופיו התרבותי).

מאז ומתמיד ידענו כי לציבור הליטאי ישנן תכונות אופייניות ומעין 'חכמה יהודית' שראינו בה מודל לחיקוי ולהערצה. בשיחות פנימיות בין אברכים משלנו, ניתן לשמוע לעתים משפטים כגון; "בישיבות שלהם יודעים להעלים עין במקרים כאלה בצורה חכמה, ולא לתפוס את הבחור על חם..." /// "הם – אם יש להם ילד נוסף, הם יפתחו ישיבה בשבילו, הם יודעים לחנך..." /// "פרסמתי שדרוש ר"מ לבקיאות ורק אברכים ליטאים פנו אלי! איך שהם יודעים לדחוף ולקדם את עצמם..." /// "הם הגיעו לשכונה יחד איתנו וכבר יש להם קרוואן והקצאה וכו', ואנחנו עדיין תקועים פה במקלט..." /// מוכר?...

משפטים אלו מבטאים נקודות איכות מסוימות שאכן ראויות ללמידה ולהערכה, וחלקן נובעות או אף יוצרות את המעלות שהוזכרו בריש חלק זה במאמר.

אלא ש... בעוד בעבר תכונות אלו, תהיינה אשר תהיינה, היו מנת חלקו של רוב הציבור אצלם, כיום המציאות השתנתה באופן ניכר. נותרה קבוצה גדולה שיש בה את התכונות הללו, אך המתבונן יראה כי חלק גדול מאוד ואולי אף רוב הציבור שלהם - כבר אינו מחזיק בתכונות הללו כמובן מאליו, ואילו דווקא השטחיות, הנמוס ורדידות המחשבה והמעשה הפכו למצויים מאוד.

זה וזה גרם

רבים דנים בשאלת המניעים לשינויים הללו. לכאורה, חברו לכך מספר גורמים יחד:

1. **מיצוי תחושת היצירה** - כפי שתואר בחלק א', הציבור הליטאי במשך כמה עשורים פרח מן השממה הכמעט מוחלטת ששררה בארץ. בייחוד עם היבדלותו מהציבור החסידי, נוצרה תנופת בנייה ויצירה שאין כמותה כתומכת ומחזקת. יתכן כי תחושה זו אבדה לאור גדילת הציבור הליטאי לממדיו המספריים המרשימים כיום.

2. **חוסר מחויבות להוכחה עצמית** – בעוד בני הציבור הספרדי הישיבתי במשך עשורים נלחמים בעור שיניהם על כניסה למוסדות, הכרה קהילתית וכו', מה שממילא שיפר את רמתם לאין שיעור (ונמנה כחלק מהתועלות לעיל), בו בזמן - הציבור הליטאי לא נדרש להוכיח דבר, מה שעשוי בצורה מובנת לגרום לדעיכה.

3. שיפור כלכלי – הכלכלה המפותחת בצמחה בעשרות השנים האחרונות במדינת ישראל בכלל וביציבור החרדי בפרט, הובילה לשפע כלכלי גדול יותר מבעבר, להגדלת הכנסות ולריבוי יכולות. מציאות זו בהחלט עשויה להוביל לחומרנות, ולהכנסת מושגים חדשים שבעבר נחשבו כווטו.
4. איבוד דמויות הוד – הסתלקותם של שרידים לדור דעה, ענקי עולם מן הציבור הליטאי שעמדו בראש הנהגת הציבור החרדי כולו בדור הקודם ובדור זה, מרנן ורבנן וראשי הישיבות הגרי"י קנייבסקי, הגראמ"מ שך, הגרי"ש אלישיב, הגראי"ל שטיינמן, הגר"ש אויערבאך ואדירי התורה דעמם זצוקלה"ה. [במאמר המוסגר, הן אמת כי מציבור אנ"ש לא מצינו מי שיעמוד באותן שנים במקום הנהגתם כלל, והנה כיום בלא להמעיט בכי הוא זה ממנהיגי הדור שליט"א – ודאי וברור שישנם ביציבורנו אדירי תורה שראויים לשבת במרכז כל 'מזרח' שיוקם והדברים פשוטים].
5. אובדן אותנטיות אתנית – לעגלת ציבור הליטאי האותנטי, הסגפני והאיכותי שהרכיב את עולם הישיבות בעבר, הצטרפו ציבורים רבים ורחבים שנטמעו בו ושינו את אופיו, מרקמו וכנראה שגם את רמתו, כגון ציבור העולים החדשים ("חוצניקים") למיניהם, בוגרי תיכונים ("השרופים"), בעלי התשובה ועוד. כולם האוהבים וכולם ברורים, אך היטמעותם בכמויות גדולות ביציבור הליטאי דיללה מאוד את תמצית תכונותיו שאופיינו לעיל.
6. הפילוג – הגם שכיום הרוחות יחסית שכחו, הגבולות הובררו והחיכוכים כמעט ונדמו, סוף כל סוף הפילוג הנורא שהתרחש - גרם לרבים אחרים תחושת ניתוק וחוסר רצון להשתייך באופן אקטיבי לגרעין המוביל, מה שעשוי בהחלט לגרום לאיבוד השמירה הציבורית הטבעית על נורמות מקודשות, והדברים ארוכים אלא שכבר הובטח שהמאמר לא יעסוק בנושא נפיץ זה.
7. רוח מערבית – בעבר היה קל יותר להישמר ולהסתגר מפגעי הרחוב החילוני, על ידי בידול פיזי מוחלט מכלי התקשורת החילוניים. עידן המחשוב והאינטרנט החדשני שהביא עמו שפע מעלות ויתרונות – הביא גם סכנות נוראיות ועצומות, ובכללן גרם לחשיפה ולהשפעה חסרת תקדים של השקפות ורוחות מערביות שפשטו ביציבור כולו, כמעט בליט ברירה. יש

לומר כי מסתבר שגורם זה הוא מהחזקים, אם לא החזק והמשמעותי ביותר ברשימת הגורמים הנוכחית.

לסיכום הדברים, רבים מאוד סבורים כי הציבור הליטאי חווה תנודה או תנועה מסוימת של דעיכה, ותכונותיו הייחודיות שהיו נכסו צאן ברזל בידו בימים עברו, שוב אינן קיימות או לכה"פ אינן מובהקות כבעבר.

הצמיחה

לעומת זאת, בציבור הספרדי כפי שתואר לעיל ישנה מגמה תנודתית הפוכה. סבינו היו אמנם שלמים ביראתם ובמעשיהם, הן כפי שהובא בחלק א' בהרחבה, לפני שני דורות מספר לומדי התורה ובני הישיבות הצעירים היה מועט מאוד.

והנה ב"ה תוך כמה עשורים השתנה המצב לחלוטין, עד שמספר בני הישיבות והכוללים הספרדים עולה בכמותו על כל מגזר אחר, ישיבות רבות נפתחות מידי שנה והציבור גדל מאוד בכמות ובאיכות. גם משפחות שבדור השני טרם ענו על כלל הגדרות ה'ישיבשיקייט', בדור השלישי ברובן כבר הגיעו לכך ביתר הצלחה.

בנוסף, תנועת התשובה שמלכתחילה הזרימה גל של בעלי תשובה החושקים בקירבת ה' אך חלקם נעדרי אותנטיות חרדית, שלחו את בניהם לישיבות ספרדיות וליטאיות ושם הם הפכו לבני תורה לכל דבר ועניין, האוחזים בהשקפות ובדעות שהנחילו לנו רבותינו משכבר הימים.

כך אירע שמדור ביניים של נפילה וחולשה רוחנית – הפך הציבור הספרדי החרדי לציבור ענק של אברכים ועמלי תורה לרבבות, שרובם המוחלט מחזיקים בהשקפות ישיבתיות ברמות שונות וכפי שתואר.

כלביא יקום, כארי יתנשא

כמובא בסנהדרין צה, ישנן דרגות רבות בין האריות על פי ששת שמותיו (כפיר, ליש, שחץ, שחל, לביא, ארי). יש את החלשים, הממוצעים והחזקים יותר. כך גם בכל חברה אנושית ניתן למצוא את המוצלחים יותר הבולטים מתוך הכלל.

מתמידים וידענים בכל מקצועות התורה היו בציבורנו משכבר הימים וללא כל מתחרים, אך במהלך השנים יש רבים שהורגלו לחשוב (ובמידה מסוימת של צדק ככל הנראה), שהספרדים ה"מוצלחים באמת" הם במינון מופחת/אפטי ביחס לציבור הליטאי.

"נכון שהתקדמנו..." אמר לפני שנים אברך ספרדי כאוב, "אבל תכל'ס, אין לנו שפיץ-למדנים כפי שיש אצלם, אין לנו חבר'ה יוזמתיים כפי שיש אצלם ואין לנו אפילו עסקנים ומאכערים כפי שיש אצלם...". דבריו מבטאים את התחושה כי המעלות שהוזכרו לעיל נרכשו אמנם על ידי רוב הציבור, באופן כמעט מוחלט – אך זה העניין, שזה "כמעט", ועדיין אין המעלות בידינו בקניין גמור.

אך כיום האמת היא שונה להדיא, כי ברי וברור שיש! כל אחד ואחד מכיר כמה וכמה (ואף שאינם הרוב – הרי בכל מקום הם היו יחידים, גם בציבור הליטאי) שאובייקטיבית – הם מוצלחים ואיכותיים ברמת השיא הקיימת!

יש כיום בציבור הספרדי כוחות כבירים עד מאוד, מהאיכות הגבוהה ביותר שציבור החרדים שומרי התורה בכללו ידע בדורות האחרונים. למדנים מופלגים השוחים בים התורה בשלל סגנונות הלימוד שבעולם הישיבות הליטאי (וכמובן שגם מחוצה לו) ואשר ייחשבו בכל מקום לגדולי המדנים ממש, אברכים מתמידים ועמלי תורה ויראה שראויים לשמש בתפקידי הוראה וחינוך ואף עסקנים נמרצים (אם כי במיעוט יחסי משום שרוב הציבור הוא אברכי מובהק) שביכולתם להפריח ולהקים שלל פרויקטים, מוסדות, ישיבות ועוד.

אם דובר על תכונות ייחודיות שראינו בהערצה, הרי שנראה כי תכונות אלו נרכשו ביתר שאת וביתר עוז, ורבים עד מאוד מהציבור חיים את התכונות הייחודיות הללו בכל מאודם, עד כי בעלי עין חדה לא יוכלו להבחין בהבדל דק מן הדק מבחינה זו.

התורה והתבלין...

אמנם, למרות כל האמור יתכן ויש שעדיין יחשבו כי ישנו 'תבלין' מסוים, שאצלם קיים ואצלנו למרות הכל עדיין אינו קיים במינון מספיק.

על כך יש להשיב בשתי טענות; ראשית כל – האם אכן זה כך? פעמים רבות אנו נוטים לפרש התנהגויות, סיטואציות, דמויות ותרחישים לפי דעות קדומות

וקיבעון שקיים במוחנו. אם ננסה להמיר את הדמויות זו בזו נקבל תוצאה שונה לחלוטין.

שנית, גם אם תמצי לומר שאה"נ כך הם פני הדברים, עדיין תהדהד בקול השאלה שתוצג בפרק הבא.

פרק ח' | בואו חשבון

הדברים שנאמרו עד פה, כמו גם הדברים שייאמרו להלן, הם סיכום וארגון של מכלול תובנות שכל אחד ואחד מאיתנו הבין בכוחות עצמו, וכמעט דבר מן הדברים כאן אינו חדש לו.

אלא שכשמארגנים את אוסף התובנות והרעיונות על שולחן אחד, פתאום מתבהרת ביתר שאת התמונה, ומתגבר הצורך ליצור שינוי בעיוותים הקיימים.

העולה מדברינו...

לפני שניגש לחשבון – הבה ונערוך סיכום תמציתי של הנכתב עד כה;

- סקרנו את ההיסטוריה של הציבור הספרדי בארץ ישראל, והבנו את התהליכים שקדמו ויצרו את המציאות הנוכחית, מקורם וסיבותיהם.
- סקרנו עד כמה גדולות היו התועלות שרכשנו מהחיבור עם הציבור הליטאי ועם עולם הישיבות, גדוליו ומאוריו, תועלות ומעלות של ערכי נצח, אשר לא יסולאו בפז.
- סקרנו את רשימת המחירים היקרים עד מאוד, ששילמנו במהלך השנים ועודנו משלמים עד היום, בעבור החיבור עם הציבור הליטאי.
- סקרנו גם את המציאות השוררת כיום בשני המגזרים, וראינו כי ישנן שתי תנועות הפוכות, עלייה בצד אחד ודעיכה בצד אחר.

מסקנת הדברים בשתי שורות;

מחד, התועלת – כבר אינה כבימים עברו, במצב הנוכחי היא נמוכה עד מאוד עד אפסית ממש.

מאידיך, המחיר – אוהו, המחיר הולך ומתייקר, הולך ומאמיר, משנה לשנה ומיום ליום.

ה-שאלה...

מול כל זה קמה וגם ניצבה השאלה הגדולה, הפשוטה והמתבקשת, שנשאלה ונשאלת שוב ושוב, ושוב ושוב. ארבע מילים שמהוות את תמצית הליבה של חוברת זו;

האם זה עדיין משתלם?...

שוב, האם זה עדיין משתלם?...

שוב פעם: האם זה עדיין משתלם?...

במשך שנות דור לא רצינו להיבנות לבד, חרף היותנו מודעים בהחלט למחירים היקרים (שהיו נמוכים יותר בעבר, כאמור), משום שהתועלות הללו היו חשובות לנו מאוד. אך אם אותן כבר רכשנו – על מה אנחנו משלמים?

האם במבט הגיוני, בריא, נבון ומפוכח – לא זועקת התשובה?

האם אי מי סבור כי עדיין התועלת שווה את המחיר?

האם לא הגיע הזמן להיבנות לבד בלי תלות בשום מגזר אחר?

וגם אם תמצי לומר שעדיין ישנה תועלת קטנה מאוד בחיבור עמם גם כיום (כדוגמת אותו תבלין שיל"ע אי אכן קיים), האם אותו תבלין שווה את המחיר המפולפל?!...

האם רשימת המחירים הכואבים כל כך, מוצדקת מול איזשהו שפשוף חברתי מסוים שאולי-אולי נותר, מול דקות תפיסה מסוימת?

כולנו עובדי ה' המאמינים כי נבראנו כדי לעובדו בלבב שלם. עד כמה גדולה התועלת הרוחנית הצומחת מאותו 'תבלין'? האם הצר שבצר הזה – שווה בנזק המלך, הקשור בחוטים ואסור ברהטים?

התשובה

והאמת, שכל בר דעת מבין את מה שסבורים רוב מוחלט של ציבור הספרדים בני הישיבות כיום, שלא. המחיר כבר לא מוצדק ולא משתלם משום בחינה שהיא.

הגיע הזמן להיבדל, להיבנות בכוחות עצמנו, ולחדול מהתלות הבלתי הגיונית הזו.

הסיבה שהתהליך הנדרש מתעכב הוא משום שכל אחד כאמור, סבור כי הוא מהיחידים שמבינים זאת, ושהציבור עדיין בכללותו אינו בשל וכו'...

ולא היא!

שאלה זו, ותשובה זו - נחלת עשרות אלפים היא!

אלא שיש שחושבים שהבעיה תיפטר בצורה אחרת; ביטול הגזענות הליטאית... ומכיוון שצורת מחשבה זו נפוצה ורווחת כל כך – יוקדש עבורה הפרק הבא.

פרק ט' | בואו נדבר על גזענות...

מאמר זה עוסק בנושא שכמעט תמיד מכיל את המילה גזענות, ומוביל לשיח על גזענות. מי אשם במה, מה נאות ומה לא וכו'.

הגזענות הוזכרה בין השיטין במסגרת תשלומי המחיר היקרים בפרק הקודם, אך מטרת המאמר היא בפירוש לא לעסוק בגזענות, או להוביל לתובנה שקשורה ישירות אליה.

ואף על פי כן פטור בלא כלום אי אפשר, מה גם שחשוב להבין שהיא אינה מהווה נושא מרכזי כלל בנידו"ד, ולפיכך נכתוב כמה מילים גם על נושא זה.

גזענות מהי?

הגדרת הגזענות היבשה – שיוך תכונות שליליות לאדם בשל גזעו.

ובהרחבה: גזענות היא עמדה שלפיה בקרב בני אדם מתקיים קשר הכרחי בין מוצאם לבין תכונות אופי מסוימות, או לעיתים גם כישורים שכליים. היחיד אינו נשפט על פי ייחודו האישי אלא על פי השתייכותו לקבוצה בלבד.

ברוב המקרים משתמעת מהגישה גם עליונותה של קבוצה אחת על האחרת, והיא משמשת צידוק למעשים ולהתבטאויות שעיקרם העדפה של בני קבוצה אחת על בני הקבוצה האחרת, מכוח שיוך התכונות השליליות לאותה הקבוצה.

מובן כי אין גזענות מובנית, וכי השייכים הללו הם כרי חשיבתם ותפיסתם של בני האדם. כך שבעוד יכול הגזען לשייך תכונה שלילית לקבוצה בשל מוצאה – יכול בן אותה הקבוצה לשייך לאותו גזען עצמו את אותה התכונה השלילית, וזאת בשל מוצאו שלו שלדעת השני – קשור לאותה תכונה.

במילים פשוטות; שמעון חושב שלוי פרימיטיבי כי הוא פולני, ולוי סבור ששמעון פרימיטיבי דווקא משום הוא אמריקאי....

ערכי העולם המערבי בע"מ

עד לעת האחרונה, הגזענות הייתה רווחת בעולם כולו, בשלל צורותיה – גם המכוערות ביותר. גזענות זו הייתה נחלתם של המדינות והתרבויות המתקדמות והנאורות ביותר כביכול, עד להופעתה בצורה המזעזעת ביותר; השואה האיומה.

בעקבות השואה, כשראה העולם את ההשלכות הנוראיות של הגזענות – הוא נרתע אחורה, ולקחו עוד כמה עשרות שנים עד שהשיח הגזעני הגלוי נעלם כמעט לחלוטין מהתרבות המערבית המודרנית (אפילו באמריקה ה'נאורה' – האפרו-אמריקאים נחשבו לנחותים רשמית עד לפני עשורים בודדים). מובן כי תכונה שלישית המושרשת בתרבות האנושית מזה אלפי שנים לא נעלמה פתאום בכמה עשורים, אך בשיח הרשמי היא כבר לא נמצאת, ומסתבר שיש אנשים שנקיים ממנה.

אלא שאנו, יהודים מאמינים בני מאמינים, לא מתרגשים מ"הפרצוף היפה" של העולם המערבי, שחרט על דגלו את הנהנתנות והמתירנות והתיר את התועבה והסיאוב. ברי וברור כי ערכיו מושתתים על צביעות גרידא, [במאמר המוסגר, מי שאינו משוכנע שהכל צביעות נוראה ומתק שפתיים גרידא – שיסביר את פשר החידה העצומה, כיצד ערכי 'שוויון הזכויות' ו'אי ההכללה' של הציבור החילוני ה'נאור' במדינת ישראל כלפי מיעוטים, ומשפחות מחבלים בכלל, נעלמים לחלוטין כאשר מדובר על המיעוט החרדי או ציבור המתנחלים...].

מכל מקום, בכל הנוגע לערכים – אם הערך קיים מאז ומתמיד ונובע מעולם הערכים היהודי, הרי שאנו נלך לאורו. אם לאו – לא נתרגש מההילה הקדושה הנלווית למלחמת העולם המערבי הצבוע, גם לא כשהוא מביע דעה תקיפה נגד הגזענות.

עמדת היהדות

מהי אם כן עמדת היהדות בנוגע לגזענות? ובכן, מתברר שהיא מעט מורכבת ומן הסתם תלויה מאוד גם בשאלה כיצד בדיוק מגדירים את המושג.

מחד – ישנם ציונים רבים כגון "ואהבת את הגר" ועוד, המצביעים על כך שהתורה מצווה שהיחס לכל "רעך" יהיה "כמוך". מאידך – מצינו הבדלי מעמדות בתוך היהדות, כגון כהן, לוי וישראל, וכן העדפה של היהודי על הגוי.

מבלי לגלוש לפולמוסים הארוכים בסוגיה ההגותית הזו, לכל הדעות היהדות אינה מפלה על רקע עדתי או אתני, לא מבחינה מעמדית ולא מבחינה מוסרית.

ממילא אפליה על רקע עדתי מנוגדת לרוח התורה, ומי שנכנע לתכתיבי תחושותיו, ומעשיו ודיבוריו מפגינים אפליה שכזו, הרי שאינו ראוי להערכה כבעל אישיות טובה ובעל מידות, ודאי לא כדמות נשגבה וראויה להערצה.

הגזענות הליטאית

על אף כל האמור, נראה כי הגזענות שהפגין הציבור הליטאי במהלך השנים ועד היום, מצטיינת במיוחד בכמות ובאיכות. (כמובן שאיננו מכלילים, וישנם אנשים נפלאים מאוד שאינם נגועים בכך וכו').

לשם דוגמא, נוכל להביא מאמר מזעזע שהתפרסם בכתב עת לחשיבה והגות חרדית שנקרא "צריך עיון". בחודש אדר ב' תשע"ט נושא החודש היה גזענות ואפליה ספרדים, ועלו מספר מאמרים בנושא. אחד מכותבי המאמרים האריך להסביר בצורה "הגיונית ומנומקת" את הגזענות הליטאית, ולטעון מדוע לשיטתו היא מוצדקת. לשם כך הוא ערך רשימה מפורטת של חסרונות שמצא בציבור הספרדי, ושבעטיין האפליה מוצדקת. מבלי לרדת לרמת השיח הרדודה של אותו כותב, ברור שהוא משמש כשוטה האומר בקול את מה שכולם חושבים...

גם מי שחושב שמחייכים אליו ומעריכים אותו, אילו יעמיק בקודים החברתיים ויתבונן היטב יבין עד כמה מחפיר היחס האמיתי כלפיו, ועד כמה עמוקה הגזענות החלולה הזו, שמעניקה לגזען תחושת חשיבות ועליונות, בייחוד למי שאין משהו אחר שיעניק לו זאת. כיום ציבור הספרדים בני התורה הפנימו כי חיבור אמיתי לעולם לא יתרחש, ומי שסבור שיום אחד הם יכירו בו כשווה בין שווים – משלה את עצמו ועיוור למציאות. במתכונת הנוכחית זה לא יקרה לעולם. לעולם.

...אבל

האם ראויים הספרדים לטעון נגד?

כאן בדיוק המקום לשאול בעדינות, אם בגזענות עסקינן, האם העדות השונות בתוכנו נעדרות כל סממן גזענות זו כלפי זו? הן ההעדפה להשתדך עם עדות מסוימות גם היא מקורה בגזענות, הן שיוך חסרונות לציבור הליטאי באופן מכליל – גם בו יש משום חטא בגזענות, הלא כן?

וביותר! יש אשכנזים שסבורים כי רוב בני עדות המזרח יעדיפו להשתדך עם משפחה אשכנזית. אם עושה טוב למישהו לדמיין שכך – למה לא, שייחנה. אך מה האמת? על המוסדות שלהם אכן הציבור נלחם בעוז כדי להתקבל, אך אם נציע לספרדי בן תורה הצעת שידוכין של משפחה ליטאית – האם הוא לא ייעלב? האם לא יראה בכך זלזול ופגיעה? מסתבר שיש, ודאי כיום, אנשים מרוממים ומתקדמים יותר שנושא המוצא כלל לא משחק אצלם מקום, אך ביחס לרוב המצוי – ודאי שישנה אפליה על רקע עדתי, גם מצד הספרדים כלפי אחיהם הליטאים.

ומדוע? אולי זו משפחה ליטאית מעולה בעלת תכונות חיוביות ומידות טובות ונעלות? אולי הם אנשים נפלאים עד מאוד ללא כל סממן שלילי? האם תופעה זו נובעת מאהדה לכל יהודי באשר הוא? האם אין זו גזענות טהורה לשמה?!...

אמת, זה לא קרב ולא דמי לרמת הגזענות שנתקלים בה מעבר למתנס, אך עדיין. גזענות יש כאן! ואולי ראוי להתבטא פה הפוך מהרגיל, 'עד שאנו אומרים להם טלו קורה מבין עיניכם – ניטול גם אנו קיסם מבין שינינו...'

ודאי שתופעת הגזענות ראויה להוקעה לביעור, ואשרי מי שרואה בכל אדם – צלם אלוקים מרומם, ללא תיוג, ללא שיוך תכונות בשל מוצאו, ללא תווית. בעתיד – מסתבר שכך יחשבו ילדינו כברירת מחדל. אך כיום, רגע לפני שאנו תולים כתב אישום במסגרת בולטת על מסמר בקיר – כדאי לתלות על אותו מסמר גם מראה...

אבל אשמים אנחנו!

אך האמת היא שנושא הגזענות הוא שולי מאוד, וכלל לא משמעותי בנושא הכללי של מאמר זה.

עניין אחד זה תיקון מידות העם והוקעת הגזענות מתוכנו, יחד עם שאר המידות הרעות והנמוכות שמוטמעות בכל אחד ואחד מבני התמותה, ועניין אחר זה התוצאה של הבנת המציאות והחשבון שנערך עד כה.

האמת היא, שניסיון לתלות את האשמה באחרים אינו מקדם במאום. במקום זה, חכם ובוגר לאין שיעור לטכס עצה כיצד לפתור את המצב באופן סופי.

אשמים אנחנו במצב הנתון, בכך שאיננו קמים ונבדלים, בדיוק כפי שעשו הציבור הליטאי בשעות כשנבדלו מאגודת ישראל, כפי שעשו תלמידי הגר"ח גרינמן זצוק"ל, כפי שעשו תלמידי ראש הישיבה הגר"ש אויערבאך זצוק"ל ועוד.

כמובן, זו לא חכמה להשוות או לדרוש להידמות להם, משום שהאתגרים העומדים לפתחנו – קצת יותר גדולים, וידונו בפרק הבא.

פתרון בעיית הגזענות

והאמת, שמי שנגע הגזענות מפריע לו עד מאוד, וחושש שמא המאמר הנוכחי עלול לעודד את מגמת הגזענות וההיבדלות ולגרום לנזק במישור זה, אפשר שייחנה מהתובנה הבאה, [המהווה כר לפעולתנו, בינו נא זאת].

כל עוד ישנה תלות של מגזר במגזר אחר, לעולם תימשך האפליה והגזענות, וזאת משום שבמצב הזה היא מתבקשת. משום שהאחד מצהיר שהוא זקוק לאחר, משמע האחר טוב יותר ממנו. על אחת כמה וכמה כשהתלות כפופה ליעדים ומכסות...

ברם, כשהתלות תיפסק, והציבור הספרדי יעמוד בפני עצמו ללא כל תלות באחר, הרי שממצב של אי-שוויון נגיע למצב של שוני במנהגים ובהלכות, אך שוויון במעמדות. יתכן ושוויון זה עשוי להיות פתח ביום מן הימים, למצב של חיבור מחדש בכל המישורים מתוך נקודת מוצא זהה, שלא תותיר מקום להבדלי מעמדות, לאפליה ולגזענות.

מעניין יהיה לראות כיצד ינהגו המאשימים בגזענות, באותם ימים.

פרק י' | האתגר

לפי האמור לעיל, הרי שהחשבון הפשוט כל כך, אמור להוביל למציאות בה ציבור הספרדים בני התורה מקים מוסדות משל עצמו, ונפרד מהציבור הליטאי. אם כה פשוטים הדברים – מדוע הם אינם פשוט מתרחשים?

מתברר שיש אתגר גדול שעלינו לצלוח, בדרכנו לשם. והנה הגענו לפענוח שמה הבלתי שגרתי של חוברת זו.

אריות קשורים בחוט

מעשה בעובד חדש שהתקבל לעבודה בגן חיות, ושוטט לראשונה בין הכלובים. והנה לחרדתו הוא רואה מולו להקת אריות ללא כל חיץ בינו לבינם, אריות גדולים ואימתניים העשויים לבולעו חי, אך קשורים בחוט דקיק אל גדר פשוטה. לתדהמתו הוא רואה כי האריות מתקרבים לקראתו, אך כאשר החוט נמתח מעט – הם עוצרים במקומם.

"אמור לי", הוא פנה מתנשף למאלף האריות, "וכי אריות אימתניים אלו לא יכולים לקרוע את החוט הזה?! הן במחי יד קלה הם קורעים מאה חוטים כאלו!".

חיין המאלף ואמר "היום ודאי שהם יכולים, אך כשהם נולדו קשרנו אותם בחוטים אלו, וכגורים רכים הם לא הצליחו לקרוע את החוט חרף כל מאמצייהם. כעבור תקופה הם התרגלו לכך והשלימו עם קיומו של החוט הכובל אותם, וכך גם כעבור שנים כשהם גדלו והתעצמו במאוד - עדיין בתודעתם הם אינם יכולים לקרוע את החוט..."

מעשיה מליצית ומוכרת זו, משקפת נכוחה את מצבו של ציבור הספרדים בני התורה דהיום.

האבסורד

כל אדם שנתקל במציאות הנוכחית מרים גבותיו בתמיהה לנוכח האבסורד הבלתי נתפס.

מחד - ישנו ציבור גדול מאוד, אשר מכיל אינספור אברכי עילית, בני תורה ובני עלייה לצד עסקנים ופעילים נמרצים וברי דעת, כשעל כולם מצויים בו תלמידי חכמים לרוב ובראשם גדולי ואדירי תורה אשר בכוחם לנווט ולהאיר את דרכו. ציבור זה [ודאי כיום] אינו חפץ להיטמע במגזר הליטאי אלא לשמר את ייחודיותו ויתרונותיו שלו, ולחנך את ילדיו לאורח חיים המשלב את היתרונות שנרכשו בישיבות הליטאיות לצד היתרונות המסורתיים שהועברו במסגרת המשפחה מאבות אבותיו.

מאידך - ציבור גדול ואיכותי זה מאלץ את עצמו לשלם מחירים יקרים עד מאוד כמובא לעיל, ונכנס לתכתיבים, ללחצים, למכסות משפילות ולסיטואציות כואבות.

קטנוני מעט לערוך השוואות, אך לכאורה על פי הפרמטרים החרדיים והתורניים, קל לטעון כי ציבור זה מהווה כיום את פלג האוכלוסייה האיכותי ביותר בציבור החרדי כולו, ואף על פי כן - ציבור זה נמנע מלבסס את עצמו בצורה עצמאית, וממשיך להיתלות במגזר שכבר אין בו הכוח ערכית וטכנית לשאתו על כתפיו.

האין זו תופעה מעוררת השתאות, של ציבור 'אריות' הקשורים כולם בחוט?!...

הקונפליקט - גלגל חוזר

ברי וברור שמצב אבסורדי שכזה מחייב הסבר הגיוני, וההסבר פשוט כמובן.

התוצאה של השתלשלות העניינים בסדרם הכרונולוגי, הובילה לכך שהמוסדות הליטאיים נחשבים טובים יותר. מלכתחילה כך היה – משום שמקימיהם ומנהליהם החזיקו בסל המעלות הייחודיות שהובאו לעיל, אך בהמשך הייתה לכך סיבה נוספת ומוכרת.

כאשר משאת נפשם של ציבור הספרדים בני התורה היה להיכנס למוסד ליטאי, ומאיך מנהלי המוסדות הגבילו את כמות הנרשמים הספרדים – נוצרה באופן טבעי ומתבקש תחרות קשה, שיצרה סינון.

הבחורים הספרדים הטובים ביותר נכנסו לישיבות הליטאיות, והטובים פחות שנכשלו בניסיון הכניסה – פנו בלית ברירה לישיבות הספרדיות. משכך, למרבה הפלא, הפכו הישיבות הליטאיות לטובות יותר, ואיך לא...

לדעת רבים מאוד (כולל ליטאים רבים) הבחורים הספרדים בכל הישיבות הליטאיות, גם הטובות ביותר, נחשבים לרציניים ואיכותיים יותר מחבריהם הליטאיים, משתי סיבות;

א. הם נבחרו בקפידה רבה יותר, מתוך מבחר רחב יותר של בחורים. ממילא הם ריכוז איכותי יותר של בחורים.

ב. הם היו זקוקים לעמל ומאמצים רבים הרבה יותר מחבריהם הליטאים, בשל התחרות הגדולה על המוסדות הליטאיים, מה שבסופו של דבר הפך אותם לטובים יותר.

מציאות זו היא מצב נתון, אך יש בו קונפליקט של גלגל חוזר, המוכר היטב לכל ספרדי, וכנראה לכל חרדי.

כשאי מי מנסה לפתוח מוסד ספרדי, הוא לא מצליח לרשום אליו את טובי התלמידים, מהסיבה הפשוטה. טובי התלמידים מקומם מובטח במוסד אשכנזי, ומה פתאום שיירשמו למוסד ספרדי? גם אם ההבטחות הן שהוא יהיה הטוב ביותר – תמיד מוסד אשכנזי מבוסס יקרוץ יותר.

דא עקא, שבעל המוסד צריך לקבל תלמידים, ולכך אין לו ברירה אלא לקחת את הטובים פחות, מה שמחזק יותר את הסיבה של הטובים יותר שלא ללכת אליו, שהרי יש לו בחורים פחות טובים...

קונפליקט זה מהווה אבן נגף אמיתית בבניית עולם התורה הספרדי, והגעה למיצוי האיכות הפוטנציאלית הטמונה בו.

האם יש לכך פתרון?

חסרון שיוכל להימנות

בציבור מגובש ובנוי, קל להוביל לתהליכים של היבנות עצמאית ובלתי תלויה במוסדות ובכל דבר, כפי שניתן היה לראות ב'פלג הירושלמי' על המהירות בה הקים את מוסדותיו השונים (ומבלי להיכנס כלל לפן ההשקפתי, הערכי והפוליטי. מבחינה עובדתית גרידא).

לצערנו, אחד האתגרים העומדים לפתחו של הציבור הספרדי-ישיבתי הוא חוסר בגיבוש ובליוכוד שורות, וכיון שכך – לא ניתן היה ליצור תהליך כזה בהשפעה חיצונית או מלאכותית.

כי האמת, שבמהלך השנים ניסו ליצור תהליכים כאלו ולהוביל לפתרונות מהירים, כגון – שבמשך כמה שנים לא יקבלו ספרדים למוסדות אשכנזיים כלל, מה שייאלץ אותם לפתוח מוסדות עצמאיים שיכללו את התלמידים הטובים ביותר. הרעיון יפה, אך במציאות זה לא באמת עבד כידוע לכל, הן משום שראשי הישיבות הליטאים לא באמת רצו לאבד באחת את הבחורים הספרדים שמפארים את ישיבותיהם עד מאוד, והן משום שהציבור הספרדי לא נענה לקריאה באופן אחיד וממילא הניסיון כשל.

ישנן מספר סיבות לחוסר הגיבוש של הציבור;

א. מחסור בהנהגה מוכרת ומקובלת.

ב. מחסור במימון להקמת והחזקת מוסדות וקהילות.

ג. מחסור בכלי ביטוי תקשורתי.

קשיים אלו עשויים להיראות כאבני נגף, אך במבט מעט מעמיק – הם אינם כאלו, וכפי שיתבאר מיד.

הנהגה

למרות שבימים עברו היה נדמה לפרקים שישנה כזו – הרי שכיום לציבור הספרדים בני הישיבות אין עדיין הנהגה אחידה, ויש כאלו שסבורים שחייבת להיות כזו. גם אם לא מועצת נבדלת ורשמית, לכה"פ הנהגה דומיננטית שתכתוב את צעדי הציבור ותורה את דרך הישר.

הנה, ברור שציבור אנ"ש מכיל כמה וכמה גדולי תורה של ממש, שאף שאין משווים וגו' – הרי שוודאי אינם פחותים מגדולי מועצות דהכא ודהתם, אלא שאינם מוכרים כ"כ בכל רחבי הציבור משום שאין כלי ביטוי ואין אחידות כללית לציבור.

חלקים מציבור אנ"ש רואים כיום במועצת חכמי התורה את הנהגתם כברירת מחדל, כי הגם שרוב מוחלט של ציבור בני התורה לא ראה בזמנו במרן הגר"ע יוסף זצוק"ל מנהיג ומורה דרך (מבלי להפחית בכי הוא זה מגדלותו העצומה), כיום מועצת חכמי התורה התקרבה יותר לעולם הישיבות ויש המוכנים לראות בה הנהגה. אך עדיין, רוב הציבור אינו שם.

מאידך, ישנם קיבוצים קטנים בתוך הציבור, שהולכים וגדלים, שרואים ברבנים שונים את מנהיגיהם. כגון מרנן הגאונים הגדולים רבי משה צדקה שליט"א, רבי אברהם סלים שליט"א, רבי בצלאל טולידנו שליט"א, רבי שלמה ידידיה זעפרני שליט"א וגדולי תורה נוספים עמם. אך גם אצלם מדובר על חלקים בציבור, ולא על הכרה כללית גורפת.

על כל זה יש לקחת בחשבון את הפיזור שנוצר בציבור בהתאם לפיזור בציבור הליטאי, בעקבות המחלוקת בין דגל לפלג הירושלמי, והרי לנו תמונה מושלמת של ציבור מפוזר ומפורד.

ברם, בכל מקרה מציאות זו לא עשויה להוות כשל או מעכב בשינוי שעשוי ומוכרח שיייווצר, וההיפך, שינוי כזה של מהפכת המוסדות יוביל גם להתקדמות במישור הזה, שנדע לרומם ולהוקיר את נשיאינו ומלכינו גדולי ומאורי הדור כפי שלמדנו בישיבות הק', ולצעוד לאורם והנהגתם.

הנקודה המעניינת והנתנת תקווה היא, שהגם שהוא מפוזר מאוד – הרי שאין כמעט חילוקי דעות בין חלקי ציבורנו ביחס לרוב המאמר הנוכחי. לכשתיווצר התאגדות ציבורית כללית, קל יהיה לרומם ולהרים על נס את גדולי התורה מבני הציבור הספרדי הישיבתי, ועד מהרה להוביל להכרה ציבורית כללית.

מימון

אחד האתגרים הגדולים שליוו את ציבור הספרדים בני הישיבות מאז ומעולם, היה האתגר הפיננסי. בעוד ישנם מגזרים שב"די-אן-איי" שלהם מוטבעת היכולת

להתרים ולהשיג וכו' כידוע, הרי שאצלנו התכונה הזו מצויה פחות, ולכן מוסדות רבים שיכלו לקום במהלך השנים, או גם כאלו שקמו נתקלו בקשיים כלכליים עצומים.

אלא שגם במישור הזה ישנן תקוות טובות. אך ראשית כל ראוי להבהיר, שכשישנו ערך מסוים שמאמינים בו, הרי שפועלים עבורו גם בלי התחשבות בכספים. כשהרב מפוניבז' פתח את הישיבה – לא הייתה לו פרוטה לפרטה וגם לא תוכניות מעשיות להשגת הכסף הנדרש.

וב"ה, כבר כעת ניתן לראות תורמים צעירים וברי דעת, שמבינים את התמונה ומפנימים כי עליהם לעודד את המגמה הנפלאה הזו, ולתרום דווקא למוסדות ספרדים איכותיים. וככל שמוסדות נוספים ייפתחו והאיכות תעלה עוד ועוד, וככל שחלקים נוספים בציבור יפנימו זאת, כך המודעות גם בקרב תומכי התורה תגדל בהתאם. האמת שהיה כבר מי שהעלה את הרעיון לממן נסיעה של אברכים, שיפנו לתורמים תוך הצהרה שאינם מעוניינים בתרומה, אלא רק להסביר להם את התמונה הכללית של הציבור ועתיד המוסדות, ושיסיקו מסקנות בכוחות עצמם. אך נראה שגם בלי יוזמה מעשית שכזו, התהליך קורה מעצמו. בייחוד כאשר מרנן ורבנן ימלכו על ידי כלל ציבור אנ"ש ויהיה בידם הכוח להורות לתומכי תורה לתמוך במהלך.

יתכן גם ויש אפשרות של שיתוף עם מפלגה בעלת כוח ותקציבים, וראה להלן בפרק הדין במפלגת ש"ס.

ממילא אתגר המימון, הגם שודאי שהוא מהווה אתגר – הוא לא עשוי להוות כשל.

כלי ביטוי

קודם הקמת דגל התורה, ציווה מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל על פתיחת כלי ביטוי ציבורי, שיפעל בהתאם להנחיות גדולי הדור ויביא את דבריהם. אמנם, מלכתחילה הוברר שכלי זה נועד לבעלי בתים ולא לאברכים (לפחות באידיאל הבסיסי שלו) שאין להם למלא את מוחותיהם בהבל וריק, אך עצם קיומו של כלי הביטוי הוא יסוד מוסד בגיבוש ציבור והעברת דעות.

מסתבר מאוד שאחת הסיבות המרכזיות לכך שציבור אנ"ש מפוזר וקולו בלתי נשמע, בהווה ובעבר, נובעת מהיעדר כלי ביטוי שישמיע את דעתם של רבותינו, את דעת ההשקפה הברורה המסורה לנו וגם את קולו של הציבור באופן כללי.

ברם, יש לחקור האם הוי סיבה או סימן, דשמה היעדר כלי הביטוי הוא סימן לחוסר הגיבוש, שאם היה כזה היה נוצר גם כלי ביטוי. כך או כך, ודאי שהיעדרו לא עשוי להוות מכשול בדרך אל היעד.

אדרבה, יתכן שכחלק מהמהלך הכולל יקום כלי שכזה, ויתכן עוד יותר שכלים קיימים שמחפשים להגדיל את קהל היעד, יראו בכך הזדמנות להתאים את עצמם לרמה הגבוהה של ציבור אנ"ש, הן ברוח וברמת ההקפדה האמיתית על התכנים ע"י ועדה מוסכמת, והן ברמת ההגשה הנדרשת, ויזכו לתמיכה ממנויים רבים נוספים. מסתבר כי ישנו כלי שכבר עושה זאת, ודי בהצלחה, ועל כך להלן.

כוחה של התודעה הציבורית

חסרונות אלו מובילים לחוסר אמיתי בתודעה הציבורית. ציבור הספרדים בני התורה, חרף כוחו האדיר – לא כל כך מודע לכוח הזה, וליכולתו לפעול.

בהקשר זה אמר פעם אחד מרבותינו בכאב "המשיח כנראה יהיה אשכנזי, משום שאם הוא יהיה ספרדי - לציבור הליטאי לא תהיה ברירה והם יקבלו אותו, אלא שהציבור שלנו עלולים שלא לקבל אותו..."

הניסיונות של הקמת מפלגת קד והדומים להם, כן מצביעים על רצון ויכולת של חלק גדול מהציבור לפעול ולהשתייך לגוף מרכזי (למרות שהניסיונות הללו לא עלו יפה מספיק, כפי שסופר בהרחבה בתחילת המאמר), אך עדיין הדרך ארוכה.

גם אם יש דרך לשנות את התפיסה הציבורית שמובילה לקונפליקט האמור, הרי שזו משימה קשה מאוד.

קשה – אבל אפשרית, ואולי גם מוכרחת!

לא ביום, לא בחודש, אבל גם לא צריך לעשות יותר מדי, כדי לשכנע אריות לקרוע חוטים...

הגיע הזמן לשינוי!

מטרת המאמר הזה היא לעורר מודעות לנושא וליצור את השינוי, וליתר דיוק – לדרבן את השינוי שכפי שיתואר בפרוטרוט בהמשך - כבר החל להיווצר (!).

אך לפני שנעבור לחלק העוסק בעתיד, נקדיש פרק אחד לסוגיה שאי אפשר להתעלם ממנה כשדנים על הציבור הספרדי, הלא היא מפלגת ש"ס.

פרק י"א | מפלגת ש"ס

לפני שנעבור לחלק השלישי, נרצה לעסוק בקצרה במפלגת ש"ס, במהותה וביחס אליה, כמתבקש בדיון כה נרחב בנידו"ד.

הערת חובה: לא מן הנמנע שעל פרק זה יהיו אברכים איכותיים ויקרים ביותר שיחלקו, כאלו שמאז ומתמיד אבותיהם והם הצביעו למפלגת ש"ס וראו במרן הגר"ע זצוק"ל את מורם ורבם, ואה"נ – לא על זה נסוב הדיון, ואפש"ל דאלו ואלו דברי אלוקים חיים. מי שאינו מסכים עם האמור בכרך זה, אין זה משליך על ההסכמה לעצם התהליכים והרעיונות המובאים במאמר כולו, ולכך עשוי כ"א לחלוק על תוכן הפרק ועדיין להסכים עם שאר חלקי המאמר. ע"כ.

ובכן, הנחת יסוד אחת היא, שלצורך הפתרונות המוצעים בהמשך המאמר – מסתבר שצריך סיוע ממשלתי, בתקציבים, בהקצאות, במוסדות ועוד. ודאי שסיוע כזה יכול לתרום תרומה כבירה למהלך.

הנחת יסוד שניה היא, שלמפלגת ש"ס, בהיותה מפלגה ממשלתית עם חברי כנסת, תיקים בבעלותה ונציגים מונציפליים בכל רחבי הארץ – יש כוח אדיר בהקשר זה.

הנחת יסוד שלישית היא, שש"ס מצדה מעוניינת לקבל אל חיקה את ציבור בני הישיבות כציבור מצביעים בעל כוח אדיר כפי שיתואר.

לפיכך ניצבת השאלה, האם יתכן – למרות הכל וכו' – לחשוב על אפשרות של חבירה כלשהי עם מפלגת ש"ס, ולו על בסיס שיתוף פעולה בלבד?

על שאלה זו ניתן לענות לכאורה בשלילה, משום שישנם כמה הבדלים ופערים בין ציבור ש"ס לציבור האברכים בני הישיבות;

פערי השקפה

על הקמת מפלגת ש"ס, וכן החיכוכים בתחילת דרכה בינה לבין הציבור הליטאי וציבור ה'מרבצי' דאז, נכתב בהרחבה יחסית בחלק א' ואין צורך לחזור בשנית.

בזמנו קבלו מקימי ארגון מרביצי תורה על מספר נקודות השקפה עקרוניות, כגון צורת הלימוד, צורת ההנהגה, הלבוש והדיבור, פסקי ההלכה ועוד.

ארגון מרביצי התורה פס מן העולם, אך הציבור שהרכיב אותו ממש לא, וחלק מן הנקודות הללו קיימות גם כיום כנקודות מחלוקת בין חלקים מרכזיים מציבור ש"ס (לפחות מבחינה כמותית), לבין ציבור הספרדים בני הישיבות. חילוקי דעות אלו מאתגרים מאוד, כאשר באים לדון בהיתכנות מצב של השתלבות במפלגת ש"ס.

מעבר לחילוקי הדעות ההשקפתיים, יש עוד הבדל שורשי יותר;

פערי מנטליות

ציבור בני הישיבות במהלך השנים אימץ ערכים חיוביים רבים מעולם הישיבות (וכן, מסתבר שגם כמה ערכים שליליים), וכל אחד מקוראי החוברת יודע בדיוק על מה מדובר. ניתן לייני ברשימת התועלות שצמחו מהחיבור לציבור הליטאי, ולראות את הדברים בהרחבה.

ש"ס, באופן טבעי במהלך השנים – הורכבה בעיקר מציבור שורשי יותר, שלא חשב שנכון לאמץ את התועלות הללו, והבין את החיים אחרת. ממילא זה היה הקו העיקרי שהוביל את המפלגה עצמה במהלך השנים.

פערי מנטליות זו באים לידי ביטוי כמעט בכל מישורי החיים; הלימוד, התפילה, צורת הלבוש וההופעה, סגנון הדיבור, הנהגות הבית, חינוך הילדים ועוד, וכך גם בנושאים שוליים אך מורגשים כגון עריכת אירועים, קריאת שמות, שירה, מוזיקה ועוד.

אין באמור משום שיפוט צד כלשהו, אלא ציון הבדלים מהותיים שקיימים בין חלקו הארי של ציבור ש"ס מלפנים, לבין ציבור האברכים (כיום זה מעט השתנה וכפי שיבואר).

פערי תדמית

הבדל נוסף שקיים, אף שבאופן מינורי יותר, הוא הבדל בעצם הגישה לחיים בכלל, וליחסי הספרדים-ליטאים, נחיתות ואפליה בפרט.

ניתן לראות דוגמה מוחשית לכך, מקמפיין האפליה המתמשך של מפלגת ש"ס לאורך השנים. במהלך מערכות הבחירות, ש"ס השתמשה שוב ושוב בכתר ה'מקופחים' לצורך מינוף כוח פוליטי. ייצוגה של המפלגה התבסס על הקיפוח העדתי במדינה, והוא זה שהוביל להצלחתה בשיא כוחה כשזכתה ב-17 מנדטים בימי 'אריה שאג', למול הקיפוח העדתי שנשקף לעין כל. קו זה התגבר ונחלש לחילופין, אך במשך שלושים שנות קיומה של המפלגה – זהו קו דומיננטי שבלט לאורך השנים, דעך מעט עם עזיבתו של ר' אריה דרעי ושב לראש הכותרות עם שובו, תוך שהוא מעורר על כך ביקורת בציבור הכללי ('השקופים', זוכרים?).

גם בקמפיין הבחירות לרשויות המקומיות שנערכו בתשע"ט, בחרו למשל אנשי הקריאייטיב במטה ירושלים את הסלוגן "כדי שהבת שלך לא תישאר בבית", סלוגן המשקף בחדות את היותה של מפלגת ש"ס מענה ראוי לקיפוח. שזה מעולה כמובן, אלא שיש כאן בעייתיות מסוימת.

פערי המנטליות שנוצרו, לצד תפיסת העולם השונה, גורמת לכך שספרדים רבים מאוד, במיוחד מבני הישיבות, ממש לא מוכנים לראות בעצמם 'מקופחים'. הם אפילו לא חשים בצורך להודיע שהם אינם סוג ב', או להוכיח משהו למישהו. הם פשוט הם, וחשים טוב מאוד עם מה שהם, ולא רואים לנכון להעלות את זה לדיון כללי!

[במאמר המוסגר, יש כאן נקודה שחשוב שתובן, עצם השיח בדרגתו וברמתו של אי מי, ובשאלה האם הוא מקופח או לא, והאם הוא מושפל או לא – הרי שהיא משפילה מאין כמותה. מה נחשוב על אדם שיתלה שלט על ביתו "אני אדם ישר והגון"? עם איזה מושכל ראשון האמירה "ספרדי גאה" מתווכחת?... מישוה פעם שמע את הביטוי "חסידי גאה"? מה השייכות לגאווה כאן? וביותר – האם שאלו את עצמם אותם 'ספרדים גאים' מי עוד משתמש בתואר הזה במדינת ישראל?... ראו לכל בר דעת – לתת לבו לכך].

ש"ס שחרטה על דגלה את "הגאווה הספרדית" ואת תיקון האפליה - הרחיקה בכך רבים גם ברמה הרגשית.

נכון, גם הם מכירים באפליה הליטאית, ודובר על כך באריכות במאמר זה, אך עדיין - הם לא רואים בעצמם נחותים בעצם, וגם אם מתמודדים עם קושי בכניסה למוסדות - הם רואים בכך קושי טכני גרידא, ורחוקים מאוד מלחוש פחותים, מופלים או נחותים בעצם.

ש"ס משתנה

אלא, שמפלגת ש"ס בשנים האחרונות החלה לעבור שינוי משמעותי.

אפשר לדון האם זה נובע מהשפעת עולם הישיבות וראשי הישיבות שרובם כאמור השתייכו לפלג ה'מרביצי' או לכה"פ לגישה שייצג, או שזו דווקא תוצאה של פעילותו הענפה והנפלאה של מרן הגר"ע זצוק"ל. מסתבר שגם וגם.

כך או כך - ברי וברור לכל שש"ס של שנות התשעים וש"ס של ימינו שונות בתכלית.

ניתן לראות זאת בפנימיות ואף בחיצוניות. מי שיצפה בתמונות של כנס ש"ס הראשון בבנייני האומה, מול תמונות כנס ש"ס האחרון בבנייני האומה בערב הבחירות - יראה במו עיניו את השינוי האדיר. הצורה, הנאומים ובעיקר - הציבור. מיציע של חולצות צבעוניות הפך היציע לאלפי אברכים ורבנים בני תורה, חבושים כולם במדים המפוארים של בני מלכים - כובע וחליפה, והתנהלות האירוע כולו באצילות ובמכובדות שלא נראתה עד היום! שינוי זה נובע מעצם השתנות הציבור, אך סגנון ההפקה, התזמורת שהובאה, העיצובים באולם וכו' - מצביעים כי השינוי נובע גם מצמרת הנהגת המפלגה.

כנס זה נערך לפני פרוץ הקורונה אשר נכון לזמן כתיבת השורות אינה מאפשרת עדיין כינוסים כאלו, אך כנס כזה - לו נערך כיום, היה מן הסתם מרשים עוד יותר הן ביציע והן ב'מזרח' כאשר מעת לעת נוספים עוד ועוד רבנים התומכים במוצהר במפלגת ש"ס, שלא כבימי קדם.

ש"ס פונה לאברכים

מסתבר כי לשינוי זה, סיבות ודרבונים משלו. יש פרשנים הסבורים כי בשנים עברו זכתה ש"ס לתמיכה רחבה מאוד מצד הציבור המסורתי בישראל. רבים רבים הצביעו לה, בשל היותה הנציגות המזרחית בכנסת, המטפלת באפליה ובקיפוח וכו', כמו גם מפלגתו של הגר"ע זצוק"ל – אהוב לבם ומושא הערצתם של המוני עמך בית ישראל (ואצ"ל של ציבור לומדי התורה), שחלקם הצביעו למפלגה רק בשל היותו עומד בראשה.

מאז הסתלקותו, ש"ס הולכת ומאבדת את תמיכתה בקרב הציבור המסורתי, וחרף הניסיונות שלה להשיב אליה את המצביעים – הכוח לא שב. פרשני הפוליטיקה טוענים כי אין לה טעם להשקיע במקומות הללו, והרבה לפני שהם טענו זאת רשמית, ברור שראשי המפלגה הבינו זאת וטכסו עצות.

ברם, לצד הדעיכה במישור הזה, עולה וזורחת לש"ס תקווה גדולה מכיוון אחר. כיוון האברכים ובני התורה. כמות בני התורה שמצביעים לה הולכת וגוברת ממערכת בחירות אחת לחברתה. בבחירות לכנסת בחורף תשע"ט הסוקרים צפו לה ששה ואפילו ארבעה מנדטים עד לחשש שלא תעבור את אחוז החסימה, ובפועל זכתה המפלגה בשמונה מנדטים, במשך מספר מערכות מאז. ר' אריה דרעי הודה בשיחות סגורות כי זה רק בזכות האברכים ובני הישיבות שהצטרפו ועבדו למען הצלחת המפלגה, כפי שרק בני ישיבות יודעים לעבוד...

ראשי המפלגה מבינים ככל הנראה כי פוטנציאל הגדילה נמצא כיום במחוזות אחרים, וכי עליהם להשקיע בבני התורה ובאברכים משום שהם אלו שיוכלו לחזק את כוחה ולהרימה על נס.

עיתון "הדרך"

גם עיתון הדגל של ש"ס משקף את השינוי האדיר במהות המפלגה. במתכונת הקודמת של הבטאון אין צורך להכביר, אך כיום כל הנחשפים לעיתון "הדרך" מודים כי מדובר בבטאון איכותי, מותאם לבית של תורה מכל הבחינות, ובהרבה מאוד פרמטרים עובר את הבטאונים המקבילים לו מציבורים אחרים.

במקום להאריך בדברים, ניתן לציין את דבריו של אחד האברכים שכתב לנו בזה"ל:

"יישר כוחכם על הדברים הנפלאים וכו'... אני צאצא של מה שכתבתם באריכות "מרבצי" וכו', וכך גדלתי. אבל חשבתי שראוי שתכניסו מעט בשבח עיתון "הדרך". אני נוהג לרכוש עיתון שבועי (בעיקר בשביל רעייתי והילדים, והיות ואין לי צורך בעיתון מדי יום אני נוהג לרכוש יתד מדי שבוע). באחד השבועות הגעתי לקיוסק ונגמרו כל העיתונים, ונותרו רק עותקים של עיתון הדרך. בדיעבד גמור רכשתי אותו וציפיתי להתאכזב. אבל כשפתחתי אותו גיליתי לא רק שהרמה גבוהה הרבה יותר מהעיתון שאליו אני רגיל בהרבה דברים, אלא שיש שם כתבה של 4 עמודים על סבא שלי זצ"ל... בשום עיתון אחר לא חשבו שההיסטוריה שלו המרתקת מצדיקה כתבה, מה שכאב לי מאוד אך לזה כבר התרגלנו... מאז אני קונה אותו כמעט כל שבוע".

אין ספק, אפוא, שהשינוי העובר על ש"ס ניבט באינספור מישורים ותחומים, וככל שחולף הזמן הוא הולך ומעמיק.

מה שמגיע מגיע...

ואם במפלגת ש"ס עסקינן, בל נהיה כפויי טובה ח"ו, וראוי להזכיר מעט מן העובדות היבשות, בעשיית התנועה למען קהילות האברכים בעיה"ק, ומוסדות בני האברכים.

ראשית כל, חברי עיריית ירושלים בשנה החולפת יצאו עם מיזמים רבים שסייעו מאוד לקהילות, וכן תוכניות חונכות רבות ומגוונות שהופעלו ותוקצבו כך שנהנו מהן בסוכו של דבר אלפי אברכים.

בנוסף סייעה תנועת ש"ס עד מאוד למוסדות החדשים שקמו (כפי שיפורט להלן) בתקצוב, במימון ובהשגת מקומות, אישור תקנים ועוד. עזרה זו כמעט קריטית להקמת מוסד שיצליח לעמוד באתגרים הכלכליים הרבים הנלווים לפתיחתו.

היו שסברו כי זהו מתוך רצון לרכוש מחויבות וכפיפות, אך הוכח שוב ושוב כי אין הדבר כן, וכי לראשי מוסדות החינוך ולגדולי התורה העומדים בראשם ישנה אוטונומיה מוחלטת בכל הנוגע להחלטות פנים מוסדיות, וכי איש לא ניסה לערער על כך, להתערב ברישום וכדו'.

אך ביתר שאת, עמדה תנועת ש"ס לימין האברכים, במקרים בהם התגלעו הדברים לכדי מאבק בשל אילוצים שונים. ולזאת - לא ניתן להתכחש! כשברמות א' רצו פקחי העירייה להחריב ביהמ"ד חדש של מנין אברכים אשר נבנה לטענתם שלא כחוק – היו אלו ר' צביקה כהן ור' אברהם בצלאל שעמדו וחסמו בגופם את הדחפורים!

כשבצד השני של השכונה קמו גורמים עוינים וניסו למנוע מתלמוד התורה לבני אברכים לזכות בבניין המגיע לו בצדק רב, אחר שנים רבות שציבורנו לא זכה לפיסת קרקע כידוע, היה זה ר' אריה דרעי אשר נלחם בעוז ותעצומות למען כך בכל דרך, וב"ה הצליח ביותר!

כשבבית וגן רצו פקחי העירייה לנתץ בית מדרש של חניכי הישיבות בתואנות שונות, היו אלו שוב שלושת הנ"ל אשר הגיעו לשטח, ניהלו טלפונים ומערכות ומנעו את ההריסה, ובסופו של דבר סייעו להשגת אישורים לבניית בית מדרש ענק ומפואר. לולי הם – מנין האברכים עודנו היה מתנהל במקלט טחוב של בניין פרטי...

כשבנווה יעקב גורמים שונים אכלו ביה קורצא בצרות עין נוראה, וגרמו לאיום על קיומו של בית מדרש של קהילת אברכים מפוארת - היו אלו ר' מיכאל מלכיאל ור' אברהם בצלאל שהתרוצצו במסדרונות העירייה כדי להסדיר את הדברים עד להשגת אישורי שהייה נדרשים.

וכגון מקרים אלו אירעו עוד ועוד מקרים בעיר, כשבמקומות שאכן הצליחו האברכים לעמוד על זכויותיהם הבסיסיות - היה זה רק בסיועם של הפוליטיקאים מתנועת ש"ס. אולי לא בכל מקום זה כך, ואולי גם בירושלים עצמה זה לא היה כך עד שלא נעשה השינוי דווקא מלמטה, דווקא מהקהילות והאברכים שלמדו כיצד לדרבן וכיצד להפעיל וכו', אך אלו הן העובדות! צריך לזכור זאת, צריך להכיר בכך וצריך שלא לכפור בטובות הללו.

אה, ועוד משהו... במסגרת זו ראוי שלא לפרט, מי כמעט בכל המקומות, ובאופן די מפתיע, היו ראשי הלוחמים נגד הקמת הקהילות והמוסדות הספרדיים. רק ניתן לציין כי לא היו אלו החילוניים, לא המזרחוניקים וגם לא הערבים...

ארוכה הדרך לשלמות...

השינויים האסטרטגיים הנ"ל הם שהובילו ככל הנראה את הנהגת ש"ס לתמיכה בהקמת עשרות קהילות אברכים תוך שנים ספורות, בעיקר בעיר הקודש ירושלים, במתן אישורי שהייה 'זמניים', וסיוע במקרים שגורמים מסוימים חפצו להחריב את בתי המדרש שהוקמו, ואף במתן כמה וכמה הקצאות לקהילות לצורך בניית בניין של קבע - אחר שנים רבות שבהן לא ניתנה הקצאה לקהילות הספרדים בעיר (להבדיל מציבורים אחרים שקבלו גם קבלו).

עם זאת, לא הכל וורד. בסופו של דבר תנועת ש"ס היא תנועה פוליטית, ויש סיבה לכך שרבותינו הזהירו תמיד מפני הפוליטיקה. בכל מפלגה פוליטית, וכל שכן בתנועה גדולה וחזקה שכזו, ישנם כוחות וניגודי כוחות, אינטרסים פנימיים סותרים של גורמים שונים, ומסתבר כי ישנה עוד דרך שצריכה להיעשות כדי שהתנועה אכן תוכל לייצג את ציבור האברכים כולו, וכל קהילת אברכים בכל מקום תחוש כי זהו ביתה וזהו המקום שאכן ידאג לה. ישנן קהילות, מוסדות, ארגונים וגופים של ציבור אנ"ש, במקומות שונים, בזמנים שונים - שאכן חשו זאת. ישנן מקומות שקצת פחות. הן בירושלים, ובעיקר מחוצה לה.

אין זו ביקורת, וגם לא שבת. אין כאן מגמה לחלק ציונים לאי מי, אלא להציב בפני הקורא את העובדות והדברים כהווייתם.

שאלת ההיתכנות

בעקבות זאת, עולה ביתר שאת השאלה דלעיל - האם יתכן וישנו כאן בסיס ליצירת שיתוף פעולה בכל רחבי הארץ? שמא קיים הסדר שיאפשר תמיכה של כל ציבור הספרדים בני הישיבות בש"ס, בתמורה לסיוע בצרכיהם שלהם שהוזנחו כאמור במשך עשרות בשנים?

ביותר, מתחזקת השאלה לנוכח העובדה הבאה; ברי וברור מעל לכל ספק שאם אי מי עזר לציבור בני הישיבות ברמה הפוליטית - הייתה זו מפלגת ש"ס, הרבה לפני רעותה הליטאית-חסידית, וחרף ההסתייגויות שהיו ממנה.

כמובן, יש את נציגי ק"ד בערים בני ברק, מודיעין-עלית, אלעד וביתר שפועלים רבות למען יחידים, אך בפועל כוחם מוגבל היות והם מסונפים לדגל התורה ולתכתיביה, וכן הם מיעוט. נציג אחד או שניים מתוך רבים. בנוסף, הנהגת דגל התורה הכריזה זה מכבר כי בכוננתם להשמיט את נציגי ק"ד מרשימת המקומות הריאלית, היות ולדעתם הם אינם מוסיפים כוח פוליטי משמעותי. ספרדים רבים עזבו אותם, ואחרים - יצביעו בכל מקרה, גם אם לא יקבלו מאומה...

אברכים ספרדים, גם אלו שנמנו על גדולי ומובילי ארגון מרביצי התורה בזמנו, לכשנזקקו לסייע בירוקרטי בעירייה או בכנסת, או ברישום למוסדות ליטאיים ש'עשו פרצופים' ועוד – נעזרו בנציגי ש"ס, שחלקם הגדול לפחות – אינו מבדיל בין ש'סניקים מובהקים לבין ישיבישערס מוצהרים, ובמידה והוא אכן מסייע - הוא משתדל לסייע לכל פונה ספרדי במצוקתו שלו. מאידך, ניסיונות לבקשת עזרה ממפלגת דגל התורה שאליה הצביעו באדיקות במשך שנים רבות – במקרים רבים מאוד, או רבים מדי, לא נענו כלל. ובמידה וכן – בד"כ האברך הספרדי מוקם אחר כל חבריו הליטאיים, על אחת כמה וכמה כשמדובר היה בצרכי ציבור.

צריך להזכיר את מה שבירושלים יודע רוב הציבור, ובשאר חלקי הארץ - רק ה'מבינים', שכשמדובר היה בצרכי ציבור, שטח לקהילות, שימוש במבני ציבור וכו' (גם לקהילות גדולות שבמשך שנים לא קבלו מאומה, וגם לקהילות שנזרקו לרחובה של עירו!) לא רק שלא הוגש סיוע על ידי יהדות התורה, אלא ש-וכו' ואכמ"ל וד"ל. ונכונים הדברים גם לקהילות ספרדיות שבהן רוב ככל המתפללים (היו) מצביעים ליהדות התורה במשך עשרות בשנים.

ראשי מפלגת ש"ס כיום, מעוניינים לסייע לאברכים, וטענתם בפייהם שאדרבה – בדיוק לשם כך הוקמה ש"ס, ולמי הם יסייעו אם לא לקהילות האברכים הספרדים בני הישיבות אשר הם הם אלו שעשויים לרומם ולהאדיר את קרנו של הציבור הספרדי (ועד כדי שכחה של עשרות שנות התנכרות מצד אברכי ה'מרביצי' והצבעה למפלגות ליטאיות).

ולפיכך מתחזקת ביותר השאלה, האם בהינף יד כדאי לוותר על שיתוף פעולה אפשרי עם מפלגת ש"ס, להצביע למפלגה בתמורה לסייע הדדי? האם היום לא נכון למצוא את הדרך לשיתוף פעולה הדדי, לתת את קולנו לאלו המסייעים לנו ולהיעזר בתמורה בבניין עולם התורה כשאיפת אבותינו ורבותינו?

וביותר, על אף שכאמור, ישנן נקודות ביקורת, האם לא נכון יותר להחציג הציבור, לתמוך בהם מחד - אך להפעיל אותם ולדרוש מהם מאידך להם את הקרדיט הראוי להם אך ליידע אותם היטב בפרטי כל מאבק ציבורי ולדרבן אותם לנצל את הכוח שניתן בידם בצורה הנכונה?

■ ■ ■

במסגרת זו אין מקום לעמדה חד משמעית בנושא, ראשית כל משום הדברים לרבותינו (ומשום מה יש שמוסרים אותם לרבותיהם הליטאיים, יסברו לחיוב שעל ספרדי בן תורה כיום להצביע ש"ס - ודאי שלא יוכלו למוצהר). שנית, משום שחוברת זו היא יותר מניסיון נוסף לקושש מסגרת מפלגה פוליטית כלשהי במערכת בחירות החולפת ביעף.

מטרת החוברת היא לעורר שיח ודיון בנושא בלבד, ובכלל זאת - גם כפרק זה. יתכן ונכון לתמוך בש"ס כיום, יתכן ונכון לתמוך בש"ס רק תנאים מסוימים, ויתכן שעדיין נכון שלא לתמוך כלל.

מה שבטוח זה, שהגיע הזמן לדון מחדש בנושא כולו. החלק הפוליטי מהווה הוא רכיב איזוטרי, שולי וזניח מאוד מגוף הדיון, בנושא החשוב כ

מה שבטוח זה, שהגיע הזמן לנתק את פתיל הנעורת, כאשר יינתן אש.

חלק ג'

עתידי

בחלק זה תובא התשובה לשאלה 'למה עכשיו', ותובאנה הסיבות והאפשרויות לשינוי דווקא כיום.

בהתאמה לכך יובא נידון ראשוני בפתרונות פרקטיים למצב, מתוך חזון עתידי מרחיק לכת אך כזה המתבסס על דוגמאות חיות להצלחות חסרות תקדים מהשטח.

פרק י"ב | התקוה

למה עכשיו?

הנה, אנשים רבים במקומות רבים ובמשך שנים רבות דנו בסוגיא כואבת זו, ומזה עידן ועידנים הפנימו רבים שצריך להיבנות לבד וכו' (והאמת שכבר דובר על זה בגיליונות שהוציא ארגון מרביצי תורה בשנת תשנ"ד). וא"כ יש להקשות – מה קרה כעת? מה השתנה מאז? האם יש יותר סיכוי כעת מאי פעם?

ובכן – מתברר שבהחלט כן.

יש כמה וכמה סיבות לכך שכיום מהלך זה אפשרי יותר מתמיד.

א. הקסם הליטאי פג

המחלוקת הנוראה שפילגה את הציבור הליטאי, היא מציאות מצערת. מציבור אחיד ומגובש המתלכד כולו סביב מנהיגיו ומשדר רצינות, אמת, טוהר מידות ועוד – הפך הציבור הליטאי למשמיץ, מוקיע ונלחם. חילוקי דעות פנימיים היו מאז ומתמיד, וכן אויבים מבחוץ שעמם נלחמו, אך לא ברמה שנראתה במחלוקת זו.

ההשמצות ההדדיות החריפות והכביסה שנתלתה בראש כל חוצות במערכות הבחירות השונות ובחיכוכים שהיו, גרמו לירידת קרנו של הציבור החרדי בכלל, וקרנו של הציבור הליטאי בפרט.

ראוי להזכיר שוב בקצרה כי במהלך המלחמות הפנימיות בציבור הליטאי, פעל כל חלק רבות כדי לצרף אליו מכל הבא ליד, והשיקול של ספרדי שבעבר היה קריטי – הפך למשני מאוד, העיקר שהוא איתנו (וכמובן שאם לא – הרי שהוא

'פרענק פארך'... מעורר השתאות). רב ספרדי שצודד בצד מסוים, מיד הפך לגאון ונערץ על אותו צד, ול"עוד אחד" במקרה הטוב, בעיני הצד השני.

ציבור הספרדים בני התורה שבימים עברו חש הערכה ואף הערצה לדרכו של הציבור הליטאי, לגדוליו ולמעלותיו שהוזכרו באריכות – נסוג בו ברובו המוחלט, וכיום ההערכה הייחודית שהייתה, נעלמה כמעט כליל. עדיין יש רצון להכניס למוסדותיו, עדיין יש שאיפה להכרה חברתית, אך אין שום מבט מלמטה למעלה.

ולמרות שבשנים האחרונות שכחה האש באופן יחסי, המסקנות שהוסקו בעידן דריתחא - רק הלכו והתחזקו, צברו תאוצה וכבשו משכן של קבע בלב רבים.

משכך, מתעוררת השאלה בלב אברכים רבים מאוד מציבור אנ"ש, ובעוצמה חזקה יותר מאי פעם: לשם - מה - אנו - זקוקים - להם??

ב. קוטביות הפערים מיטשטשת

גם בציבור אנ"ש חלו תמורות ושינויים בחלוף השנים. היו שנים בהן אברך ספרדי בקרית ספר, איך נאמר – 'ידע שהוא ספרדי'. היו שנים בהן בפוניבז' ללמוד עם חברותא ספרדי נחשב לפחיתות מסוימת במעמד החברתי. ממילא היו רבים שהסתובבו בתחושת החמצה ואי שלמות עצמית עם מוצאם. המציאות הזו - פסה מן העולם. הלך הרוח הכללי השתנה.

יתכן בשל השינויים בציבור הליטאי, יתכן בשל הרוח הכללית בהשפעת העולם המערבי שהובילה לשינויים חסרי תקדים (כמו מינויים של מזרחיים לתפקידים רמי דרג שלא נראו עד כה).

בפועל ניתן לראות כי אפילו מכוני מחקר אשכנזיים, גם הם הצטרפו למכוני המחקר הספרדים המפוארים, והחלו גם הם להוציא את ספריהם של רבותינו האחרונים גאוני העולם זצוק"ל גדולי ומאורי ארצות המזרח. כמו כן, גדולי רבני ע"מ זוכים לשבת ראשונה במלכות בכל אירוע משמעותי, דבריהם מובאים בעיתונות הציבור הליטאי בכמות שלא נראתה מעולם ועוד ועוד.

המציאות משתנה, המנטליות שבעבר הייתה בעלת פערים קוטביים – הופכת בתהליך איטי למנטליות ישראלית כללית, אחידה ושטוחה, השולטת

בכל הדור הצעיר בני כל המגזרים, וממילא – תחושת נמיכות הקומה הולכת ונעלמת.

ג. הציבור הספרדי מתגבש

יתכן והנקודות הנ"ל הובילו לכך, ויתכן שזהו תהליך עצמאי שנובע מכך שרכשנו את המעלות הנזכרות לעיל (ע"ע יזמות רוחנית), אך מול עינינו כל אחד יכול לראות בשנים האחרונות תנופה חסרת תקדים של הקמת מניינים ספרדים ישיבתיים תחת כל עץ רענן.

לשם משל, בשכונת רמות הירושלמית במשך כחמש עשרה שנה לא קם אף לא מנין ספרדי חדש אחד, והנה בפחות משנתיים קמו בבת אחת תשעה מניינים חדשים! כל מניין כזה מוביל באופן טבעי לא רק לתפילות משותפות אלא ליצירת חיי קהילה פוריים, כולל אברכים, פעילות לילדים, קופת צדקה קהילתית, מכירות חסד ועוד ועוד, כל מקום לפי עניינו וצרכיו.

לקהילות אלו, שהראשונות שבהן מנו בודדים, הולכים ומצטרפים אברכים חשובים ביותר, ואברכים שהתפללו במשך שנים רבות במניינים ליטאיים – ויפנו כה וכה, ויחתכו ימינה למניין ספרדי ישיבתי, המתפלל בנוסח אבותיהם, המשמר את מורשתם, המכיר בהם כשווי ערך באופן מוחלט ורצויים לכתחילה שבלכתחילה.

קיבוץ של הכוח הזה מכל קהילות האברכים שקמו בשנים האחרונות, עשוי בהחלט להוביל למהלך של גיבוש כללי גם במוסדות חינוך – ולפתרון הבעיה העצומה שבה אנו דנים.

ד. המוסדות צרים מלהכיל

לצד כל הנ"ל, במוסדות הציבור הליטאי הולכת המצוקה ומחריפה עד מאוד. ב"ה הציבור הספרדי התורני והישיבתי גדל בצעדי ענק, בלי כל פרופורציה להתרבות המוסדות הליטאיים. משכך, כמות המתחרים על כל מקום במוסדות הליטאיים הולכת וגוברת.

המוסדות מצידם, גם אם ירצו בכל ליבם (והרי הם לא) אינם יכולים לעמוד בכמות הכבירה של הנרשמים. בירושלים לבדה, בכיתות ח' בחינוך החרדי (ביה"ס ות"תים במקביל) עומד שיעור התלמידים הספרדים כיום על 35%, אך בכיתות א' הוא עומד על 60% ובשכונות מסוימות על 75% ויותר!

בימים עברו מנהלי המוסדות יכלו לברור את הטובים יותר, את המשפחות המיוחסות יותר, וכך כל ספרדי בן תורה שחי חיי אברכות – ידע שבסופו של דבר הוא יסתדר עם מוסדות הלימודים, גם אם זה יהיה כרוך במאמץ. בסוף תמיד יקבלוהו.

כיום זה פשוט לא כך!

נוצר מצב שגם משפחות ספרדיות מיוחסות ביותר, שהאבא והסבא למדו בחברון ובפוניבז' והיו מראשי מרביצי התורה בזמנו ומגדולי התומכים בדגל התורה ובאתוס הליטאי בכל ליבם, ושכל אחיהם ודודיהם למדו רק במוסדות ליטאיים מהטובים ביותר – גם הם מקומם כבר לא מובטח, וזאת גם אם התלמיד/ה נמנים על הטובים ביותר בגילם!

הציבור הליטאי מצדו מתחלק מעט, בעוד המודרניים שבו מקבלים בקלות רבה יותר את הספרדים, הן במוסדות (אלא שכמעט ואין בידיהם מוסדות) והן באופן כללי, הרי שלמרבה הצער, הציבורים האברכיים יותר – הולכים ומתחזקים ומתרוממים במעלה העצומה של לא לקבל הרבה מדי ספרדים לחיידר הקהילתי. והלא ידוע ומפורסם, שכל שיסננו ברישום יותר ספרדים (גם אם הם בני תורה ממש) ויקבלו יותר ליטאים (גם אם הם מודרניים למדי) – כך הילדים יגדלו לבעלי מידות, טובי עין ועדיני נפש באופן מיוחד.

משכך, נוצר מצב בלתי הגיוני שכל אב ספרדי טרי לזאטוט בן יומו, חייב להתחיל ליצור רשת קשרים ענפה, ליום הפקודה בו תיפתח המערכה למען הכנסת בנו באהל התורה, ולהפקידו בידי אלו שיהיו אחראים על חינוכו לתורה, יראת שמיים ומידות טובות...

המציאות המופרכת הזו, שאלפים מאיתנו מאסו בה בכל לב, מהווה כר פורה לתקווה גדולה, שתוביל לשינוי היסטורי ומשמעותי עד מאוד, המתעתד להתרחש.

פרק י"ג | הפתרון הרעיוני

הבנת כל היסודות שהוצגו עד כה, מובילה לנכונות רבה מאי פעם, ולפתרון אפשרי לכלל הבעיות המוכרות לכולנו.

הפתרון לבעיות הללו, מורכב משני שלבים; רעיוני ומעשי.

הכרה ומודעות ציבורית

בכדי ליצור שינוי מהותי, עמוק ובר קיימא – חובה שתקדם לכך מודעות ציבורית אמיתית. כך זה בכל תהליך חברתי ולמעשה בכל תהליך אנושי.

שכלל הציבור משוכנעים באמת מסוימת, באידיאל מסוים – יש בכך מניע חזק ליצירת שינוי דרסטי, שלפעמים כרוך בשינוי הרגלים, שינויים תפיסתיים, חוסר נוחות ואולי גם הקרבה.

כבר היום יש רבים מאוד שמשוכנעים בחלק או בכל כיווני המחשבה האמורים עד כה, אך הם מיעוט המצוי, וגם הם דנים בכך כל אחד לעצמו ולא מפנימים כי יש כאן שינוי תודעתי ציבורי.

ואכן – זו הסיבה שהוקדשו עשרות שעות לכתיבת הדברים. מטרת הדברים היא לעורר את המודעות, לעורר שיח ופולמוס, לגרום לציבור להבין שכולם חושבים את אותם הדברים בשקט, וכל אחד סבור שזו תובנה פרטית שלו שלא ניתן לעשות מכוחה כלום.

ולא היא! אחרי מאות שיחות שערכנו בנושא עם מגוון רחב מאוד של אברכים מציבור אנ"ש, מתברר כי כל הנביאים מתנבאים בדבר אחד, וכל הדברים האמורים כאן הם תובנות כלליות שכל אחד הסיק מכוחות עצמו וסביבתו, אלא שהוא סבור כי "מה לעשות שהציבור שלנו עוד לא מבין את זה..."

הציבור מבין! הציבור יודע! פוק חזי!

בטחון ונחישות

כאשר השיח יתעורר, והמודעות תלך ותגבר עד שכל אחד יבין שכולם סוברים כמותו – הרי שזה עניין של זמן ופרקטיקה עד שהשינויים בשטח יופיעו. בו ברגע שיבינו האריות שחוטי תפירה דקים קושרים את ידיהם – החוטים ייפרמו מעצמם.

כשאדם מאמין בערך מסוים ומאמין שהוא בר ביצוע - הוא מוכן לצעוד לקראת מימושו בביטחון ובנחישות, באחדות ובתמימות דעים.

כשאדם מבין שהמציאות שלפניו מעוותת, הוא מוכן להתאמץ כדי ליישר אותה, ומוכן גם לפעול פעולות בכיוון, גם אם זה כרוך בהקרבה עצמית ממשית – מתוך הבנה כי זהו הצעד הנכון לעשותו.

הקרבה ציבורית

המצב כיום הוא שגם מי שמבין שהמציאות עקומה, חושש לפעול בקום ועשה. גם מי שמבין שנכון יותר להיבדל ולהיבנות באופן עצמאי – לא מוכן להקריב את ילדיו על מזבח הניסוי הזה, מחשש שמא הוא יהיה היחיד והם יפסידו (מה שמכונה "דילמת האסיר").

ומבחינה רציונלית - בצדק רב!

מהיכי תיתי לקחת סיכון על עתידם הרוחני והצלחתם של בנינו, למען אידיאל מסוים שמי יודע אם יצלח?

אלא שכשיש תמימות דעים ציבורית ושיתוף פעולה בין הפרטים, והשיח הציבורי כולו מאמין ודוגל בערך מסוים, ראשית - הסיכון יורד וכולם מרוויחים, שהרי אף אחד אינו חושש ש"הוא יהיה היחיד שישלח, ובסוף יישאר לבד וכו'", שנית – הוא יבין עד כמה ההקרבה הזו נדרשת בטווח הקרוב והרחוק, וכי יש לה הצדקה מוחלטת. גם לטובת הילד שעתידו עומד על הפרק, וכי אין בכך הקרבה של טובת הילד האישית למעט טובת הציבור הכללית, אלא הטבה אמיתית עם הילד עצמו בהווה ובעתיד.

ובאמת, שלכל קוראי החוברת ברור שהחיבור לציבור הליטאי כיום כרוך במחיר, אלא שאחרי פירוט והבהרת רשימת המחירים שנעשתה לעיל – פתאום מתברר שהמחיר יקר ומפולפל לאין שיעור ביחס למה ששיערנו.

כשכלל הציבור יפנים זאת, הצעד האמיץ הראשוני יהפוך להכרח, וההקרבה תהפוך להישג.

קנאת שתום העין

יש שיקראו את הדברים ויתהו, האם מגמתם ליצור פילוגים בעם, להרחיק לבבות וליצור מחלוקות. זהו השלב להבהיר כי מטרת הדברים היא ההפך הגמור:

דווקא דרכה של חוברת זו מובילה להסרת קטרוג נורא מכלל ישראל, לקירוב לבבות, לחיבור המגזרים לאהבה ולאחוזה אמיתית.

הא כיצד?

פשוט מאוד!

כלל ישראל מאז ומתמיד חי במציאות של "שוכן לשבטיו", כאשר לכל שבט ושבט בעם ישנן מעלות ייחודיות משלו. מציאות זו לא סתרה את היותם "כאיש אחד בלב אחד", כיון שהבדל אין פירושו מחלוקת, ושינוי אין פירושו ניכור ושנאה.

יתירה מכך, מצינו כי בעיר שבה יש שני שבטים, יש להקים שני בתי דין, משום שנפש הדיין מבינה לבן שבטו יותר. ואם בדייני בית הדין כך – האם לא קל וחומר בן בנו של קל וחומר באנשי החינוך? במלמדי תשב"ר? ברבני קהילות ובמורי הוראה?...

חזון השבטים...

איננו יודעים את חלוקת השבטים כיום, וישנם שרצו להסביר כי המציאות של הציבורים השונים בכלל ישראל היא תוצאה של השבטים, אשר כל אחד מהם נדד

בגלות בדרך אחרת וכו', והדברים ארוכים. ברם, ברור כי כלל ישראל כיום חי גם הוא במציאות של הבדלים בין ציבור לציבור. ואין בכל שום בעיה!

כל עוד שוררת אהבה ואחוה בין כולם, כל עוד מטרת כולם לעבדו באמת ובלבב שלם, מה בכך אם שבט אחד נוהג כך ושבט שני נוהג אחרת?

הבעיה מתחילה כאשר שבט אחד נתלה בשבט אחר לצורך קבלת מעלות מסוימות, ותלותו מכבידה על השבט השני עד שננקטות פעולות של מכסות, אפליה וקיפוח, אשר הן הן המובילות לקנאה, לשנאה ולתחרות.

כאשר נזכה וייבנה הציבור הספרדי ויגיע לכדי עצמאות מוחלטת בכל התחומים, לא יהא זה פילוג אלא תיקון! לא יהא זה ניכור אלא הסרת קטרוג, ופתיח לאהבה ואחוה אמיתית בין כולם (וכפי שהוזכר, יתכן ודווקא כך ניתן יהיה בדורות הבאים למצוא את הדרך לחיבור אמיתי מתוך נקודת מוצא שוות ערך).

מעריכים ומוקירים אנו מאוד את בני הציבור הליטאי, אשר מעלות רבות כאמור הורישו לנו, ואין לנו רצון להתרחק בלבבנו מהם, כי אם להפך. למצוא את הדרך בה נוכל לחיות יחד באהבה ובאחוה על דעת ורצון כולם.

תקוותנו, אפוא, כי "אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצור את אפרים", ונזכה לצעוד צעד נוסף, גדול ומשמעותי ביותר לקראת תיקון העולם.

פרק י"ד | הפתרון המעשי

אחר שהתבוננת הרעיוניות הללו יחלחלו, ואולי תוך כדי שכך קורה, יש לקדם כמובן את הפן המעשי של הפתרון, כדי שאכן דברים יתרחשו כפי הרצוי. שהרי בדיבורים - תמיד היינו טובים.

מהפכה נקנית בחמישה דרכים...

אחר שהבנו עד כמה חשובה וקריטית בתקופה זו, היבנות עצמאית מוחלטת לציבורנו, הגענו לשלב המעשי בו יש לבחון כיצד בפועל עשויים לקרות הדברים.

אמנם, יש לסייג ולחדד כי מטרת החוברת אינה לדון בפתרונות, אלא בעצם הצורך בפתרונות. בגיבוש המסקנה הכוללת כי הגיעה העת לשנות את המצב, ולהביאו לכדי פתרון. ולא דווקא בפתרון כזה או אחר.

הפתרונות המובאים להלן הם פתרונות טובים על פי המסתבר, אך יתכן שאחרים יסברו כי ישנם פתרונות אחרים שלא הובאו כאן, ופתרונות אלו יהיו טובים יותר מהמוצע להלן.

היבנות עצמאית נקנית בחמישה דרכים:

- קהילות אברכים
- תלמודי תורה
- בתי ספר לבנות
- סמינרים
- ישיבות

נסקור בקצרה כל אחד מהחלקים הללו, אשר כל אחד מקדם לעבר המטרה הגדולה.

קהילות אברכים

קהילות ומנייני אברכים ספרדים הם אמנם לא דבר חדש, וישנם מניינים בני כמה עשורים. אך איך ספק שבשנים האחרונות חלה התעוררות עצומה בתחום, החל מירושלים עיה"ק אשר בה קמו עשרות מנייני אברכים תוך שנים ספורות, וכיום ניתן לראות זאת בכל הארץ.

הקמת מנין אברכים אינה דורשת יתר על המידה, וניתן לראות אברכי חמד שהגמרא היא לחם חוקם אשר זכו וקמה על ידם קהילה מפוארת.

כיצד זה אירע?

ברוב ככל המקומות החלה הקמת הקהילה עם מאמץ קטן, לגבש מניין לתפילה בשב"ק, בליל שבת ו/או בשבת בבוקר. כאשר התגבש מנין כזה, בחלוף הזמן רואים כיצד תורה מחזרת אחר אכסניה שלה, וזוכים לסיעתא דשמיא עצומה כפי שאיש לא פילל ולא מילל. קהילות רבות החלו את דרכן ממניין בבית פרטי, במשרד שהיה סגור בשבת, בכיתת בית ספר וכדו', ועם בוא הציבור הגיעה ההצלחה.

ומכאן תצא קריאה נרגשת לאחינו די בכל אתר ואתר, עורי עורי כי בא אורן! בכל מקום בארץ שאין מניין אברכים ראוי, לקום ולהקים! אין צורך לחשוש ממאמץ יתר, ואין צורך לצפות קדימה עד להשגת כספים וכו'. ראשית כל יש לעשות את הצעד הפשוט יחסית, של גיבוש קבוצת אברכים למניין קבוע לתפילה בכל מקום אפשרי, כאשר המניין מתקבע ועוברים את השלב הראשוני – הסיעתא דשמיא מגיעה, התרומות מגיעות, העזרה מהציבור מגיעה ובצורה מופתית שלא תיאמן!

תלמודי תורה

אין ספק שחלק חשוב ביותר הוא פתיחת תלמודי התורה איכותיים לבני אברכים. תלמודי התורה, מלבד מה שמהווים הם פתרון בפני עצמם לבעיית הקבלה למוסדות, הרי שהם מכשיר מצווה עצום בפני הקמת ישיבות ברמה גבוהה ביותר, על ידי תלמידים שאילו היו לומדים בת"ת ליטאי מסתבר שהיו ממשיכים לישיבה ליטאית.

מובן שהקמת תלמוד תורה היא צעד לא קל ודורש משאבים לאינספור, וכמו"כ קשה עד בלתי אפשרי כמעט להקים מוסד כזה בלא קשר עם הרשויות ותקצוב חלקי של המקום, אך ב"ה כיום מוקמים תלמודי תורה באיכות גבוהה ביותר מכל הבחינות, וככל שתהיה בהם הכרה חזקה יותר, כך יצבור העניין תאוצה, ויוקמו מוסדות כאלו בכל עיר ועיר.

פתיחת תלמודי תורה עשויה להשלים את המהפכה ביתר שאת, ממספר סיבות;

א. ברישום לת"תים - כבר כיום המצב קטסטרופלי מבחינת העומס של כמות האברכים הספרדים שחפצים להתקבל.

ב. המוטיבציה של מנהלי הת"תים לערוך סלקציות נמרצת יותר ממנהלי הישיבות, מפאת הקושי שלהם להכניס אח"כ לישיבות.

ג. מנהלי הת"תים חשים פחות מראשי הישיבות עד כמה תורמים להם התלמידים הספרדים לאיכות המוסד, מה גם שאין להם רוה"ק מי מבין הספרדים יהי מהטובים ומהמובילים ומי פחות, ולכן פחות 'בוער' להם לקבלם.

ד. ההורים שמכניסים את ילדיהם לת"תים ברובם צעירים יותר, ונכונים יותר לשינויי הרגלים והפרת מוסכמות של שנים.

ה. הורי התלמידים הצעירים יותר, רכשו ביתר שאת את המעלות המוזכרות לעיל, וממילא חשים עוד יותר את הצורך שלא לשלם מחיר יקר תמורת תועלת שכבר איננה.

ו. לישיבה כל בחור מגיע ומעמדו במקומו, מי טוב יותר ומי פחות. לחיידר כולם מגיעים שווים, וממילא אין תחושה של "הייתי יכול ללכת ל...".

ממילא, קל יותר ליצור את ההבדלה הזו על ידי פתיחת מספר תלמודי תורה, שיובילו ליצירת כמות תלמידים נכבדה ברמה גבוהה ביותר, שהם ימשיכו לישיבות חדשות שתיפתחנה, ישיבות שעד כמה שהמוסדות הספרדים טובים ואיכותיים כיום – הרי שהן תעלינה ברמתן פי כמה וכמה על המוסדות הקיימים בציבור הספרדי, וכנראה שגם בציבור הליטאי.

בתי ספר לבנות

מבלי לדרג את חשיבות החלקים, אין ספק שחלק חשוב מההיבנות העצמאית של ציבורנו הוא הקמת בתי ספר לבנות.

ואם תאמר – לשם מה זקוקים לבית ספר? בשלימא ת"ת כל אחד מבין ומכיר את הקושי בקבלה, אך לבית הספר כולן מתקבלות מכורח החוק המאלץ קבלה אזורית, ומדוע לשלוח לבית ספר ספרדי? שאלה זו, כמה וכמה תשובות יש לה;

א. ראשית כל, הא גופא קשיא! המציאות לפיה החוק מחייב לקבל את כולו, גורמת דווקא לבעיות וקלקולים שונים, והורים במקומות רבים מתלוננים על כך.

ב. בבתי הספר של בית יעקב כיום, על פי נתוני משרד החינוך, למעלה מ-60% ספרדיות. למרות זאת, אחוז המורות הספרדיות עומד על פחות מ-0.8% ברוב הערים. האם יש לכך הצדקה? מדוע נשים מציבורנו החפצות לעבוד בהוראה, לא תוכלנה ללמד את בנותיהן? מדוע זקוקות הן לנדוד לבתי ספר במגזר הדתי והחילוני, לערים רחוקות וכו', כשמעבר לכביש שוכן בית ספר שראוי להן והן ראויות לו?

ג. בערים מסוימות ישנן בעיות חינוכיות הנובעות גם מהתנהלות הצוות עצמו, ומה תעזורנה אלף הרצאות, תוכניות, שירים ומבצעים על צניעות במשך שנים רבות, מול דוגמא שלילית של מורה אחת...

ד. כמובן שהכל מוביל בסופו של דבר אל בעיית הרישום לסמינרים אשר הולכת ומחריפה. כשברור כי אולי אפשרי – אך קשה עד מאוד להקים סמינר טוב, מבלי שיש מחויבות של תלמידות שתבאנה אליו. הקמת בתי ספר עשויה לסייע רבות ברישום והקמת סמינר כזה.

ומלבד כל אלו, הלוא יש את רשימת המחירים שהוזכרה לעיל בפרק ו', שרובה תקפה גם ביחס לבתי ספר לבנות.

נסיים בתרגיל מחשבתי קטן. דמיינו מציאות בה אחינו הליטאים היו מוצאים את עצמם בבית ספר בו הם מהווים רוב של 60% עד 70%, אך נוסח התפילה הוא עדות

המזרח, הצוות כולו ספרדי, ההלכות הנלמדות הן כפוסקי הספרדים, הרבנים המובאים בתוכניות השונות רובם ככולם ספרדים וכו'. כמה דקות הם היו נשארים במוסד כזה?... תוך כמה שעות היה נפתח מוסד חלופי ובכל מחיר?...

סמינרים

נכון להיום, בעוד בישיבות ותלמודי תורה יש מוסדות ספרדיים מצוינים ממש, הרי שבתחום הסמינרים אין ברוב הערים מענה ראוי דיו, ובת שאינה מתקבלת מוצאת את עצמה בפני שוקת שבורה ממש.

מאידך, הקמת סמינר, מלבד מה שעצם ההקמה מאתגרת עד מאוד מבחינה כלכלית, ארגונית וכו', הרי שקשה עד מאוד להביא אוכלוסייה איכותית, מהסיבות שהוזכרו לעיל.

הפתרון לזה יכול להגיע בשתי דרכים ארוכות שהן קצרות;

א. על ידי הקמת בתי ספר לבנות אברכים כנ"ל, שמהם ניתן יהיה להמשיך עם הבנות הטובות (תוך מיון וניפוי כמובן) ולפתוח סמינר איכותי ביותר. צעד זה אפשרי כמובן רק אחר שנים של הקמה וניהול בית ספר בצורה הנכונה והראויה.

ב. על ידי הקמת קהילות חזקות ומגובשות מאוד מאוד, והתאגדות של קבוצת אברכים ברמה הגבוהה ביותר, המכירים זה את זה היטב ובטוחים זה בזה, שיתאגדו יחד בצעד משותף ויפתחו מחזור ראשון של סמינר. (מובן כי יתכן שעצם הפתיחה והניהול יהיו בידי אדם אחד שמוכן ונכון לכך, אך הרישום ייעשה בצורת התקבצות של קבוצה). צעד זה אפשרי רק כאשר תהיינה מספר קהילות מגובשות מאוד, שמכל אחת מהן יגיעו כמה אברכים שיש להם בנות בשכבת הגיל.

יתכן ויש דרך שלישית, לפיה אדם פרטי יפתח על דעת עצמו סמינר ואיכשהו יצליח לגייס רישום מעולה שבמעולים. אך דרך זו היא הקצרה שהיא הארוכה, ולעתה רבים עשו כן, ולא עלתה בידם.

ישיבות

ישיבות ספרדיות קיימות ומוקמות ב"ה מזה כמה עשורים, ואין כל ספק שרמתן הכללית בעשור האחרון עלתה לאין כל שיעור. כיום המציאות היא לאלו המתמצאים, כי השטיינגן בהיכלי הישיבות הספרדיות ברוב המקרים עובר את הישיבות הליטאיות הטובות גם.

רבים מעידים כי כשנכנסו להיכלי הישיבות הספרדיות הטובות, הגדולות והקטנות, נדהמו ונפעמו למראה אש הלימוד והריתחא דאורייתא. אך לא פחות מכך, המצויים בין בני הישיבות ובחורי החמד מעידים כי כיום רואים כמויות גדולות של בחורים מהישיבות הספרדיות הטובות, אשר מלבד שיעור גדולתם ועוצמתם התורנית, כוללים את כלל המעלות אשר הוזכרו לעיל בפרק ה', ורמת השפשוף והעומק שלהם בדקי דקות, אינה פוחתת ואף עולה על מקביליהם בישיבות הליטאיות.

כיום כבר מקובל בקרב רוב שדרות ציבור אנ"ש כי הישיבות הספרדיות הן לכתחילה, והורים רבים – גם כאלו שעדיין מעדיפים לשלוח לישיבות ליטאיות – מציינים כי אם בנם ילמד בישיבה ספרדית, הם לא יחושו שהוא "נתקע" או "נפל", והוא ילך לכתחילה לישיבה כזו. לצד אלו, ישנה תנועה הולכת וגוברת של בני ישיבות שמתקבלים, או יכולים להתקבל ברמת ודאות גבוהה לישיבות ליטאיות, אך מעדיפים לכתחילה בלכתחילה ללכת דווקא לישיבות ספרדיות. מציאות זו הלוא משקפת מהפכה מרגשת, אשר הולכת וכובשת את כל שדרות הציבור.

חשוב להבין כי כל מקום תורה כזה, כל ישיבה הפועלת למען שיפור רמתה התורנית והצביונית, כל בחור המעמיק בנושאים אלו ומבין את חשיבותם – מהווה חלק מהמהלך הכולל של היבנות עצמאית אמיתית של ציבור אנ"ש.

במהדורה קמא של חוברת זו, הוצגו הדברים באופן אחר, אך דומה כי מאז התחולל שינוי מעמיק עוד יותר, וכי התהליך בחלק זה ובחלקים נוספים עבר כברת דרך משמעותית נוספת.

יש לזכור כי רבים מאיתנו מחזיקים בדעות קדומות לגבי ישיבות ספרדיות בשל מצבן ורמתן לפני שנים, דעות אשר אינן תואמות את המתרחש במציאות

המתפתחת בצעדי ענק. רוב ככל האברכים אינם מודעים לרמת האיכות הגבוהה של הישיבות כיום, וראוי לברר זאת בקרב אנשי הצוות ובקרב אברכים העוסקים עם בני הישיבות, שיוכלו להעיד על השינויים העצומים.

ומובן שהמצב כיום עוד רחוק מהפסגה האפשרית, כאשר כמות התלמידים ההולכת וגוברת מדי מחזור מאפשרת הקמה עתידית של ישיבות רבות נוספות ברמה הולכת וגוברת, ומובן שתלמודי התורה לבני אברכים שנפתחו – עתידים גם הם לסייע בהעלאה נוספת לרמות גבוהות שאינן מצויות כיום בשום ציבור.

בקום ועשה:

הפתרון, אכוא, נעוץ בדבר אחד: בקום ועשה!

כל אחד מחד מאיתנו, בכוחו לפעול, בכוחו להפעיל, בכוחו ללמוד את המציאות וללמד אחרים, לעודד ולדרבן, לתרום ולסייע בכל מישור שנקרה לידינו.

אם חפצים אנו בטובת ילדינו, בתקומה אמיתית של ציבורנו, עלינו להבין כי כשרה השעה יותר מאי פעם לתקומה אמיתית וברת קיימא, לכבוד ה' יתברך ותורתו.

הבנה זו, היא היא מטרת ריבוי הדברים!

פרק ט"ו | החזון

חדוות היצירה

הנה כי כן, הדברים הוצגו כמציאות שנוצרה עבור רכישת מעלות מסוימות, שכיום עבור מעלות אלו שכבר מהוות רכוש צאן ברזל אנו משלמים עדיין מחירים יקרים, ובכדי להימנע מתשלום המחיר מבלי לגרוע מהמעלות יש להיבדל ולפתוח מוסדות איכותיים ברמה המותאמת לרמת הציבור.

ברם, היבדלות זו אינה כוללת רק הימנעות מתשלום מחיר, אלא שבפני עצמה היא נושאת תועלת עצומה מאין כמותה!

כשאדם חש שהוא פועל מתוך בנייה ותקומה של משהו גדול ונשגב, נטענים בו כוחות מופלאים עד מאוד. קוראים לתועלת הזו – חדוות היצירה. ניתן לראות זאת בכל תנועה ציבורית שקמה, עד כמה החזון יכול להפריח. כמובן שברבות השנים כשהבניין חי, קיים ויציב – התחושה דועכת ויש למלא אותה באמצעים אחרים, אך עד אז היא עושה עבודה נהדרת. ראו את עולם הישיבות והכוללים, ראו את הציבור הליטאי מלפנים בימי פריחתו, ראו גם כיום חסידויות חדשות, תנועות חדשות.

משכך, יש להכליל בחשבון הרווח והפסד, גם את הרווח העצום הזה, שניתן למנף אותו לעשייה כבירה ונמרצת בתורה וביראה.

והיה ראשיתך מצער

אחד האברכים העלה נקודה נפלאה שחש, וראוי לציינה.

מספר אותו אברך כי לפני כמה שנים, זכה להכניס את בנו לת"ת האיכותי 'תורת אמך' ברח' בר אילן, וביום הראשון של הלימודים – א' אלול, נאלץ לקחת את בנו בעצמו לחיידר, ומשכך איחר לסדר א' הראשון של הזמן וכאב לו על כך.

בדרכו חזרה תהה מדוע הוא עליו להיגרר בנסיעה רחוקה כדי לשים את בנו בחיידר האיכותי שבו הוא חפץ שבנו ילמד, בעוד חבריו מהכולל המשתייכים לעדה אחרת יכולים לקחת את הילד לחיידר הסמוך לבית (שהגם שהוא פחות איכותי – הוא ס"ה של בני אברכים ברובו, והוא מתאים לרמתם).

ולפתע הוארה לו ההכרה כי אברכים אלו יכולים כיום לשלוח לאיזה מוסד שירצו והיכן שירצו – משום שאבות אבותיהם מסרו את נפשם על החינוך הטהור לפני דור ושניים, ואף שיכלו לשלוח למוסדות החינוך העצמאי וכו' – לא חשבו אז על הנוחות האישית שלהם אלא חפשו את העידית שבעידית, ומשהייתה ראשיתם מצער – אחריתם שגתה מאוד.

אבותינו שלנו, היו באותן שנים תחת התמודדות שונה לחלוטין, ונלחמו על עצם היהדות של הנוער, אך כיום – זהו תפקידנו! להשקיע ולהקריב למען החינוך הטהור בצורתו הנכונה, ומכוח זה יזכו ילדינו וישגו עד מאוד!

פרצופיהן שונים

תנופת העשייה הזו, של הקמת מוסדות תורה וחינוך ברמת על, תיצור מן הסתם רמות שונות של מוסדות, חלקם טובים וחלקם מעולים שבמעולים, ותיווצרנה בהכרח תחרויות וקנאת סופרים, כשכל מוסד ישאף להגיע גבוה מעל גבוה באיכותו וברמתו.

ברור שמציאות זו תיצור גם היא קשיים, אולי לפעמים עלבונות, פגיעות, סלקציות הכרחיות, כמו בכל מקום. אך גובר הסיכוי לאין כל שיעור שההתנהלות תהיה לגופו של עניין, ובהתאמה אמיתית של התרשמות כל צוות מכל תלמיד ומשפחה, ללא התלות הבלתי הוגנת במוצאו.

ואם תאמר, א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם אם גם אחרי היבדלות זו אמצא את עצמי תחת סלקציה וכו', ומי ערב לי שאותי יקבלו באופן מידי במוסד הטוב ביותר.

יש לומר, דאה"נ, מאז ומתמיד ידענו שתחרותיות היא דבר חיובי ובונה (ואפשר שלמדנו זאת בעולם הישיבות הק'), ועל האדם להשקיע כדי לקבל את הטוב ביותר.

אולם במהלך זה, הדברים תלויים באדם עצמו, ולא בארץ המוצא של האלטרנטיב זיידע' שלו.

שאל"כ – נמצא את עצמנו כקהילה חסידית המקבלת את כל בניה לאותו המוסד, מהטובים עד הגרועים (אולי למעט הגרועים ממש ובאופן בולט). נכון שבמצב כזה יש מנוחת הנפש ואין כל דאגה, אך מאידך אין שום מוטיבציה להתרומם, להשקיע ולהיות מבני העלייה שהם מועטים!

דעותיהן שונות

מובן מאליו כי גם כשייפתחו מוסדות כאלו והציבור כולו יפנים כי יש לשלוח אך ורק אליהם, הרי שיהיו עדיין חילוקי דעות בין מוסדות שונים, בהתאם להשקפות על פניהן מפוזר ציבור אנ"ש כיום. יש שתמהו "כיצד אשלח את ילדי לת"ת ספרדי, אם לצורך העניין המנהל הוא 'עצניק' מובהק, ואני תלמידו המובהק של מרן הגראי"ל..." ותשובתנו – לו יהי כך! בו ברגע שהתובנה תופנם והגרעין החזק והאיכותי של הציבור ישלח למוסדות שלנו, ממילא יקומו מוסדות בהשקפות שונות, מהם מוסדות שינקו מתורת מרן הגראי"ל זצוק"ל, ומוסדות שיתנהלו 'על טהרת הקודש' בהתאם למורשתו של מרן הגר"ש אויערבאך זצוק"ל, ומה בכך?

איכא למ"ד שאסור להתייצב בשום אופן עקב גזירת הגיוס הנוראה, ואיכא למ"ד שהכל פיקציה ואין שום מקום לחשש, ואלו ואלו ישלחו את ילדיהם לת"ת משלנו, עם מלמדים משלנו, עם מעלות ומורשת אבותיו ואבות אבותיו של הילד!

חילוקי דעות אלו, שככל הנראה הם כאן על מנת להישאר, לא עשויים לעכב בכי הוא זה את התהליך ההכרחי של היבדלות ושליחה למוסדות משלנו.

ואדרבה, אפשר שדווקא בחצרותינו ניתן להגיע להבנה ולהיבדלות, ולכה"פ לחיי שלום זה לצד זה, וכפי שהתבטא בלשון זהב, ראש הישיבה וראש מועצת החכמים הגר"ש כהן שליט"א "אנחנו - אין לנו מסורת במחלוקות...". מאז ומתמיד הציבור הספרדי דרש וחקר אחר השלום, וגם מחלוקות שצצו בד"כ הייתה שאיפה הדדית לסיימן ולהביא את הצדדים להבנות, ולא להחזיק בהן ולבססן עוד ועוד. ומ"מ אין זה מעכב וכמשנ"ת.

ביקורת עצמית וביקורת ציבורית

כאן המקום להעלות נקודה חשובה ויסודית ביותר, שחרף חשיבותה רבים אינם מודעים לקיומה. הלוא היא – הביקורת. העצמית והציבורית.

לא הרבה יודעים, וניתן לעסוק באריכות בשאלת הגורמים לכך, אך למעשה - ציבור אנ"ש הוא ציבור ביקורתי עד מאוד, בצורה שלעיתים גורמת גם לנזק עצמי (ואפשר שזהו מחיר נוסף, עיין לעיל). כמובן שלא באופן מכליל, אך מתוכנו קיימים רבים שניחנו בחוש ביקורת מפותח מאוד, ואפילו מפותח מדי.

אכן, נקודה זו קצת קשה להגדרה ולהעלאה על הכתב, אך יחשוב הקורא הנבון על הדברים ואפשר שיראה כי כך הם.

מיזמים רבים שאנשים מציבור אנ"ש יצרו – זוכים לביקורת מרחיקת לכת. כל רב ששמו מתפרסם עלול לגרום לאחרים לעקם את האף. אפילו קמפיין מצי"נג של ישיבה ספרדית עלול לגרום ביקורת. המתבונן יראה כי הביקורת הפנימית של ציבור אנ"ש היא חריפה מאין כמותה, והיא גורמת לכך שקשה להקים מיזמים ורעיונות, בהיעדר אמון ציבורי.

זאת, בו בזמן שציבורים אחרים, אם נתבונן לרגע על החסידים למשל, ניחנו בתכונה חיובית של רצון משותף לבנייה ופיתוח, המוביל להיעדר ביקורת בזמני בנייה. לשם משל, לא נשמעו קולות ביקורת מקרב חסידויות גדולות שאספו סכומי עתק לבניית בניין ענק ומפואר, על אף שבמקרים רבים בהחלט שיש מקום לביקורת על הקמפיין ומטרותיו ועתידן ואיכה"מ.

הציבורים שלהם יודעים להתגבש ולפעול למען השגת מטרות, למען קידום ציבורי ואישי, בלי לחשוב פעמיים. אך בציבור שלנו דברים רבים לא קורים, משום ש"זה לא לעניין...!", ו"אעפס לא נראה..." ובפעול דברים לא מתרחשים.

כנגד זאת יש לתת את הדעת למספר נקודות;

א. לפעמים אנו מוזנים מקיבעון ומדעות קדומות, ונוטים לפרש סיטואציות לפי הקיבעון בו אנו נתונים. ילד ליטאי שבועט בחברו הוא ילד שובב, ילד ספרדי שיעשה בדיוק את אותו הדבר הוא מופרע. ראש ישיבה ספרדי שישלך

חמישה בחורים עלול להיחשב כ"דיקטטור", אך ראש ישיבה ליטאי שיעשה זאת - הרי "יש לו מהלך משלו...", ואיך זיל גמור.

ב. מפאת הקיבעון איננו נותנים את דעתנו לכך שאותה איכות ייחודית ודקה, כלל לא נמצאת בקרב רבים מאוד מהם, במיוחד בניהם של חוצניקים, בעלי תשובה, תיכוניסטים וכיו"ב, אך גם בני אברכים. רבים מהם איבדו זאת, או שמעולם לא היה להם, ואנו נותנים את דעתנו תמיד לבולטים יותר מתוכם, וסולחים אנגב כן לרבים אחרים. ספרדי שיצא מביתו עם כפכפים הוא "צ'חצ'ח", אמריקאי שיעשה זאת - הוא "שלומפער"... כשקבוצת בחורים נוהגת בקולניות ברחובה של עיר, אם הם מישיבה ליטאית - הם "שובבים" ו"לא בסדר", אך אם הם מישיבה ספרדית - הם הרי "פרענקים"... ואי"צ להרחיב עוד בדוגמאות הקיימות לאינספור.

ג. מתוך הציבור הספרדי, כפי שתואר באריכות, יש רמות שונות של ישיבתיות. גם אם ישנם רבים שטרם השיגו זאת, ברי וברור כי מספר רב מאוד של אברכים ובני תורה שבהחלט רכשו גם רכשו את אותו ה"תבלין"... ובדרך כלל אלו הם המוכשרים והחדים יותר, שמטבע הדברים גם מובילים את דעת הקהל אחריהם.

ד. צריך להכיר בכך שלכל מגזר יש יתרונות וחסרונות, וכשם שאצלם יש חסרונות שאיננו מאחלים לעצמנו, כך יש גם יתרונות מסוימים שגם אותם יתכן ולא נרכוש במלואם - גם לא בעוד חמישים שנה. ואולי כאשר כן נרכוש, יבואו יחד עמם בעסקת חבילה חסרונות אחרים, וכדחזינן ואכה"מ. ועוד יל"ע במקור החיוב להידמות בכל הרמ"ח והשט"ה וצ"ב.

פרק ט"ז | עינינו הרואות

חוברת זו לא נועדה לחדש חידושים אשר איש לא חשבם, אלא לחדד ולהבהיר אמיתות שהחזיקו בהם אבותנו משנות דור, ויש שפעלו לפיהן מזה רבות בשנים. והאמת – שלא זו בלבד שהרעיונות אינם חדשים, אלא שחלקם גם מתחילים להתממש באופן נפלא וחסר כל תקדים!

ונכונים הדברים לשעת כתיבת מהדורה א' של החוברת, אך התהליך צבר תאוצה ביתר שאת בשנה האחרונה, והדברים מתפתחים כפי שאיש לא שיער ופילל, וכפי שיסוקר להלן.

הנחשון – ת"ת זכרון יעקב

כבר לפני כמעט שני עשורים, הוקם באלעד ת"ת זכרון יעקב על ידי הגאון רבי ישי חזן שליט"א, בדיוק על בסיס הרעיונות המובאים לעיל.

שם זה התאפשר משום שהייתה זו עיר חדשה של צעירים, שטרם התעצב בה מבנה היררכיוני מסוים. אברכים ספרדים מהטובים ביותר שלחו את בניהם למוסד שעודנו מתנהל ברישום קפדני עד מאוד.

מעמדו של החיידר בעיר שנוי במחלוקת. יש שטוענים שהחיידר הליטאי הנחשב – משתווה לו ברמתו, אך הרוב סבורים (לרבות אברכים ליטאיים רבים אשר הביעו את דעתם באובייקטיביות) כי הוא הת"ת הטוב ביותר בעיר. לית מאן דפליג שהחיידר הזה אינו פחות ברמתו משום מוסד אחר בעיר, ועולה בהרבה על כולם. בהמשך נפתחה ישיבה קטנה שאליה נלקחו רק טובי התלמידים יוצאי כיתות ח' (מכינה, ליתר דיוק), וגם היא נחשבת לטובה ביותר בעיר, בשקלול מוסדות כלל הציבורים.

כיום הנהלת הת"ת מתמודת מול לחצי רישום על מחזורים בני שלוש כיתות כל אחד, כשמצד הביקוש - יכולה היא בקלות רבה לפתוח חמש כיתות ויותר. שמו

של הת"ת יצא למרחקים, והת"ת וכן הישיבה מוציאים בוגרים לכל הישיבות הנחשבות בעולם התורה, והת"ת מחזיק בלמעלה מאלפיים בוגרים, כולם אברכים עמלי תורה המפארים את עולם התורה כולו.

מה שהחל כיוזמה של אברך צעיר עם הרבה אמונה ושאיפה להרבות כבוד ה', אך עם אפס קשרים, מימון ויכולות – הפך לסנונית הראשונה למציאות שכיום נראית כימות משיח. אך עדיין הוא התרחש רק בעיר קטנה באופן יחסי, ולא השפיע על מהלך כולל בציבור כולו.

תלמודי תורה נוספים

מאז, נפתחו תלמודי תורה נוספים לבני אברכים ברחבי הארץ, בערים בני ברק, ביתר, בירושלים ובמקומות נוספים.

אכן, המוסדות הללו – כל אחד לפי כבודו, מעלתו והצלחתו – הציגו רמה גבוהה באופן חסר כל תקדים. אך עדיין לא היה נראה כי זו מהפכה כוללת של ממש, ובערים הגדולות טובי האברכים לא שלחו אליהם כמובן מאליו.

בין מוסדות אלו ישנם שבשנים האחרונות חוו תנופה מחודשת בעקבות התהליכים העוברים על ציבורנו, והשנה נתבשרנו על מספר תלמודי תורה בארץ אשר בהשקעה רבה – הקימו מערך רישום משודרג, והחלו להשקיע ביתר שאת הן בצביון משפחות הת"ת, הן בהכנסת צוות ברמה גבוהה עוד יותר והן בהעלאת רמת הלימוד בכלל המקצועות ובייחוד בלימוד הגמרא.

איגוד עמלי תורה

צעד משמעותי ביותר אשר נעשה בשנים האחרונות בירושלים עיר הקודש בבחינת "כי מציון תצא תורה". סיבות רבות עשויות להסביר זאת, אך המציאות היא כי אחר שנים רבות שבהן כמעט ולא הוקמה שום קהילת אברכים, תוך פחות משלוש שנים קמו והתאגדו קרוב לשלושים (!) קהילות אברכים איכותיות ביותר.

לפני מספר שנים קמו מספר פעילים נמרצים, והקימו גוף מופלא ששמו "איגוד עמלי התורה". בראש המערכת עומדים מספר אברכים בוגרי ישיבות ליטאיות,

ובנשיאות עמלי התורה ניצב אב"ד כתר תורה - הגאון הגדול רבי שלמה ידידיה זעפרני שליט"א.

פעילות איגוד עמלי התורה מתפרסת על פני כמה מישורים;

עזרה וסיוע בהקמת קהילות – במסגרת זו קהילות רבו זכו לסיוע פרקטי בדרכי ההתמודדות מרתקים עם הגורמים הממסדיים ואכמ"ל, וכך קבלו אישורי שהייה, הקצאות בנייה והיתרים.

עזרה ומידע לגבאי הקהילות – בכל תחומי ניהול הקהילות בפן הרעיוני והפרקטי, וכן מתן הטבות, שוברי הנחה, תלושים, חלוקות חסד ועוד.

עזרה בהקמת מוסדות חינוך – הדרכה הכוונה וסיוע בהקמת מוסדות חינוך, בדגש על תלמודי תורה ובתי ספר לבני ובנות אברכים, בכל רחבי הארץ.

הסברה אינטנסיבית – בדבר הרעיונות המובאים בחוברת זו, בכלל זאת יצאו לאור מאמרים שונים ומרתקים, וכאן המקום להודות על הסיוע הרב בהפצת החוברת הנוכחית במהדורא קמא ואי"ה במהדו"ב (כאן המקום לחדד ולציין כי החוברת "אריות קשורים בחוט" אינה יוצאת מטעם איגוד עמלי התורה או על ידם אלא באופן פרטי, אף שהרעיונות והדעות זהים).

הוצאת כתב העת "בהתאסף" – כתב עת תורני אשר קנה את שמו כאחד מכתבי העת התורניים היוקרתיים והנכבדים ביותר בציבור החרדים יראי ה'.

הפקת "לוח הקהילות" – לוח צבעוני חודשי המביא מדברי תורתם של רבותינו שליט"א, וכן מסקר תדיר את כלל קהילות עמלי התורה בכל רחבי ארץ הקודש, והתפתחויות חשובות נוספות בציבור עמלי התורה בליווי תמונות.

בנוסף אל כל אלו, ישנן פעילויות נוספות המתרחשות, כפי הנדרש מעת לעת.

מהפכת הת"תים

בהמשך לפעילותו הענפה של האיגוד, ולאור המצוקה הכבירה במוסדות וכמובן לאור כל התובנות שסוקרו בהרחבה לעיל, קמו פעילים נמרצים (אף שציבור אנ"ש אינו משופע ב'מאכרים' למיניהם, ולכך רוב הפעילים היו והינם אברכים

חשובים ביותר שהגמרא היא לחם חוקם, אלא שראו בפעילות בחי' אמיתית של ביטולה זהו קיומה), ופעלו לפתיחת מספר תלמודי תורה ברחבי עיר הקודש.

הקמת מוסד כזה וניהולו בצורה נכונה ונבונה דורשים כמובן חכמה מרובה מאוד, והשקעה גדולה מאוד. וב"ה את עול הקמת וניהול הת"תים נטל ע"ע הגאון הגדול רבי דוד אברהם שליט"א – ראש ישיבות "דעת אליהו" ו"בניין אב", אשר פקיע שמהי בהרבצת תורה והעמדת תלמידים בדרך המסורה. כך הוקמה רשת הת"תים "חניכי הישיבות – מוסדי עולם" המונה שלושה סניפים; בשכונת רמות, בגבעת שאול ובבית וגן.

מלכתחילה לוותה הפתיחה בחששות גדולים. החשש הסביר היה כי חשובי האברכים הספרדים לא ישלחו את ילדיהם לת"ת ספרדי, בעוד יכולים הם בקלות יחסית לשלוח אותם לת"ת הליטאי המקומי שגם הוא מורכב ממשפחות אברכים איכותיים, ומהיכי תיתי שאכן ייאותו.

אך עד מהרה הוברר כי הרעיונות והדעות שהובאו בחוברת זו, מושרשים עמוק יותר משטברו, ופסגת העידית של האברכים הספרדיים, תוך הידברות משותפת זה עם זה ובאחדות דעים, החליטו פה אחד לשלוח את ילדיהם דווקא לת"ת הספרדי לבני האברכים, בהכרה כי זו היא טובת ילדם האמיתית לטווח הקרוב וכ"ש הרחוק.

יחד עם זאת הוקם גם תלמוד תורה "חניכי הישיבות אהבת שלום" בשכונת נווה יעקב אשר כיום הוא בבעלות ובניהול הגאון הגדול רבי יעקב הלל שליט"א, אשר גם הוא ציין את החשיבות הרבה שרואה בתהליך המבורך החולף על ציבורנו ב"ה.

תלמודי תורה אלו מהווים כמובן המשך עלייה והתפתחות לתלמודי התורה לבני אברכים אשר קדמו להם בעיר, ואשר גם הם מחזיקים ברמה מעולה ומצוינת כמובן, כל אחד לפי כבודו ומעלתו.

הצלחה בלתי נתפסת

ב"ה באופן מעורר השתאות - כל ההורים ששלחו את ילדיהם לת"תים הנ"ל, ללא יוצא מן הכלל, מתארים שביעות רצון מעל ומעבר, מהרמה החינוכית, מהקניית הלמידה ומכל השלבים כולם. תלמודי התורה עצמם החלו להתבסס,

בשכונת רמות אף נבנה בניין מפואר לתלמוד התורה, ובתכנית לעשות כן עבור שאר תלמודי התורה.

יתירה מכך, עד מהרה נשלחו לת"תים גם נכדיהם של גדולי הרבנים, כאלו שמזה כמה דורות לא העלו בדעתם לשלוח למוסד ספרדי, וכן אין להם קושי בהפעלת 'פרוטקציות' ושליחה לכל מוסד ליטאי ככל שיחפצו. אף על פי כן, הם שלחו למוסדות הספרדיים, מתוך הבנה כי בכך הם מיטיבים על ילדיהם ללא כל שיעור, ובכך הם משנים את פני ההיסטוריה.

חשוב להבין כי זהו תקדים בקנה מידה היסטורי! על פני השטח מתעוררת מציאות חדשה בה אברכים ישיבתיים מהמשפחות המובחרות ביותר, שיודגש כאמור שללא קושי יכלו להתקבל (או אף התקבלו בפועל!) לכל מוסד ליטאי שיחפצו – ואף על פי כן העדיפו לכתחילה לשלוח את ילדיהם לחיידר ספרדי!

נכון לשנת תשפ"ב לומדים בת"תים אלו קרוב לאלף (!) בני אברכים מצוינים, ואם זו לא מהפכה – מהפכה מהי.

נוסף על תלמודי התורה נפתחו גם שני בתי ספר לבנות אברכים, ברמות ובבית וגן, בנשיאות הגאון הגדול רבי שלמה ידידיה זעפראני שליט"א. בתי הספר גם הם זכו להצלחה כבירה ביתר שאת, היות וברישום אליהם ברור כי אינו 'בדיעבד' שהרי לבית הספר כולן מתקבלות, ונובע הוא מתוך הכרת ההורים בחשיבות התהליך והמעלות העצומות של המוסד. בתי הספר גדלים משנה לשנה, ומהווים אף הם נדבך נוסף להיבנות עצמאית, היבדלות ומהפכה של ממש.

התעוררות בארץ כולה

לא ניתן להאריך ולסקר כאן את התעוררות הציבור על כל פרטיו מקוצר היריעה, אך יש לציין בקצרה כי המהפכה הגדולה אשר החלה בירושלים עיר הקודש, לצד חומרי הסברה רבים שהופצו כנ"ל ברחבי הארץ, החלו ליצור השפעה כבירה על פני הארץ כולה.

נציין בקצרה מעט מאירועי השנתיים החולפות, מאז צאת חוברת זו לראשונה;

- בראש ובראשונה – אברכים פרטיים רבים היטו שכמם לסבול, לדחוף, לעודד ולדרבן את התהליך המבורך, בפעילות הסברתית עצמאית בקהילות ובישיבות, ובתמיכה במישורים רבים מאוד.
- בני ישיבות רבים החליטו מבחירה מושכלת להירשם דווקא לישיבות ספרדיות ולכתחילה ממש, גם כשבאפשרותם ללכת לישיבות אחרות. זאת מתוך הבנה מעמיקה של המציאות המתחדשת, ומתוך ידיעה כי בישיבות אלו יוכלו לגדול ולצמוח ביתר שאת.
- פעילות איגוד עמלי התורה התפשטה לכל רחבי הארץ, כתב העת "בהתאסף" שילש את תפוצתו, לוח הקהילות נתלה ביותר מ-200 מקומות תורה מרכזיים בערים רבות, ומוגש סיוע לאברכים מכל רחבי הארץ.
- בעיר בית שמש הוקם "איגוד בני התורה – בית שמש" בנשיאות הגרש"י זעפראני שליט"א המונה כחמישה עשר קהילות, אשר מטרתו לפתח ולעודד את הקהילות, וכן להוביל לקראת פתיחת תלמוד תורה מצוין לבני אברכים, אשר סיים כבר רישום לשנה"ל הקרובה בהצלחה חסרת כל תקדים.
- בערי הצפון הוקם "איגוד עמלי התורה צפון" בנשיאות הגרש"י זעפראני שליט"א, אשר מטרתו הן כנ"ל ג"כ, וכבר הגיש סיוע משמעותי לבני הקהילות בערים טבריה-פוריה, חריש, עפולה, קרית אתא, חיפה, רכסים ועוד.
- עשרות קהילות אברכים חדשות הוקמו וצברו תאוצה בערים רבות ברחבי הארץ, כאשר כל קהילה מתחילה את דרכה ממניין צנוע לתפילות שבת, ועד מהרה כוח התורה מדרבן ומאיץ את כולם לפעילות עצומה, ומקומות רבים הפכו לבתי מדרש שוקקים אשר קול התורה נשמע בהם ברמה בכל ימות השבוע ובכל שעות היממה.
- ישיבות, תלמודי תורה ומוסדות חינוך וותיקים זיהו כי ישנם שינויים המתרחשים בשטח, ולכך פועלים במישורים רבים, כגון שכירת רשמים מנוסים וכדו', כדי לשפר ולהעלות את רמת הרישום אליהם ביתר שאת, וב"ה רבים מהם זוכים להצלחה גדולה עד מאוד.

- בערים נוספות החלו להתגבש קהילות אברכים מרחבי העיר כדי להקים גוף שירכז את הקהילות ויתן בידן כוח מול הנציגות, וכך יהיה השלם גדול מסך חלקיו וכוח התורה יזכה לתמיכה נוספת.
- נכון לשלהי שנת תשפ"ב, כבר עומד המספר על שישים (!! קהילות אברכים בכל רחבי הארץ אשר הצלחת רובן היא מעל לכל דמיון, שמונה עשר תלמודי תורה ובתי ספר לבני ובנות אברכים ועוד היד נטויה, זאת מלבד השיפור באיכות ובכמות בכל המוסדות הקיימים של ציבורנו, בצורה שלא תיאמן.
- הקהילות הולכות ומתפתחות בצעדי ענק וחלקן הפכו למרכזי תורה איזוריים המקבלים בשמחה את כלל תושבי האיזור, מכלל המגזרים והציבורים, בהיותם מגדלי תורה ואור לכל החרדים לדבר ה'.
- למהפכה עצומה זו הצטרפו בעוז גם רוב מנין ובניין של תלמידי החכמים בציבורנו, ראשי הישיבות ורבני הקהילות כולם ללא יוצא מן הכלל! גם כאלו אשר בתחילת הדרך היו סקפטיים (ובמידה רבה של צדק) לגבי הצלחת התהליכים.

לשם מה הודפס מאמר זה שוב?

לאור האמור ולאור תיאור ההצלחה הכבירה של המהפכה, עולה השאלה - מדוע למעשה יצאה חוברת זו במהדורה שניה ושלישית?

ובכן, זה כבר החל לקרות ובי"ה ביתר שאת בשנה האחרונה, אך עדיין ישנה דרך שצריך לעבור, כדי להגיע להיבנות עצמאית אמיתית ומוחלטת.

בכל הנוגע לקהילות האברכים - המהפכה הושלמה ב"ה. כיום כמעט בכל ערי הארץ ושכונותיהן - אין אברך מציבורנו שחש בקושי להשתייך כמובן מאליו לקהילת אברכים איזורית שבה מתפללים כנוסח אבותיו, זאת למרות שעד לא מכבר - היו רבים כאלו.

אך בתחום המוסדות, תלמודי התורה ובתי הספר, התודעה הציבורית טרם השלימה את התהליך במלואו, וישנם רבים שעדיין מסופקים, תוהים ובוהים. אותם

עמלי תורה יקרים אלו, נקראים לשים את לבם ליחס אותו קבלו הקהילות עם קומן, ולמציאותן הבלתי נתפסת כיום. עם רצון משותף למען כבוד ה' - אין ספק שהמהפך יושלם תוך שנים ספורות גם בזירה זו.

גם תחום הסמינרים הזועק לתיקון, מתעתד לעבור שינויים גדולים בקרוב ממש, ושם אין ספק שהצורך העצום יהווה זרז להצלחה רבתי, כמתואר לעיל.

מאמר זה אפוא, אשר יוצא לאור במהדורה השלישית וככל הנראה - האחרונה, מהווה מאמץ מרוכז נוסף לעודד ולדרבן ביתר שאת את התהליך המבורך, על ידי המישורים שהוזכרו ו/או על ידי כל מישור אפשרי אחר.

באורח פלא - תקוותנו היא, אפוא, כי מאמר זה יאבד את הרלוונטיות שלו באופן סופי תוך שנים ספורות...

ומחר בבוקר?

אף שהדברים מוצגים כאן ברצף, בל נשלה את עצמנו כי התהליך יושלם בכמה ימים. תהליך חברתי מטבעו אורך זמן, אך כנפי הפרפר עשויים ליצור סערה גדולה, ובכוחו של מאמר צנוע זה להוביל שינוי גדול, אם אתה, כן כן! אתה, הקורא האוחז בשעה זו בחוברת שבידך, תעשה את הנדרש ממך.

והוא?

להמשיך ולהגביר את המודעות לנושא ביתר שאת וביתר עוז. לדון, לשאול, להשיב, לשכנע, להשתכנע, להקשות ולתרוץ.

כל דיון כזה, כל אדם נוסף ששוכנע בדברים האמורים, כל אברך נוסף שקרא והפנים כי מדובר בשינוי הכרחי שיש לנקוט בצעדים מעשיים ולפעול לקידומו – מקדם את המהפכה הגדולה שאליה אנו מייחלים.

כל תרומה קטנה לתהליך, כל סטנדר נוסף לבית מדרש לבני אברכים, כל שכנוע בחור להעדיף דווקא ישיבה ספרדית או להורה לשלוח למוסד ספרדי, כל הוראת קבע לקהילה או למוסד חינוכי, כל עידוד וסיוע למקימי קהילות ומוסדות – כל פעולה ופעולה כזו היא צעד קטן נוסף לקראת הפתרון הגדול.

אחר כל הדברים האלה, יש תמיד לזכור כי ציבורנו – ציבור של אריות הוא, ריכוז של אברכים שקדנים ואמיתיים, רבי מעלה ובעלי יתרונות ייחודיים ללא מתחרים. לא בשמים היא, ובמציאות העכשווית עוד מעט תמיכה וסיוע מצד כל אחד ואחד – ונזכה לקרוע את החוטים כולם.

ככל שתפיץ את הדברים, ככל שתרצה את התובנות, ככל שתעביר את החוברת הזו ואת מסריה וככל שתדוש ותשתף בהם עוד ועוד אברכים מציבור אנ"ש, תתרום תרומה גדולה והולכת למהפכה הגדולה, ותקדם את העולם בצעד נוסף לקראת תיקונו במלכות ה'.

עשה זאת אתה. עשה זאת עכשיו.